

ad from The Biodiversity Heritage Library, http://www.biodiversitylibrary.org/www.biologie

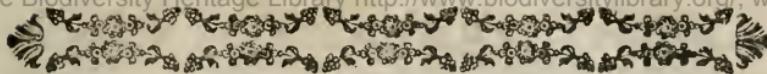
NICOLAI JOSEPHI JACQUIN
MISCELLANEA
AUSTRIACA
AD
BOTANICAM, CHEMIAM,
ET
HISTORIAM NATURALEM
SPECTANTIA,
CUM
FIGURIS PARTIM COLORATIS.
V O L. I.

VINDOBONÆ,
Ex OFFICINA KRAUSIANA.
1778.

P R A E F A T I O.

CONSTITUI in hisce opusculis colligere ac prelo dare, cum proprias quasdam, tum alienas amicorum lucubratiunculas, Botanici, Mineralogici, Chemici, Zoologicique argumenti, aut quocunque modo facientes ad Historiam naturalem. Nec solas has novas ineditasque; sed interseram etiam illas, quæ sub Dissertationum inaugralium titulo in Universitatibus Domi-

PRÆFATIO.

nii Austriaci ab hoc anno in lucem eden-
tur, dignæ mihi visæ, quæ ab oblivio-
ne, in quam fugaces hi ingenii fœtus
labi ut plurimum brevi soleant, serven-
tur. Si placuisse eruditis hunc labo-
rem meum intellexero, ultra pergam.
Scribebam Vindobonæ 1. die Novem-
bris anno 1777.

I.

NICOLAI JOSEPHI JACQUIN
GENITALIA
ASCLEPIADEARUM.

EST omnino ob insolitam parvitatem cohærentemque ac intricatam compagem in plantis sic dictis asclepiadeis difficillima partium genitalium cognitio ; nam quantumvis flores sæpe ipsi magni sint , partium tamen dictarum nihilominus molem exiguum natura fecit ; ut sine optima lente oculus vix quidquam hic detegat. Anno 1758 in itinere meo Americano primus , opinor , veram ea-rundem strūcturam in octo Cynanchi speciebus territorii

Carthaginensis erui; quam in Europam redux, dum ad examen vocabam omnes asclepiadeas illas, quæ tunc aderant in horto Vindobonensi, etiam in his eodem se habere modo observavi. Quas autem antea in aliis Americae regionibus offendeream plurimas, tunc non bene intellectas, describere nolui, tandem etiam examinare neglexi, pertæsus ingrati laboris. Illarum vero characterem anno 1763 in Historia stirpium Americanarum publici juris feci. Admiranti singularem hanc structuram, incidebat in mentem, flores integros spiritui vini immersos mecum transferre in Europam; qui, colore excepto, illibati manserunt, ut tractari commode examinarique potuerint ceu vivi. Brevi post redditum anno 1760 cum illustri Linnæo non tantum hanc Cynanchorum affiniumque detestam fabricam, sed ipsos etiam illos, ut convincerem, flores Americanos, in spiritu vini hærentes, communicavi, una virum celeberrimum exemplo hoc meo admonens, ut deinceps exoticas stirpes curaret sibi a discipulis suis transmitti in hoc spiritu, si harum characterem legitime & certo dignoscere cuperet, quum exsiccatae fallerent se pessime. Atque hunc quidem fructum ex missione mea obtinuisse me, letus ex non uno edito opusculo intellexi; nam cæterum haud video persuasissime amicissimo viro, quem in ultima etiam Systematis sui editione characterem antiquum servasse, lego. Forte nec persuaseram aliis. Propterea ex Hungaria Vien-

nam

nam reversus, anno 1769 cœpi asclepiadeas stirpes ab integro examinare attentius, & delineare partes observatas; in eoque versabar tunc sedulus, quando anni 1771 mensis Septembris 17 die scripta a Clarissimo Christiano Friderico Rottböll epistola mihi traditur, cui industrius ille vir incluserat tabulam impressam, sistenteum quarundam Asclepiadearum characteres cum figurarum explicatione, simul mihi indicans, super hac re in lingua Danica se edidisse programma; quod videre mihi huc usque non contigit. Gaudebam impense, tandem Botanicorum aliquem mecum eadem & sentire, & publicasse. Sed tamen morabar plura, quæ non videbantur in integrum congruere cum observatis meis; quare constitui in proximum annum revocare ad incudem omnia. Nec sic contentus, quotannis, dum per otium licuit, redii ad pristinum examen. Ita correxi plura, ut nunc demum posse me examinatarum stirpium dare characteres genuinos existimem.

Interea vidi in volumine sexto epistolarum ad ill. Hallerum scriptarum anno 1775 edito epistolarum ejusdem laudati Christiani Friderici Rottböll, in qua hæc lego: *Asclepiadeas plantas omnes post Jacquinum decandras esse confirmavi; de Periploca tamen græca non adhuc satis certus sum. Apicem corporis truncati seu fundum dololi tui inversi Asclepiadum stigma non esse, licet sæpe apices sive stigmata centro nectarii jungantur, contra Læflingium,*

GENITALIA

gium, *Jacquinum*, *Adansonium evici*; *qua occasione lapsum Læflingii it. bisp. p. 214*, & *Jacquini bis. stirp. american.* p. 81 - 87, *cuspidem nectarii sive dolii pro stylo continuato habentium tetigi*. *De decandria Asclepiadearum plures extant observationes Jacquinii 1763*. *Linnæus*, *qui 1764 Genera plantarum & 1767 Systema naturæ edidit*, *ad bas* *surdus fuit*. *Misi ego libellum cum icone, visurus, an ad-* *buc naturæ obloqui perget?* &c.

Dein etiam Acta Societatis Scientiarum Vlissingensis 1776 vol. 5. pag. 281, Batavo idiomate vulgata, dissertationem continent cl. E. P. Swagerman Amstelodami 25 Martii 1774 scriptam, in qua dilucidatio quædam strueturæ floris Apocyni androsæmifolii, figuris illustrata, occurrit; at vero quum in hac non quærebatur partium genitalium absoluta cognitio, sed sola explicatio phœnomeni singularis, cur muscas flos ille caperet occideretque, nullam adeo lucem illa argumento nostro attulit.

Tandem quoque in Actorum Academiæ electoralis Palatinæ volumine tertio physico, anno 1775 edito, ineunte autem hoc deum anno a me visto emptoque, pag. 41 inveni dissertationem viri celeberrimi Josephi Theophili Kölreuter de anthera contortarum, sermone Germanico conscriptam, in qua sequentia contracta ex cerpo, quæ hic adnotanda duco. Et primo quidem mecum contra sententiam clarissimi Rottbœll egregius autor

affir-

affirmat sub finem pag. 47 & in principio proximæ, *stylos cum corpore truncato sive doliolo vere esse connatos.* Secundo, dum Asclepiadeas plantas mecum & cum clarissimo Rottböll decandras pronuntiat, *Periplocam* tamen, ait pag. 52, *me græcam non recte decandris adnumerasse, quæ pentandra modo foret.* Tertio etiam male *me flavas illas exiguaeque clavas pro antheris fertilibus habere;* quia ex sententia ill. viri *pollinem nec continerent, nec igitur emitterent.* Et quarto tandem in co me errare, quod totum Linnæo dictum corpusculum truncatum tanquam stigma describam, dum tamen stigmatis nomen ad solam illam floris partem in stricto sensu pertineat, quæ scilicet masculinum attrahere in se & debeat & valeat. Putem sic, quæ autor fusius haber, accurate me reddidisse.

Ad illa autem pace viri, quem maximi ob merita summa sua facimus omnes, respondeo, nunquam me existimasse, errare, quum humanum sit, esse a me alienum; tum vero in rebus microscopicis credidisse me semper, esse errorem facillimum & excusabilem. Nec tamen me hosce errores rite percipere posse. Nam dum *Periplocam græcam decandram* asserui, id factum negligenter non fuit. Desumpsi hunc staminum numerum ab antheris, quod plane deficere filamenta crediderim. Et sane geminas tales vidi, & iterum video, in qualibet bractea neftarii, quam ex analogia cynanchorum hoc titulo donare me posse arbitrabar. Si vero hanc

B

ipsam

ipsam bracteam (uti conjicio) vocari filamentum vir clarissimus jubeat, erit omnino Periploca hæc hoc sensu pentandra, sed simul decanthera. Atque hanc ipsam nunc sententiam, ut vitentur dissona, in descriptione hujus plantæ aplexus sum.

Clavas autem flavas & exiguae illas, nescio, quo alio quam antherarum nomine salutem? Continent in se illam in materiem, quam pro semine masculino habemus uterque, & a qua fecundatio germinis dependeat. Sed hæc ipsa, inquit cl. Kölreuter, pollen verus non est. Certe globulos in illa aut alias determinatae figuræ particulas, ut quidem hoc evenit in aliis plerisque plantis, oculus vulgariter armatus non detegit, sed succum glutinosum; ut igitur, si pollinem, ut pollens sit, necessario sic figuratum esse oporteat, & antheram, ut anthera, ealem pollinem continere, male dixerim antheras. At vero quo nunc novo titulo venient insigniendæ hæc clavæ, genitali hoc liquore fœtæ? Ego quidem, dum clavæ illæ flavæ & planæ ex tota sua struttura evidentissime & præcise sint id, quod in aliis plerisque plantis ipsæ antheræ sint, atque adeo & hæc & illæ utrobique sint genuinum generationis masculinum organum, (sunt ipsa traducta clarissimi Kölreuter pag. 53 verba,) nil mutabo in terminis, & antheras appellare pergam, ratus, ad pollinis constituendum charakterem, soliditatem figuratam aut fluiditatem (& quis asserere audeat, hanc esse non figuratam?)

nihil

nihil facere. Interea legi & adnotari omnino merentur, quæ cl. vir de fluiditate hujus pollinis aliisque huc spætantibus differuit. Quorsum pertinet etiam trætatus ille, nuperriime editus de sexu Cryptogamarum, ex quo lecto tanta sum affectus voluptate, tantumque hausi frumentum, ut publicas non possim non agere auctori gratias. Ex hoc etiam videor in descriptione Lycopodii helveticae, in Flor. austr. tab. 196 exhibiti, flores masculos pro fæmineis, & vicissim sumpsisse.

Tandem quod corpusculum truncatum Linnaei sive dolium Halleri pro stigmate descripserim, etiam hoc non placuit; sed non potui a me impetrare, quin deinde nunc hoc titulo describerem; lubens tamen & gratus sententiam mutabo, simul ac vir industrius firmis argumentis viam veram auræ vel liquidi fæcundantis aliam quam per aliquam hujus corporis partem demonstraverit; eoque exspectabo hæc argumenta avidius, cum quod candide fatear, me hic adhucdum versari in calagine, tum quod ipse detesturus non sim, qui oculis jam nimium fatigatis parcere constituerim. Liceat tamen proponere pauca hic consideranda. Et *primo* quidem ratione situs & connexionis summam esse analogiam corporis truncati Asclepiadearum cum stigmate aliarum plantarum. *Secundo* non videri pertinere ad naturam stigmatis, ut pollinem attrahat per solum suum apicem; nam æque stigma vocabo, si hoc præstet per oras aut per

aliam. quale in cuncte sui partem. Hinc *tertio* me non capere, si solis in fcculis, quibus inh erent antheræ, pollen sive oleosum illud ex antheris vel clavis exsudans liquidum colligatur, atque ex hinc trans membranaceos suos parietes corpori truncato applicetur, uti ille docet, me, inquam, non capere, quare corpus illud nomen stigmatis non mereretur? *Quarto* liquidum genitale ex antheris in fcculos depluere non posse in *Stapeliis*, in quibus hi fcculi antheras superne tegunt, dum ips  antheræ stigmati sive corpori truncato immediate incumbunt, quod flavo exeunte earundem genitali liquore etiam maculatum observavi. *Quinto* forte veram cohæsionem sive continuitatem inter organum genitale f mininum (sub quo comprehendo germen, stylos & corpus truncatum) & inter membranam illud circumdantem, in qua fcculi pro recondendis antheris sunt, non dari. Certe in pluribus observare nullam potui. Omitto alia.

Nec propterea ex hisce pr missis pr tendere velim, omnes & singulas partes genitales in fecundatione Asclepiadearum eodem plane modo officium præstare suum atque in reliquis. Sola defendi partium nomina, data ab officio; ut re ipsa in meritis nominibus tota nostra versetur disceptatio, qua mihi cum egregio atque optimo viro nulla unquam gravior intercedet.

Quantum impenderim laboris, temporis & tædii in concinnandis figuris, quæ hunc tractatulum illustrant, quasque hic omnino necessarias duxi, nemo facile æstimabit. Omnes illæ ad vivas factæ plantas fuere, quas aluit noster hortus. Integras autem has, aliunde notas, non describam, sed solius floris, de quo hic præcise agitur, characterem. Neque proportio auctarum partium observari eadem semper potuit; quum sic aut nimio peccassent volumine aliæ, aut aliarum exiguitas induxit obscuritatem.

Incipiam ab Apocyno sibirico, quod an idem sit cum cannabino Linnæi, judicent, qui cannabinum viderunt.

APOCYNUM SIBIRICUM. *Tab. I. fig. I. Jacq. hort.*

vimdob. vol. 3. tab. 66.

a Exhibet florem integrum in naturali magnitudine.

c Eundem auctum. Præter *a* & *d* reliquæ figuræ ad tentem admodum auctæ sunt.

Perianthium est quinquepartitum; foliolis oblongis, concavis, erectis, corolla brevioribus, viridibus.

Petalum campanulatum, album, erectum, ad unam tertiam partem quinquefidum in lacinias patulas, obtusas & semiovatas.

c Glandulæ quinque, subrotundæ, virides & fessiles ponuntur inter filamenta.

d Avulsis petalo & calyce, tota genitalium compages cum sustinente pedunculo in naturali magnitudine.

r c of Eadem compages aucta.

e Filamenta quinque, crassa, brevia, cum virore pallentia, incurvula introrsum, ex receptaculo communis *r c* intra corollam orta.

o f & u f Anthera ochroleuca cum oris purpurascen-tibus, cordato-acuminata & erecta, supra basin suam interiorem, *u* affigitur filamento. Omnes autem simul in conum *o f* connivent; & solum interne *e u m f* ad apicem longitudinaliter sunt *m f* biloculares, bivalves & poliniferæ.

Staminibus etiam ablatis, in conspectum prodit *b i l* pistillum, totum virens, compositum ex *b* germinibus duobus glabris; ex *i* stylis duobus; & ex *l* stigmate unico, communi, capitato, conico, crasso, muricato, ad solum apicem bifido.

Observatio. Patet, circa hanc plantam idem fere dubium moveri posse, quod circa Periplocam græcam motum fuit. Bracteas antheriferas dicere potuisse, quæ filamenta vocavi. Tum forte ipsa sola antherarum loculamenta veræ aliis antheræ videbuntur, ut sint illæ geminæ. Sed quis non perspicit, hæc esse fere arbitraria,

&

& vix disquisitione digna? Etiam si ad muricata tubercula stigmatis antheræ firmiuscule adhæreant, nulla tamen vera concretio mili videtur habere locum.

PERIPLOCA GRÆCA *Linnæi.* *Tab. I. fig. 2.*

a u c Flos integer in naturali magnitudine. Reliquæ floris figuræ sunt ad lentem auctæ.

? Perianthium quinquepartitum, persistens, exiguum; foliolis ovatis, acutis, patentissimis, glabris, virentibus.

Corolla rotata, quinquefida: laciniis ex oblongo ovatis, obtusissimis, propter latera revoluta visis angustioribus; facie per pilos albos hirsutis, & atropurpureis cum macula supra basin oblonga glabra & subvirente; dorso autem toto, tum etiam faciei summæ parte aliqua, virentibus & glabris. Lacinia *b* petali antica evidentius illa omnia demonstrat.

c e Nectaria quinque, adnata singula tubo corollæ ad ejusdem divisuras, hinc cum petali laciniis alternantia, oris suis lateralibus *c* introrsum productis conniventia, superne emitunt *c* setam atropurpuream petalo breviorem & inflexam. Hæc nectaria simul in fiore integro lateribus suis offerunt introspicienti stellulana decemlæ mellataam.

Avulsis calyce, petalo, & nectariis, in conspectum prodeunt *g* *h* genitalia, receptaculo suo pedunculato *f* insidentia.

g Filamenta quinque, ex receptaculo communi orta, alterno cum nectariis *c* *e* situ locantur; & accum bentia horum quorumlibet vicinorum lamellis *c*, sic stellulæ modo dictæ interstitia claudunt. Cæterum sunt crassula, teretia, albida, suberecta, ad apicem pilis al bis erectisque dense capillata, & hic connivendo incumbentia stigmati, ubi simul formant stellam convexam quinqueradiatam hirsutamque, five capitulum illud extra corollæ tubum prominens.

Antheræ in quolibet filamento geminæ, horum utriusque lateri ad extremitatem affixæ, oblongæ, uniloculares, interne oblique dehiscentes, glutine flavo re fertæ. Quæ spectantur in *b* antheræ duæ contiguæ, ad vicina duo diversaque filamenta pertinent. Figura i partem dumtaxat superiorem filamenti valde auctam sistit, ab interiore facie depictam, in qua antheræ incipiunt dehiscere, nam antea clausissimæ sunt. Omnino autem jam apertæ in *l* spectantur.

m Germina duo virentia & glabra abeunt in *n* stylum unicum & teretem; cui innascitur *p* o stigma maximum, discoideum, pallidum; superne convexulum, atque in centro papillula-fissa coronatum; subtus planum; in ambitu longitudinaliter decemcrenatum, adeo ut crenæ

alter-

alternæ quinque profundiores inferne ultra stigmatis oras protendantur sub forma appendiculæ rotundatæ & concavæ ferme adinstar cochlearis p.

q Folliculi duo , ad apicem conglutinati , in naturali magnitudine.

Observatio. Folliculos addidi propterea , quod horum etiam ad maturitatem usque concretus apex indicium simplicitatis styli servet. An forte stigmatis appendiculæ p depluentem ex antheris pollinem viscosum , ductumque hinc per profundiores stigmatis fulcos , in concavitatem suam excipiunt , ut hic auræ ejus fœcundantij , vel , si placet , ipsi pollini , pateat ingressus ad interiora ? Appendiculæ tales etiam in quibusdam aliis confipientur.

PERIPLOCA AFRICANA Linnæi. Tab. I. fig. 3.

a c d Flos in volumine naturali. Reliqua omnia sunt aucta.

Avulso petalo , conspicitur b perianthium parvum , viride , persistens , quinquepartitum : foliolis lanceolatis , acuminatis , patentibus , foris villosulis.

c Corolla est monopetala , rotata , quinquepartita :

C laci-

laciniis linearibus, obtusis, integris, spiraliter intortis, fordide virentibus.

d Nectarium campanulatum, monophyllum, pentagonum, album, erectum, corolla paulo brevius; ore decemdentato acuto & patente.

e f g Vagina albida, ferme longitudine nectarii, pentagona, infra medium cum nectario conglutinata in protuberantibus suis angulis quinque fissis *e f*. Vagina autem superne terminatur in *g* quinque squamulas, (quas multoties auctas figura *h* repræsentat, & *i* unicam seorsim,) basi subrotundas & concavas, atque hinc abeuntes in acumen lanceolatum, cuius oræ membranaceæ & pellucidæ pallent, nervus vero medius rubet; porro omnes simul conniventes, incumbentesque stigmati *g*; interne pro locandis antheris biloculares. *Vide observationem.*

Post vaginam *e f g* detractam spectatur pistillum *m n r*; cuius germina *m* sunt longitudinaliter semiovata. Styli *n* gemini, subulati. Stigma *r* capitatum, magnum, subflavescens, convexum, basi pentagonum, subtus erectum disco pentagono minore viridi, ad apicem bipapillare, uti hæc omnia in *o* magis aucto melius apparent.

v Tubercula staminifera oblonga & fusca, inter squamulas *b* & *g* vaginæ *e f g*, stigmati *r* adnascuntur, quæ ibidem ceu puncta nigricantia observantur, omnino quin-

quinque, ex o autem jam ablatae. Ex horum tuberculorum parte infima utrinque filamentum brevissimum exoritur, terminatum in antheram l obverse ovatam, planam, flavam, non dehiscentem, pendulam, in loculo altero squamæ proximæ vaginalis reconditam; fetam polline liquido spissoque.

Observatio. In hoc flore & in Cynandro acuto, Asclepiade Vincetoxicum, & Asclepiade nigra, nectarii basis, ubi fundo floris accrescit, format duplicaturam, quæ intra nectarium ex fundo iterum adscendit, atque ad variam in diversis altitudinem pistillum undique ambit, superne in quinque squamas divisus, stigmati accumbentes. Vocavi hanc duplicaturam adscendentem *vaginam*, quia vaginæ adinstar pistillum includit. Ita vagina e f g oritur ex basi introrsum continuata & adscendente nectarii d, circumdat pistillum m n r sic, ut solus stigmatis apex in g inter squamas h emineat. In aliis, nectario illo parentibus, uti in Asclepiade curassavica, fruticosa, &c. vagina illa ortum dicit a fundo ipsius petali. Est autem semper compagis spongiosæ, sed figuræ non ejusdem. Consideraveram in Periploca græca filamenta tanquam vaginam in quinque corpora separatam; sed cum in illa antheras gerant, melius ad mentem clarissimi Köreuter nunc filamenta dixi.

Porro in hisce Asclepiadeis, quæ vagina donantur, stamina vera ex *tuberculo* egrediuntur, quod *staminiferum* salutavi. Hoc vero cum accrescat ipsi stigmati, patet sponte, has plantas ex legibus Linnæanis esse Gynandras; locarique in ordine Decandriæ, quando ex quolibet tuberculo stamna duo producuntur. In quolibet squamæ loculamento, plerumque saccato, unica anthera hæret; & sic ob alternantia cum squamis tubercula antheræ duæ ejusdem tuberculi intrant loculamenta vicina proximarum duarum squamarum, quod ex *i h m* figuræ primæ tabulæ secundæ evidentissime elucescit.

Ergo Periplocæ græca & africana non poterunt stare sub eodem genere, &c.

Generalia ista hic notavi, ut ne repetere cogar in subsequis.

CYNANCHUM ACUTUM *Linnæi.* Tab. I. fig. 4.

a Monstrat florem naturalem. Reliquæ figuræ autæ sunt.

Perianthium quinquepartitum: foliolis lanceolatis, acutis, parvis, virentibus, patentissimis.

Corolla rotata, pallidissime carnea: laciniis lanceolatis, obtusiusculis, patentissimis, planis.

Ex tubo petali adscendit nectarium *b* campanulatum,

tum, corollæ concolor, eadem multo brevius, supra duas tertias sui partes divisum in limbum quinquefidum ex laciniis lanceolatis, acutis, erectis, atque ab invicem ita distantibus, ut has inter singulas aliæ locentur laciniæ minimæ, rotundatæ, modo integerrimæ, modo laceræ, vel bifidæ.

c d Vagina basi *c* conica & angusta, hinc *d* ampliata, divisaque in quinque bracteas biloculares & oblongas, quæ terminantur in totidem squamulas *e* rotundatas orasque stigmatis amplectentes. Inter has margini stigmatis affiguntur.

l Tubercula staminifera, quæ emittunt ex basi filamentum strinque unicum subtilissimum & horizontale.

m Antheræ pallidæ, ex subrotundo ovatæ, planæ, in media sui parte affixæ, pollinem pulposum continentes.

o Germina duo, ovato-oblonga, abeunt in totidem stylos breves, qui coronantur stigmate *r* communi discoideo & pentagono, hic supra, *n* subtus viso.

ASCLEPIAS VINCETOXICUM Linnæi. Tab. I.

fig. 5.

a b Florem integrum, & *c* nectarium, in nativa magnitudine habent. Reliqua aucta sunt.

C 3

a Pe.

a Perianthium quinquepartitum : foliolis lanceolatis, acuminatis, parvis, virentibus.

- *b* Corolla monopetala, albida ; tubo campanulato brevissimo ; laciniis quinque patentissimis, obtusis, glabris.

c & d Nectarii ad basin ægre cornuti foliola quinque, parva, carnea vel alba; simul campanulata, oblonga, crassula, facie gibba, apice tridentato cum denticulo medio rotundato & latissimo.

e g f Vagina virescens ; basi *e* teres ; hinc divisus in bracteas *g f* quinque, latas, sibi contiguas, interne biloculares, & ex medio retuso apice efferentes squamam *h* & *f* subrotundam parvam & stigmatis marginem summum amplexantem.

Germina duo, ovata, glabra. Styli duo brevissimique abeunt in stigma unicum, capitatum, crassum, discoideum & apice planum.

i Tubercula lanceolata & fusca inter summas bracteas vaginæ stigmati adhærent; ex quibus singulis, respondentibus vaginæ loculamentis inclusæ, geminæ *m* dependent antheræ, filamentis destitutæ, pendulæ, inverse ovatæ, planæ, & cum virore pallentes. Pollen, ut in affinibus.

Observatio. Tubercula staminifera plerumque manifesto sulco longitudinali in medio notantur in omnibus.

In

ASCLEPIADEARUM.

19

In hac planta, uti etiam in præcedente ac in subsequ, propriis figuris loculamenta fuccosa bractearum vaginæ, & quædam alia, non illustravi, quum ex similibus Asclepiadis curassavicae facile intelligentur.

ASCLEPIAS NIGRA *Linnæi.* Tab. I. fig. 6.

a Flos naturalis. Cætera aucta proponuntur.

Perianthium quinquepartitum, parvum, persistens, virens: foliolis lanceolatis, acutis, patentissimis, villosis.

Corolla monopetala, rotata, ex purpureo atra, patentissima, profundissime quinquepartita: laciniis oblongis, planis, obtusiusculis, facie villosis.

b Nectarium monophyllum, amplissime campanulatum, obsolete quinquangulare, petalo concolor, parvum, ex fundo petali vix eminens, limbo decemfido: laciniis alternis majoribus, convexis atque hinc ventre protuberante vaginam tangentibus, reflexo-patentibus; alternis minoribus erectis, planis, magisque rubentibus. In medio hocce nectario spectatur pars superior vaginæ cum stigmate, capituli adinstar fusci cum limbo albicante.

c d e Vagina basi *c d*, ubi germina includuntur, teres & petalo concolor; hinc exsurgens in *d e* quinque bracteas ovatas, pallidas aut pallide flavescentes, erectas,

in-

GENITALIA

interne biloculares ; definites in e squamas subrotundas, albidas, pellucidas, & stigmatis marginem prehendentes.

f Germina duo, glabra. g Styli duo, breves.
i Stigma maximum, orbiculare, subvirescens, superficie plana, punctata, & umbilicata.

o Tubercula margini pistillo affiguntur inter squamas vaginæ, fusca, linearia ; quæ singula emitunt utrinque antheram r obverse ovatam, flavam, subpendulam, basi attenuatam veluti in filamentum, inclusam loculamento vaginæ suo.

CYNANCHUM ERECTUM *Liumai.* Tab. 2. fig. 1.

a Florem in volumine nativo sistit. Alia aucta sunt.

Perianthium viride, parvum, ad oras ciliatum, quinquesfidum : laciniis lanceolatis, acutis, erectis.

Corolla monopetala, alba, ferme ad basin usque divisa in laciniias quinque, oblongas, obtusas, planas, inferne simul corollam campanulatam efficienes, ceterum patentissimas & leviter cum sole flexas.

Avulsis calyce petaloque, mox prodit in conspetum vagina c d f, insistens pedunculo floris b c, dum in c petalum & calyx haferant affixa. Ad altitudinem germinis a c ad d est teres, viridis, & bisulcata. In d supra

supra germen ex dorso infra bracteas emittit in ambitu quinque foliola *c*, petaliformia, alba, sublinearia, obtusa, erectiuscula, parva; ipsa autem hic abit in bracteas *d r*, oblongas, concavas, in squamam subrotundam terminatas, flavescentes, stigmati adplicatas, eoque duplo breviores. Bracteæ hic saccos biloculares non habent, sed horum loco dumtaxat lamellas duas subrotundas luteas & parvas, supra basin parallelo situ enatas & antrorsum protensas, uti ex bractea integra *n*, in planam figuram vi expansa, videre est.

s Germina duo, obtusa, pallida. *o* Stylus brevissimus, crassus, unicus & indivisus utrius germini communis.

l Stigma maximum, elongato-conicum, crassum, erectum, pallide flavescens, apice bifido & obtuso, longissimum.

Stigmatis lateribus inter bracteas circa medium accrescunt tubercula *m*, linearia, fusca; ex quibus singulis oriuntur antheræ *i* duæ, flavæ, obverse ovatae, planæ, propendulæ inter lamellas proximas vicinarum bractearium earumdemque oras, filamentis fere destitutæ.

Observatio. Bracteis vaginæ, in quibus vera loculamenta deficiunt, quæ supplentur per lamellas duas lateraque ipsius bracteæ valde concavæ; tum etiam

D

figu-

figura & elongatione stigmatis ; hæc planta ab affinibus a me hic descriptis admodum abludit.

Auriculas sive appendices e forte alii cum Linnæo nectaria vocabunt, quod arbitratum est. Ego distinxii ex eo a nectariis priorum, quia ortum non ex basi corollæ, sed ex vaginæ dorso, trahunt.

Tota compages vaginæ cum genitalibus tantilla est, ut ægre ex petali tubo emineat ; hinc difficilioris examinis.

ASCLEPIAS CURASSAVICA *Linnæi. Tab. 2. fig. 2.*

a b Florem repræsentat in naturali magnitudine ; dum aucta sunt reliqua.

Perianthii pentaphylli foliola sunt lanceolata, acuta, virentia, subvillosa, reflexa, & petalo duplo breviora.

a Corollæ ex aurantiaco miniatæ & ferme ad basin sextæ, laciniæ sunt quinque, lanceolatæ, reflexæ & ad apicem adscendentes.

c d e Vagina flavescens, inferne *c d* gracilis & obtuse pentagona, in *d* emitit in ambitu quinque corpuscula ovata *b* & *f*, tubulosa, aurantiaco-lutea, sessilia, superne longitudinaliter fissæ, ex centro suo efferentia corniculum subulatum, arcuatum versus stigma, quod omnia simul circumdant. Hinc, ex *d*, vagina ampliatur, dispe-

dispesciturque in bracteas *d e* quinque, oblongas, foris *d e* & *g p* longitudinaliter biconvexulas, ad latus utrinque limbo *g p*, *i b*, & *i l*, ad basin ultra propendente auctas, intus *i b* & *i b l* biloculariter faccatas, ad apicem terminatas in squamam *c*, *p*, & *b*, subrotundam, stigmatis marginem sumnum amplexantem *e*, *q*, & *o*. Limbus lateralis bracteæ *p g* cum limbo laterali vicinæ bracteæ facit in tota compage figuram illam *m n*, quæ ter repetita conspicitur in iconæ *c d e m*. Pars itaque *m n* abscissa a proxima bractea fuit; nam in linea media infra tubercula *m* bracteæ naturaliter divisæ, sed tamen contiguae sunt.

x Germina duo, ovata. *z* Styli gemini, subulati longi, infra stigma divergentes, in *c d* adhucdum vaginalæ inclusi. *d o* Stigma capitatum, maximum, angulatum, inque singulis angulis foveola longa *o* notatum; vertice *q o* planum, cuius centrum lineola umbilicatur.

m, *m*, *m*, *m* Tubercula staminifera, ovalia, badia, quinque, stigmati affixa. Ex quolibet tuberculo filamenta *r* duo, fusca, filiformia, primo descendentia, dein divaricata. Antheræ *s* obverse ovatae, flavæ, planæ, pendulæ in fassis bractearum, uti videre est in figura *i b m*.

Observatio. Pluribus figuris illustravi compagm hujus floris, ex quibus partim subsequæ intelligentur.

Habetur in *q o* solus vertex stigmatis cum squamis bractearum amplexantibus. In *g p m n* bracteæ duæ vicinæ cum limbo cujusdam tertiaræ abscisso, conspectæ a tergo. In *i b m* duæ vicinæ bracteæ intus visæ cum uno tuberculo staminibusque suis. In *i l b* unica talis bractea sine stamine. In *c d o* supersunt reliquæ *d* ab avulis bracteis & corpusculis corniculatis.

Sed omnino hic considerari figura *x z v t* meretur, in qua per stigma *v t* longitudinaliter per medium dissecatum apparent vestigia stylorum per ipsam substantiam stigmatis diffusorum; ex quibus contra clarissimum Rottböll evidenter continuitatem stylorum cum stigmate demonstrari, existimo.

ASCLEPIAS SYRIACA *Linnæi.* Tab. 2. fig. 3.

a c d Flos in nativa magnitudine integer, suaveolens,
c f Idem demptis corpusculis corniculatis.

b s Pedunculus cum calyce, germinibus & stylis.
Reliqua aucta proponuntur.

b Perianthium quinquepartitum; laciniis lanceolatis, acutis, reflexis, corolla duplo brevioribus.

a c Petali profundissime quinquefidi laciniæ lanceolatae, acutæ, ex languineo rufæ, totæ reflexæ.

c d & o m i Vagina basi *o m* teres, viridis, ex petal-

li

li tubo *p* o oritur; ad altitudinem *m* in circuitu exserit tubulos *d* & *e* quinque, primo purpureos, tandem ex flavo fuscos, bilabiato patentे ore, in orbem sitos, stigina circumdantes, erectos, & ex fundo suo emittentes cornicula subulata & versus stigma incurvata. Hinc dividitur in bracteas *m i* quinque, contiguas, triangularis figuræ, in dorso longitudinaliter biconvexulas, ad latera in membranam *m* albidam extantes, superne inter duos gibbulos terminatas in squamulam subrotundam stigmati incumbentem *i*; interne *n* biloculares ex duplicato margine *m* introrsum inflexo.

s Germina duo, ovata. Styli duo, breves. *n t x* Stigma pentagono-orbiculatum, capitatum, magnum, superficie plana & carnea, in angulis marginalibus foveolis notatum *n*, quæ excipiunt tubercula staminifera *x*, oblonga, fuscaque, ex quibus singulis utrinque ex filamento brevi dependet anthera *r* obverse ovata, lutea, plana, fœta polline fluido.

ASCLEPIAS FRUTICOSA *Linnæi.* Tab. 2, fig. 4.

b c Flos integer & *a* calyx a tergo visus in volumine nativo, dum cætera aucta sunt ad lentem.

a Perianthium quinquepartitum: laciniis lanceolatis, acutis, patentissimis, corolla duplo brevioribus, virentibus.

D 3

h Pe.

b Petali profundissime quinqueparti i & albidi laciniae sunt ovatae, acutae, deflexo-patentissimae, apice adscendentibus, planae, villoso-ciliatae.

vrs Vagina pallida, petalo fere duplo brevior; inferne *vr* campanulata & obtuse quinquesulcata; hinc in *r* adnatos gerens quinque tubulos *c* & *d* i of pallidos, saccatos, melleo liquore plenissimos, superne in *oi* aperitos, summitate in duplice hamulum *i* extrorsum recurvatos; ad dorsum *df* & *de*, quo vaginam spectant, cui in *r* sola sua basi *f* & *e* adhaerunt, longitudinaliter fissos, cum altera exteriore limbi duplicati lamina exteriore *fd* & *ed* utrinque reflexa. Figura *fdi* o talem tubulum lateraliiter sistit; figura *ed* in dorso. Deinde vagina exit in bracteas *rs* quinque, triangulares, foris *ls* biconvexulas, utrinque ad latus in membranulam extantem excurrentes *l* & *n*, interne *ns* bisaccatas, apice in squamulas *s* desinentes stigmatis verticem tantisper prententes.

u Germina duo. *z* Styli totidem. *y* Stigma utrisque commune capitatum, magnum, apice depresso, in ambitu obtuse quinquesulcatum, inque angulis singulis cicatricula notatum in loco, ubi haerent tubercula staminifera.

Ex his autem quaelibet demittit geminas antheras *m*, flavas, inverse spathulatas, vix filamento instructas, planas, saccis bractearum inclusas, cum polline fluido.

STA-

STAPELIA VARIEGATA *Linnæi.* Tab. 4.

a Indicat florem plantæ suæ adhærentem ; cuius calyx pentaphyllus parvus est ; corolla autem maxima, crassa, coriacea, ultra dimidium quinquefida, patentissima, intus tota rugosa & ex flavescente badioque variegata. Circa medium vero attollitur in discum suborbicularēm & concavum, in cuius fundo locantur genitalia.

b & *b c e* Vagina ex fundo corollæ exoritur, includens pistillum ad usque stigmatis limbum, emititque in decursu alas decem. Harum quinque alternæ, ante lacinias petali sitæ, *m n v* & *m n o* in stellulam expanduntur, oblongæ, ad apicem bifidæ, planæ, virentes cum punctis atropurpureis aspersis, ad basin magis purpureæ. Quinque reliquæ *d* & *d s t u* ex basi angusta *d s* in duo cornicula teretia abeunt, viridula vel pallentia cum punctis rubris, subsalcata, obtusa ; exteriora *s t* extrorsum divaricantia ; interiora *r u* conniventia in centro floris super stigmatis vertice, & gerentia in *r* facculum bilocularem pro tegendis antheris. Utriusque generis alæ basibus suis, scilicet *m n v* in *m n*, & *d s t u* in *d s*, concrescunt in unum corpus *m n* in figura *m n o*, oblongum, subangulatum, ex atropurpureo albidoque varie fasciatum,

tum, connatum cum tota vaginæ parte *c c* & partim etiam cum *c b*; quare dixi, vaginam has alas emittere.

I Germina duo, ovata, glabra, attenuata in stylos brevissimos; quibus imponitur geminis unicum stigma *q*, discoideum, convexulum cum planis quinque inclinatis lateralibus, & hinc pentagono-rotundatum.

Angulis stigmatis innascuntur tubercula staminifera; ex quibus singulis utrinque egreditur anthera *p* oblonga, basi appendiculata, flava vel rubella, stigmati ad latera incumbens.

Solæ figuræ *p*, *d s t u r*, *q*, & *e c b* auctæ sunt; reliquæ naturales.

STAPELIA HIRSUTA *Linnæi.* Tab. 3.

a Florem exhibit in genuino volumine. Reliqua auctæ sunt.

Perianthium parvum, subvillosum, ex foliolis quinque, anguste lanceolatis, acutis, patentissimis, obsolete purpurascientibus.

Petalum ingens, coriaceum, crassum, planissimum, ferme sine tubo, secatur ultra duas tertias sui partes in lacinias quinque, ovatas, acutas; subtus cum suffusa saepe purpura ex flavo pallentes, longitudinaliter lineatas, & glabras; facie transverse rugosas, versus ex-

tre-

tremitatem mere atropurpureas, cæterum in elevatis rugis flavas, in sulcis purpureas, ad oras & in centro pilis purpureis longis mollibusque hirsutissimas.

Avulsis perianthio & corolla, quorum supra pendunculum *f* conspicitur crassities in *e d*, oculis se offert vagina *c i b*, circumdans genitalia, quæ basi *c i* teres est, dein figuræ inæqualis, haud facile describendæ, ad stigmatis usque limbum pergit. In hoc decursu decem alas atropurpureas emittit, alternas quinque inferiores reliquis. Atque hæ *I* oriuntur ex loco protuberante *m*, suntque foliola oblonga, plana, patentia, obtusa cum lacinia media productiore, aliis breviora. Superiores alæ *n r*, ortæ ex vagina in loco *u*, sunt erectæ, falcatae, apice bifidæ vel trifidæ, antice *n p* crassæ sulcoque exaratae, dorso *r* tenues & acutæ, vagina multo longiores. Quando hæ alæ a vagina abstractæ huntur, tunc modo pars vaginæ *v p* una abstracta, & in *p* ad basin internam alæ conspicuntur squamulae duæ subrotundæ, concavæ, pallidæ, intus flavæ, quæ limbo stigmatis *q* incumbunt, antherasque ibi hærentes tegunt. Et taliter abstractam alam figura *v p n r* demonstrat. Modo ala avellitur sola, ut squamæ modo dictæ maneant affixæ vaginæ, prouti videre est in *o*. Hinc difficile assertu est, utrum ad alas, an ad vaginam squamæ præcise pertineant? Alia autem loculamenta five fæculi in vagina haud reperiuntur, nec adesse de-

bebant, quum antheræ in hac planta ex tuberculo staminifero adscendant versus stigmatis verticem, ejusdemque superficiei incumbant. Tunc etiam inter stigma & vaginam in eodem loco fissura apparet transversa, mihi visa naturalis, per quam oculo ad interiora patet aditus, & quæ utrinque una ad latera tuberculi staminiferi medii delineata conspicitur.

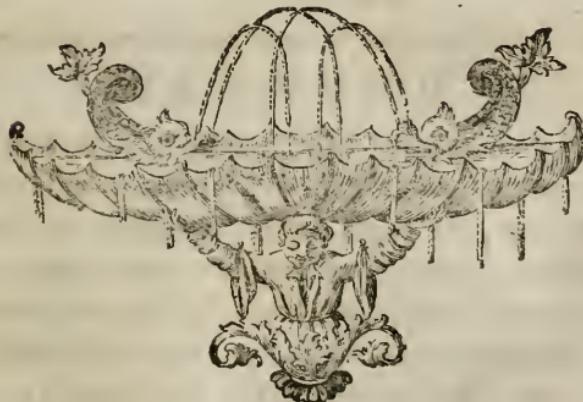
d b Germina duo, magna, subovata, obtusa, pallide virescentia. Styli nulli. *z* Stigma est discus convexus, pallidus cum margine purpurascente; subtus foveolam pro recipiendo germinum apice, quocum hic concrescit, impressam gerens; in ipso medio vertice planum, & hinc declive & pentagonum per quinque plana inclinata.

yy Tubercula staminifera lanceolata, nigrescentia, angulis marginalibus stigmatis adnata, erecta. Ex his utrinque sine filamentis anthera exit badia, oblonga, obtusa, basi angustata, plana, parumper incurvata, adscendens & incumbens planis inclinatis stigmatis juxta angulos. Pollen fluidus.

Observatio. Quum in Stapeliis sacculi vaginæ accommodant se fitui insolito antherarum, facere hoc videri posset pro sententia clarissimi Kölreuter, quod per sacculos hos aura five liquidum fœcundans defera-

tur

ur ad germina, & hinc ad semina. Sed si sic pandetur hæc via per aliquam partem stigmatis, plane inutiles hic credo saccos; quia ipsa directa via pollinis exsudantis ad stigma hic propior, immediata & parvum situi accommodatior est. Dein sacculi pistillum dumtaxat in marginis puncto tangunt, nec accrescunt. Styli, qui in hac desunt, in aliis asclepiadeis libere vaginæ includuntur, ut ab hac distent. An hi semper inutiles, ut pollinis masculini vis pergeret per ipsam spongiosam compagem vaginæ ad basin germinis; & tunc certe stigma meum tale haud esset,

II.

COMPOSITIONES MEDICAMENTORUM PHARMACEUTICÆ GENERALES.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
PUBLICÆ DISQUISITIONI SUBMISSA

A
JOSEPHO SONNAUER,
VINDOBONENSI,
VIENNÆ 25. JULII 1777;
EMENDATA.

P R A E F A T I O .

Q UOTIESCUNQUE lubet pervolvere medicamentinum compositiones, quas omnis ætas introduxit in artem nostram, toties ad earum numerum & diversitatem merito obstupecimus, plurimarum etiam formulas, veluti rerum, fortuito quodam jactu coacervatarum, inutiles aut ineptas mixtiones, non sine rædio fastidioque perferimus. Scilicet sapiens illa simplicitas, qua veteres Medicos in præscriptione ac præparatione medicamentorum usos fuisse legimus, tandem, arte sensim in de-

COMPOSITIONES MEDICAMENTORUM. 33

deterius labente, transivit partim, degeneravitque in compositiones, quas sola dictare ignorantia poterat, solaque vanitas prædicare. Plura mixta sine ordine, nullo habito rerum ingredientium deleitu, tum vel contra ipsam sæpe rerum indolem unita, proponebantur ceu pharmaca egregia, titulis laudata superbis, vi-riumque medicarum dote præstantissima, sed promisso sæpe nimium mendaci.

Avide hæc excepta a Medicis, tandem numero stupendo oneraverunt Dispensatoria, quæ dum publica firmabat fanciebatque autoritas, sic arti apertius nocuere, deceperuntque credulos & incautos, non minus vana hac autoritatis specie, quam immeritæ magnificientia inscriptionis. Posteaquam vero Chemia, depulsa, qua per tot fæcula velabatur, caligine, a propriisque erroribus purgata, docuit vera discernere a fictis, & utilia separare ab ineptis, cœpit medicaminum chaos discuti, meliora demum feligi, & corrigi illa, quibus fuerat emendatione opus. Eviluerunt sic jam hodie plura, pridem in honore & pretio male habita, & si qua adhuc similia in novissimis Dispensatoriis reperient posteri, hæc ne adscribant ignorantiae nostrorum temporum, sed usui tyranno, cui omnino, etiam ab invitis & tacite reluctantibus, dandum aliquid fuit; ipsis autem post nos mutare illa poterunt sine odio.

Ars Pharmaceutica, quæ præparandorum dictorum medicaminum doctrinam tradit, a græca voce *Φαρμακον* nomen accepit. Pharmaca autem apud veteres dicebantur promiscue, cum remedia salutifera, tum venena nociva. Hinc Pharmacopœi quondam suspectum erat nomen. Nunc passim illa vox una cum compositis suis in solam bonam sumitur partem, ut Pharmacopœus sit ille, qui in praxi chemica & materie medica abunde versatus præparet medicamina illa omnia, quæ homini ad sanitatem tuendam aut recuperandam necessaria sint. Qua quidem in re dum error ex imperitia aut ex negligentia commissus vel ipsam periculo objicere vitam humanam possit, patet, gravissimum profecto Pharmacopœi munus omnem Medici attentionem, omnem Reipublicæ curam mereri.

Compositiones & præparationes pharmaceuticæ, de quibus hic tantummodo generalibus agemus, sive ab ipso Medico (quod vocant magistraliter) præscribantur, sive jam confectæ in officinis pharmaceuticis asserventur in ulteriore tisum, non temere ordinantur, sed collineant in determinatum quandam scopum, qui valde esse multiplex solet in diversis, non unicus etiam sæpe in iisdem, ut propterea ex hoc fine suo in classes distribui nequeant, quin simul hoc ipso ex fundamento eodem diversas plures ingrediantur. Principes fines enumera-bo. Pharmaca simplicia præparationi cuidam, qua nihil

hil adeo in illis mutatur præter formam , subjiciuntur , ut facilius in usum trahantur , vel etiam ut majori agant efficacia & celeritate . Uterque finis obtinetur in oculorum cancri dicta præparatione , dum in pulverem subtiliorem dividuntur , ut ponderari , partitisque & definitis dosibus assumi facilius possint ; tum ut peccans acidum , hærens in primis viis , a pulvere tenuiori majoremque sic offerente superficiem absorbeatur potentius citiusque . At vero , si partes illæ , quæ virtutem pettam possident , inertibus aliis partibus copiosius , vel etiam forte nocivis , immixtæ reperiantur , tunc alter præparationis scopus oritur ; ut ab inutilibus illis , aut nocivis , aut certe huc non facientibus , partibus separantur bonæ . Ita olea exprimimus , emulsa conficimus , elixamus sales , fennæ folia purgamus a stipitibus . Tertium finem obtainemus , dum in menstruis idoneis simplicia solvimus , plantarum aromaticarum spiritum rectorum oleumque æthereum in aquis destillatis aut in spiritu vini , aliarum vim adstringentem in decoctis , martem in succo pomorum ; quorsum etiam infusa , escentiæ , elixiria , vina & aceta medicata , extracta , atque alia plura spectant . Est autem ille finis , ut simplicia sic soluta agant multo efficacius certiusque in corpus nostrum , tum ut in parva dosi habeatur multæ virtutis compendium . Ex quarto fine mutanda venit dos medica corporum , aut excitanda in illis dos nova ; cu-

jus-

36

jusmodi sunt acidi nitroſi per ſpiritum vini edulcatio, ſaliūm neutrorum confeſtio, & chemica numerosa alia. Ad quintum operandi scopum reſero omnia pharmaca illa, quæ parantur, ut diu manere, aut ſimplicia ipſa, aut extracta earumdem viſ medica, in officinis incorrupta poſſint ad debitos futuros uſus. Inprimis huic reſero præparata simplicia illa, quæ ſine hac præparatio- ne conſervari diu non poiuifcent, cujuſ rei exempla ha- bemus in conſervis, roob, ſuccis inſpiſſatis, conditis, in ſyrupis, aliisque. Mixtio pura variorum ſimplicium, vel & coimpoſitorum inter ſeſe fit in ſextum scopum, ut multorum virtus in uno medicamine conſineatur collecta. Pulveres varii, ſpecies ſic dictæ omnes, mixturæ, com- plura electuaria, & id genus alia scopum illum indicant. Sed in omnibus jam memoratis finium claſſibus ſeimper ratio eſt habenda modi, quo commodius & aptius ap- plicanda corpori pharmaca veniant, idque tam in ex- terno, quam in uſu interno; poteritque ille scopus di- ci ultimus. Propterea officinæ ſervant maſſas pro pilu- lis, habent in promptu unguenta, emplaſtra, electua- ria, tabulas, & reliqua.

Quum itaque obſervari ordo rationalis in enumeran- dis coimpoſitionibus pharmaceuticaliſ nullus poſſit, quin eadem ſæpius diuersos ingrediantur, propterea, ne re- petitionibus foret opus, alphabeticum ſelegi.

ACETA.

A C E T A.

*A*cetum in officinis duplex habetur, *destillatum* & *medicatum*. Prius destillatione paratur, dum optimum vini acetum ex retorta vitrea ad quartæ usque partis remanentiam abjiciendam destillatur ita, ut empyreuma ne redoleat; servaturque in usus. Aceta medicata dicuntur, in quibus unum vel plura vegetabilia infunduntur, ut horum virtute medica imbuantur; si solum unum, Acetum medicatum *simplex* audit, quale est acetum rutaceum ex herba, scilliticum ex radice, rubi idæi ex fructu, violarum & fambuci ex floribus, & cujusmodi sexcenta esse alia possent. Si plures ingrediuntur plantæ, est acetum medicatum *compositum*, exempli causa, acetum antisepticum. Infusio in parandis dictis acetis ad plures etiam dies protrahitur, nec facile hic mora nimia peccatur, imprimis, si acetum adhibetur *destillatum*, quod longe præferendum est vulgari. Digestio ad solos radios solares infusionem abunde promovet. Nonnunquam aceta medicata post prægressam infusionem vel digestionem etiam destillationi subjiciuntur, idque ex retorta vel in apparatu cucurbitæ vitreæ humili, ut facilior sit aceto in excipulum transitus; cujusmodi exemplum habemus in aqua vulneraria cum aceto, quæ est verum *Acetum medicatum compositum destillatum*.

F

AQUÆ

AQUÆ DESTILLATÆ SIMPLICES.

Aquæ stillatitiae sive destillatæ, a stillando & destilando diætæ, incognitæ veteribus fuisse videntur, & ab Arabibus originem ducere. Dividuntur in duas classes, nimirum in *simplices*, & *compositas*. De *simplicibus* primo agam. Parantur, dum ex vesica ænea aut ex cucurbita destillatur aqua communis cum unico quodam corpore plerumque vegetabili. Numerosæ istiusmodi aquæ recententur in Dispensatoriis, sed quarum non paucæ sunt omnis virtutis expertes, & sic inutilissimæ. Debent hæ aquæ possidere virtutem medicam plantæ adhibitæ, quæ sane, nisi sita in tali plantæ parte sit, quæ elevari una cum aquæ vaporibus in destillatione possit, in aquis destillatis frustra quæretur. Sponte igitur patet, quænam sint stirpes illæ, quæ aptæ sint, quæ destillationi subjiciantur? Quo spectant balsamicæ, & aromaticæ omnes, oleo æthereo & spiritu rectore fragranti divites; dein antiscorbuticæ, similesque aliæ, acri volatili principio scatentes. Excluduntur mere adstringentes, nutrientes, emollientes, dulces &c. Admitti tamen apte una alterare inutilis per se quidem aqua in officinis potest; eo fine, ut tanquam vehiculum innoxium inservire queat in medici præscriptione, ubi aquam alias destillatam purissimam requireret; minime vero, ut peculiarem inde

de virtutem speret, ab aqua purissima communi destillata, diversam. Qua occasione etiam monendum est, non recte a medicis aquam præscribi fontanam, dum aquam purissimam desiderant, quam pro scopo suo solis invenient in aquis modo memoratis exempli causa plantaginis, aut in communibus sine ullo addito corpore destillatis. Fontanæ enim, aliæ aliis impuriores, semper heterogenea secum immista aut soluta vehunt. Empyreuma in his aquis etiam cavendum est sufficiente adhibita aquæ copia, nec prolongata præter modum destillatione. Habent quidem omnes aquæ recentes herbae quiddam & leviuscule empyreumatici; sed hoc brevi sponte evanescit; hinc ante aliquot hebdomadas non sunt propinandæ. Contrario peccant vitio, quando aut debiles nimis, aut nimis fortes. Debilitas pendet a penuria partium plantæ susceptorum, hinc cohabitatione cum novo vegetabili corrigenda. Ex nimia fortitudine plurimæ evadunt acres, & inflammantes ob olei copiam. Quare medium teneant aliquod, quod ex præscripta in dispensatorio provinciali definita aquæ ad plantas copia & abstractione obtinetur. Si tamen, quod in oleosioribus, uti sabina, mentha &c. fieri solet, oleum æthereum acre aquis supernatat, id quidem in lagenis majoribus, in quibus asservantur in cella, omnino relinquendum est, sed dum lagenæ in officinis ipsis implentur, in has aquæ per colum laneum densum trajificantur, ut

noxium faucibus oleum separetur. Sed hic iterum me-
dium tenendum est; quum nimis scrupulosa nimium-
que repetita istiusmodi percolatio tandem aquas redderet
effetas, ut in Cinnamomi aqua hoc observatum fuit.
Quæ ex tenerimis floribus, oleo æthereo carentibus,
vulgari lege parantur, raro multum virtutis possident;
si anodynus excipis, quorum aqua, exempli gratia florum
papaveris rhœados, anodyna deprehenditur. Aquæ
etiam destillatæ plurimorum purgantium vi purgante le-
vissima gaudere dicuntur. Pro diversitate compagis ve-
getabilia adhibentur aut integra (folia cochleariae,) aut
scissa (herba menthae, radix levisticæ,) aut tusa (se-
mina anisi;) male autem in pulvere succulenta tundi,
existimo. Inutiliter aquæ destillatæ decoctis parandis
inserviunt, dum propria dote sic privantur. Optimæ
aquæ destillatæ laetescunt, indicio abundantis olei
ætherei.

AQUÆ DESTILLATÆ COMPOSITÆ.

Hæ cum pluribus vegetabilibus parantur, & cum
prioribus coincidunt quoad operationem, in eo autem
discrepant, quod loco aquæ vinum sumi soleat merum,
aut spiritus vini cum aqua. Sola fere hic aromatica
corpora convenient, ut redeant huc etiam omnia, quæ
cir-

M E D I C A M E N T O R U M
circa aquas destillatas simplices dicta fuerunt. In com-
positis hisce est igitur præterea ipsa virtus spiritus vini,
& ab hoc redditæ actuosior ipsorum aromatum virtus.
Aliis hinc vehiculis dilui solent, dum præscribuntur,
nimis per se plerumque fortes. Castoreum & similia ex
animalibus etiam aquas compositas apte ingrediuntur.
Quid autem de ineptissimis typhis & corde cervinis,
de radice bardanæ, cichoreo, lactuca, brodio caponis,
hirundinibus, picis, in aquis compositis judicandum sit,
vel Chemiæ tyro docebit; quod jam suo tempore Zwel-
ferus notavit. Si turbidæ sint, & lactescant aquæ com-
positæ, plerumque arguunt nimiam debilitatem ob de-
fectum spiritus vini, qui si debita copia adfuisset, sol-
visset particulas illas, nunc semipræcipitatas, & aquam
turbidam reddentes. Fortiores limpidæ sunt.

B A L S A M A.

Balsamum vocabatur apud veteres nobilis succus de
arbore balsamifera, quæ Linnæo Amyris opobalsamum
dicitur, destillans, hodie sub nomine Balsami de Mecca
notus. Postea alii similes succi de diversis arboribus
orti hoc etiam nomine salutati fuerunt; uti Balsamum
Copaivæ, Balsamum de Tolu, Balsamum Terebenthia-
næ &c. Atque ultra itum est, dum etiam artefactæ

compositiones, consistentia & odore Balsamis nativis similes, Balsamia appellata fuerunt. Tandem ne consistentiae quidem amplius aut grati odoris habita ratio fuit, & compositiones unctuosæ solidiores, & ipsum sulphur cum oleis pressis in massam fætentem unitum, olea pressa cum plumbo, Balsamia fuerunt; & sic Balsama, unguenta, linimenta & alia confundebantur. Nomina recepta mutare foret arduum, nec forte conveniens; ut namen Balsamum definiam, distinguam in duas classes, in nativa & arte facta. Nativa semper lentam fluiditatem habent, saltem recentia, nam Balsamum de Tolu, apud nos in Europa plerumque solidissimum, in America in origine sua æque fluidum est ac copaiva, sed brevi sponte solidescit. De his in hoc tractatu non agitur. Arte facta Balsama, communiorē in hodiernam Balsami idæam secutus, voco sola illa, quæ constant ex olio preso cum aliis corporibus intime unito in massam unguentis solidiorem, molliorem emplastris, ergo fere cerati consistentia. Quod basin illis dat, ut plurimum est oleum nucis moschatæ expressum, ex se jam unctuosum & spissum, quocum miscetur sine igne aut igne valde leni oleum æthereum ad unam tertiam circiter vel quartam partem, ut sic exsurgere tot balsama queant, quod numeramus olea ætherea, balsamum Lavandulæ, Caryophyllorum, & sic porro. Aut plura olea ætherea simul cum oleo nucis moschatæ presso combi-

binantur, qualia habemus balsama composita apoplecti-
cum, Saxonicum, Cellense, &c. Si oleum pressum
aliud fluidius sumitur, tunc ad dandam soliditatem
axungia addi aliqua potest; si nec hæc sufficiat, etiam
cera. Si vero corpus solidius ingreditur aliud, tempe-
ratur nimia soliditas oleo v. g. amygdalarum. Solent
quandoque hæc balsama tingi fuligine, ut nigrescant;
cinnabari, ut rubeant; croco &c. Reducam huc non
minus balsamum sulphuris, quod ex oleo amygdala-
rum, aut nucum, aut alio simili, paratur, calefacto
cum sulphuris una duodecima parte in vase terreo am-
plo super igne leni non flammante, & adstante semper
operatore, atque agitante interdum materiam tumen-
tem, ut ne in incendium erumpat. Atque hoc balsa-
mum sulphuris Rulandi simplex est. Alia, quæ no-
men ab oleo æthereo adhibito gerunt, balsamum sul-
phuris anisatum ab anisi oleo, terebinthinatum ab oleo
terebinthinae, &c. potius leni parantur digestione ex
balsamo sulphuris simplici jam antea parato & ex addito
oleo æthereo. Omnia alia sic dicta balsama amando ad
genuinas suas classes, balsamum arcæ ad unguenta, bal-
samum commendatoris ad tinturas, balsamum embryo-
nis ad aquas destillatas compositas, balsamum Schae-
rianum ad spiritus aromaticos, &c.

CATAPLASMATA.

A græca voce καταπλάσσω (illino) nomen habent. Duplex est, *coccum* & *crudum*. *Coccum* Cataplasma est medicamentum topicum, molle, consistentia pultis; ex farinis, pulpis, oleis, unguentis, pulveribus, herbis, aliisque, inter se mixtis coctisque constans; externe corpori calide applicandum. Etiam *Puls* vocatur; Galeno quoque *Epiplasma*. Quum scopus medicus cataplasmatum tam diversus est, dum emolliendo, resolvendo, calefaciendo, excitando, dolores sedando &c. agere debeant, hinc etiam diversissima corpora pro cataplasmatis conficiendis in usum trahuntur. In genere haec duplia considerari possunt; liquida & solida. Illa sunt aqua, lac, hujus serum, vinum, succi pressi, aceta, olea, unguenta, & sic porro. Solida sunt simplicia quæcunque, imprimis illa, quæ cum liquidis memoratis in consistentiam debitam redigi possunt. Itaque debent aut mollia esse; aut coctione mollescere tota, & penitus contabescere posse: quare durissima, ut ligna, radices, cortices, excluduntur, nisi in pulverem comminuta. Quin ipsæ etiam herbæ recentes prius forfice aut cultro consciendi, eadem exsiccatæ pulverisari, bulbi contundi, &c. debeant. Cataplasmata vesica vel pannis lineis solent excipi, atque sic calida applicari;

ut

ut ergo requiratur consistentia talis, quæ, quo minus pannos transmeare queant, impedit. Hinc lensor quidam cohæsionis inducitur per farinam lini, seminum fœnogræci, radicis althææ, &c. additam, si illo careant. Si vero lensor adest nimius, aut siccitas, aquosis, oleosis, aliisve corrigitur. In coctione empyreuma cendum est agitatione & repetita ab igne remotione. Aromata, aliaque, quorum dos medica residet in parte volatili, durante coctione peritura, adduntur cataplasmatibus sub finem, dum reliqua jam debite cocta sunt, sic autem antea præparata, ut ne consistentiam requisitam mutent, adeoque aut in pultem redacta ipsa, aut in minutum pulverem. Pinguia, ut olea, byturum, axungiae, vel unguenta, saepissime ingrediuntur cataplasmata, cum ob proprias vires, tuim ne tam cito hæc arefcant. Proportio vix determinari potest, quod sponte patet; quam ob rem saepe ingredientis alicujus dosis relinquitur pharmacopœo ad lubitum. In universum tamen cataplasmatis dari idea potest ex herbarum, florum, similiumque partibus quatuor, farinarum duabus, & pinguium una, dum priora cum aquæ debita quantitate coquuntur omnia antea in pultem, cui pingua addantur. In officinis nunquam parata cataplasmata prostant, cito nempe corrumpenda.

Cataplasma crudum in eo differt a priori cocto, quod hic nulla coctio accedat, sed sola mistio in multi-

formem massam, quæ tuisione imprimis obtinetur; sic herbæ recentes, radices bulbosæ, & fructus molles, per se soli, cataplasma crudum tusi constituunt. Ex adverso plurima corpora unita in cataplasma crudum formari possunt, ut sit tunc fere electuarium externe applicandum. Cataplasma crudum plerumque applicatur frigide, raro calide. Neque hic tanta massæ molles & æquabilitas requiruntur, aut facile obtinentur. Reliqua reduci ad priora possunt, & discrimina sponte intelligi.

C E R A T A.

Emplastra molliora vocantur *Cerata*, quæ cum nulla in re alia ab emplastris differant, non merentur seorsim exponi. Sed ipsa tamen hæc mollities ceratorum facit, ut nequeant, emplastrorum adinstar, manibus subigi, redigique in magdalidas sive cylindricas massas; unde super chartam effunduntur, ut frigescant, serventurque in frustis tabellatis. *Vide emplastra.*

C L Y S M A T A.

A græco κλύσιν, eluere, derivatur *Clyisma*; dictum quoque Εγεμα Enema sive injectio; Latinis *Lotorium* vel

La-

Lavamen; unde lata significatione designat omnem injectionem in partem quamvis corporis, ut sunt anus, uterus, vesica, auris, fistula, &c. Hodie tamen proprie injectionem in intestinum rectum denotat. Apud Galenum instrumentum, quo Clysmata injiciebantur, erat vesica madefacta, corneam fistulam alligatam ori gerens; quæ vel hodiedum in nostris regionibus vulgo in usu est. Aut sacculi erant coriacei loco vesicæ. Omnium autem commodissime fit ope fistulæ, vulgo syringæ, uti in officinis. Ulro intelligimus, Clyisma esse liquidissimum debere, ut transpri mi possit per tubuli angustum canalem aut foraminula. Hinc decocta herbarum, aliaque, clysinatibus adaptanda, a solidis rite separanda veniunt. Cautæ quoque injicienda sunt, nec impetu nimio, aut præcipiti celeritate, ut, si quod obstaculum in intestinis non prævisum hæreat, illud percipiatur ab injiciente, abstineaturque tum potius ab ulteriore injectione, donec causa obstaculi cognita doceat, quid sit agendum. Hinc patet, evenire casus posse, ubi, ob intestinum rectum partesve adjacentes morbose affectas aut læsas, ad clyisma bene tutoque injiciendum aliqua Anatomes & morbi cognitio esse utilis possit; atque propterea, uti injectiones reliquas, hanc etiam operationem ad Chirurgum potius spectare quam ad Pharmacopœum, ad quem, nescio, quo jure devenerit? Ad situm ægri, qui lateralis sit, aut dextrum aut

sinistrum, nec adeo attendi solet aut potest, etiam si hic in oppositas sententias abierint autores. Post Clyisma vero receptum dorso tranquille incumbat. Potest Clyisma diversimode nocere, frigore vel calore; quare præstat, si calorem corporis humani habeat; quod optime tentatur, applicando dorso manus aut genis aut palpebris per aliquot minuta secunda syringam vel vesicam liquorem clysmatis continentem, si hujus calorem commode ferunt. Potest etiam fumus tabaci injici loco Clysmatis. In officinis parata non prostant, sed præscripta parantur.

C O L L Y R I A.

Cataplasma qualemunque, linimentum, unguentum, & plura alia, si oculis applicantur, vocantur antiquis proprio nomine *Collyria*, solo diversa applicatio-
nis loco, non re ipsa, ut supervacaneum sit, pluribus de collyrio agere. Hodie tamen obtinuit, ut sub Collyrii nomine solum veniat medicamen liquidissimum. Id unice monendum, tenerrimam & nobilissimam esse corporis partem, cui immedieate applicantur; oportere igitur, cum medicum in præscriptione, tum pharmaco-
pœum in præparatione, prudenter & accurate agere.

CONDI-

CONDITA.

Vegetabilium partes solidæ faccharo incorruptæ servari possunt, fierique hoc dupli modo in officinis solet, prout aut partes illæ sunt duriores aut teneriores. Ex durioribus, ut sunt radices, cortices, caules, fructusque, fiunt *Condita*; ex tenerioribus, quales sunt flores & folia, aptius parantur *Conservæ*. Ut servari vegetabilia condita diu possint, debent saccharo ad intima usque penetrari; propterea non sint nimis crassæ, sed con-sindantur exempli gratia radices crassiores secundum longitudinem, aut transversim in orbiculos; deinde coctione ante emollientur quam condiantur syrupo. Molliores autem hisce præmittendis non egent, sed possunt una in syrupo & mollescere magis & condiri. Scopus condiendorum etiam est, ut palato placeant; hinc amara, nimis acria, aut ingrata saepe diu maceranda sunt in nova repetitis vicibus affusa aqua, uti nuces juglandes immaturæ, stipites angelicæ, &c. Quædam macerantur in aqua salsa, ut firmitatem aliquam retineant. In genere condiendorum sequens norma præstare videtur. In summo suo vigore, collectæ vegetabilium partes decoquantur ad debitam mollitiem. Fiat syrpus spissus ex optimo saccharo, cui coctæ immergantur. Sequenti die, attracto ex condiendis humido syrpus dilutior erit;

quare vegetabilibus exemptis denuo inspissetur; repectanturque hæc, donec spissitudinem syrups servet. Relinquantur tunc per plures paucioresve dies condienda in syrupo, ex quo ultima hac vice exempta imponantur craticulae, ut syrups destillet ac defluat; immergantur tunc faccharo puro ad consistentiam tabulati cocto, ebulliant parum, tollantur, siccentur in loco calidissimo, & serventur in usum. At vero abunde elucet, vegetabilia sic perdere magnam virtutis suæ partem, saxe hanc integrum; & sic parum a conditis sperare medicum posse; ut ad palatum magis quam ad medicinam facere videantur. Quam ob rem & pauca in dispensatoriis reperiuntur, & ex provinciali Austriaco cuncta sunt exclusa. Nec tamen condita semper inertissima sunt, uti patet ex conditis aurantiorum corticibus: sed facile pauca hæc compositionibus aptioribus resarcintur. Ut autem aetuosiora condita evaderent, præstaret, aquam decoctionis primam adhibere ipsam pro syrupo confiendo, nec hanc abjicere.

C O N S E R V A E.

Longe aliter comparatum est cum *Conservis*, in quibus dos integerrima plantæ remanet, nisi in quantum sola fusio mutare hanc valeat, a conservando merito
sic

sic nominatis. Hic partes vegetabilium recentes & teneræ, folia & flores, in pultem in mortario marmoreo contusæ, simplici mistione cum saccharo sicco in subtilem pulverem redacto uniuntur. Folia antea a crassioribus petiolis mundantur, & consinduntur, ut ne filamentosæ conservæ evadant. Copia sacchari diversa est, plerumque dupla ratione plantæ; etiam tripla, si succosior est, uti in conservis cochleariae & nasturtii aquatichi. Quin contra fcciores etiam in fusione additionem aquæ poscant, ut flores tunicæ. Scilicet talis massa exoriri debet, quæ molliuscula quidem est, nec tamen liquecat: nimis enim mollis, in fermentationem prompta, brevi corruptitur. Nec omnis motus intestinus qualiscunque præverti potest; hinc conservæ jam paratae induntur vasis fistilibus cylindricis amplis, ut locum dent massæ, brevi tumenti inque molem multo majorem assurgentí. ab aëre de planta fracta se extricante, materiemque tenacem spongiosa elevante. Accidit etiam non raro, ut liquidior pars, syrapi adinstar, superficiem conservæ paulatim petat, quæ, ibidem hærens sola, corruptioni est obnoxia. Propterea primi mensis hebdomadibus singulis conservæ sunt movendæ spathula, ut iterum omnia commisceantur. Quum vero de confractis tantopere herbis in vasis sat amplis & negligenter clausis facile & cito multum pereat de principiis volatilibus plantarum, & plurimarum conservarum plantæ tales sint, quæ volati-

latiles has partes habent actuofas, hinc recentiores conservæ optimæ sunt, vetustæ s̄epe plane inertes. Quas itaque plantas, (quas inter nasturtium aquaticum & cochlearia sunt,) s̄epius intra annum recentes legere pharmacopœus poterit, harum paucam, sed iterataī, faciet conservam. Usus conservarum est multiplex; ut hyemali tempore integras possideamus herbarum vires; ut consulamus palato; ut hi confractæ, deglutitæ, a propriisque ventricis liquidis solutæ, æquabili & durabili operatione agant; ut alia medicamina composita apte ingredi queant.

D E C O C T A.

Decoctum proprie sic dictum est medicamentum internum liquidum, quando aqua, aut rarius aquosus alias liquor, exempli causa, serum lactis vel ipsum lac, igne ebullitionis cum simplicibus agitata, horum solvit principia activa, sibique unit. Vocatur etiam *Apozema* a ζεω ferveo; & si simplicius est, paucioribusque constat ingredientibus, *Pisana* quoque audit. Materies apta decoctis petitur præcipue ex regno vegetabili, rarius ex animali, rariſime ex minerali, ubi antimonium & mercurius fere sola occurrant. Nec ex vegetabili qualisunque, sed omnis tamen illa, cujus virtus extrahenda & aquæ

aquæ concedenda sita est in principiis plantæ tam fixis, quæ a vaporibus & calore aquæ ebullientis in altum rapi & dissipari nequeant. Eapropter etiam vinum, aquæ destillatae, &c. frustra adhibentur in decoctis, dum dos illorum liquorum durante ebullitione pereat; ut, si tamen similia in decoctis quis requereret, addi demum sub fine in ipsum deberent. In decoctis numerosa animadvertiscenda veniunt; generaliora duntaxat attingam.
1) Simplicium duriorum præparationem præcedere aliquam oportet, ut aqua faciliorem ingressum inveniat. Conducit hoc scissio, rasura, aut alia in partes minores divisio, qua corpus majore superficie actioni aquæ pateat, ut in ligno guajaci, cornu ceryi, &c. 2) Ob ipsam hanc rationem in durioribus digestio, vel ipsa infusio protractior, apte præmittitur, quo pori calore hocce moderationi sensim efficacius aperiantur. 3) Tempus decoctionis valde variat pro firmiore vel minus firma textura ingredientium, dum alia coctionem per quatuor & plures horas postulent, aliarum coctio intra horæ quadrantem absolvatur; ut nihil hic in universum statui queat. 4) Variat etiam pro vetustate eorundem ingredientium, dum recentes radices longe promptius largiuntur aquæ principia sua, quam eædem vetustæ. 5) Iterum variat pro scopo partis extrahendæ. Aqua certe, protracta coctione, tandem extrahit de corpore, quidquid hoc continet in aqua solubile. Sed differunt

H

sæpe

sæpe hæc omnia quam maxime inter se se, ut aliis sint naturæ principia illa, quæ prima leviore ebullitione, quam quæ extrahantur fortiore & protracta. Si itaque scopus est, extrahere sola priora illa, brevior sit coctionis mora; & vicissim. Tum considerandum hic est quam maxime, quantumvis diuturnior decoctionis virtutem plurimorum corporum mutare haud videatur, posse tamen nocere quibusdam in casibus. Solve re tandem incipiet, vel potius in putrilaginem vertere, ipsum corporum parenchyma, quod sic decocta turbidiora & lentiora, nobiliores etiam extractas jam partes veluti inviscando reddet inertiores. Quin alias quoque & novas vires vegetabilia quædam ex nimis protracta decoctione adipiscuntur; sic myrobalani purgare solum, obiter decoctæ; diutius autem decoctæ simul adstringere dicuntur. Rheum perdere decoctionis mora tantum de vi sua purgante, quantum adstringendi dos augetur. Sennæ folia infusa optime purgare; decocta non tantum purgare debilius, sed etiam ob resinosas extractas particulas facere tormina. Liquiritiæ decoctum prima sua dulcedine gratissimum, tandem acris & amari quiddam junctum accipit. 6) Aquæ copia respondeat moræ decoctionis, indoli ingredientium, & indicationi meracioris vel debilioris decocti. Decoctionis futura diuturnior plus aquæ jam in principio exigit, quia plus aquæ dissipabitur in auras, qua depauperatum decoctum nimis evadet.

ret

ret meracum. Ingredientia porosa, in aqua tumentia, valde bibula, in majore aquæ copia coquantur. In decocto futuro diluto etiam plus aquæ adsit, necesse est.
7) In decoctis compositis, ingredientia illa, quæ longiorem coctionem ad virium extractionem poscunt, primo decoquuntur sola; adduntur tunc successive reliqua.

Decocta, debite colata, in primis si hoc factum cum expressione est, ex se turbidula, ut gratiora ad adspectum fiant, (nam meliora certe hinc illa fieri non credo,) solent interdum depurari, quod *clarificari* vocant. Subsidentia frequentius hæc clarificatio, & aptius, obtinetur, dum parva mora a fæcibus, ad fundum præcipitatis, leni vasis inclinatione decoctum decantatur. In manica Hippocratis nimia mora est. Aut albumine ovi, ope paucæ aquæ in spumam verso, in ipsa decoctione una indurato, heterogenea (sæpe & actuosa quædam) inviscantur. Certe si vim plantæ, in resinosa parte hærentem, in decocto servare animus est, omnis depuratio decocti nocet præter solam illam, quæ fit, dum servidissimum decoctum per linteam densum colatur. Quin vel ipsa tunc ebullitio in decoquendo fortior adversetur scopo, qua scilicet particulæ resinofæ, antea aliis irretitæ & sic ab aqua susceptæ, nunc expeditæ, & ab irretientibus derelictæ, iterum excidant. Nec medici crediderint, classificationem decoctorum quorundam per albumen ovi tam esse facilem; sunt enim talia, quæ vel turbidiota inde evadunt.

H 8

ELÆ.

ELÆOSACCHARA.

Est ab oleo & saccharo dictum medicamentum internum, quando oleum æthereum unitur cum saccharo. Duplici modo hæc unio obtinetur. Aut enim oleum æthereum ipsum ad guttas duas vel tres terendo in mortario vitro aut marmoreo combinatur cum sacchari drachma una, & sic in lagenula bene obturanda servatur; aut cortices citri vel aurantiorum fricantur ad frustum sacchari, donec hoc corticum odore & sapore probe imbutum sit, quando cultro imbuta sacchari superficies abraditur. Finis est hujus operationis, 1) ut oleorum æthereorum acredo obtundatur ope sacchari, & sic possint illa impunè assumi interne. 2) Ut evadant in aquosis liquidis solubilia, possintque sic alia medicamina aptius ingredi. 3) Ut olea ætherea volatiliora quædam, si lubet, sine virium jactura diutius meliusque servari queant. Plerumque autem magistraliter præscribuntur.

ELECTUARIA.

Elecluarium, forte ab electione, quum plura simplicia electa adhibentur, vel forte loco Eclectuarii, quod Cælius Aurelianus habet ab ἔκλεγμα linctus, dictum, est me.

medicamentum internum, compositum ex quibuscunque simplicibus, quæ mediante melle, syrupo, succo, pulpa, aut alio apto liquido, simplici mixtione in massam redacta sunt mollem, solidulam tamen simul & cohærente, melli spissiori vel conservæ molliori similem; ita ægrotantibus exhibendum, ut in plures a seinet ipsis vel ab adstantibus, nec a pharmacopœo, divisum doses assumant; si enim unica sit dosis, idem medicamentum *Bolus* vocatur. *Opiatum* proprie est electuarii species, quam opium simul ingreditur; etiamsi & electuaria, opio omni destituta, quandoque opiata autores salutaverint. Electuarium mollius etiam *Confectionis* sub titulo venit. Consistentia electuarii quamvis mollis sit, talis tamen requiritur illa, ut post exactam miscelam omnia maneant in eo, in quo tunc hæreant loco, nihilque suo pondere fundum petat; quo vitio si laborarent opiata proprie sic dicta, posset alteri ægro offerri portio, in qua vis desiderata plane deficeret; alteri offerri talis, quæ occideret. Hinc draistica ponderosissima, qualia fere metallica sunt, ex electuariis exulent. Illa autem miscelæ constantia obtinetur liquidis glutinosis cohærentibus, quare ferme semper mel, syrapi vel ipsum faccharum, quæ reliqua excipient, larga adduntur dosi. Tum etiam hæc corpora contra corruptiōnem, imprimis contra putrefactionem, quum ipsa vix putrescibilia sint, tanquam condimentum præservant cæ-

tera; & si qua gustui minus grata interveniant, horum obtundunt saporem & acredinem. Et propterea etiam, quod saepe sola praescribi soleant, odore & sapore nimis opere molesta sunt in electuariis vitanda. Minus etiam convenient facili acescentia aut putrescentia, quae corruptionem promovent. Tum etiam fructus & semina oleosa. Usus electuariorum in officinis pharmaceuticis asservatorum (nam & magistraliter medici praescribere plurima alia solent,) praecipuus esse videtur, ut fiat plurimorum inter se miscela; mistorum conservatio in longum tempus, nonnunquam etiam in annos; novæ virtutis exordium, non praexistentis in singulis, sed ex unione cunctorum productæ; ut aliis additis simplicia quedam nimis drastica temperentur; tandemque ut tale medicamentum semper in promptu sit praesribenti, ubi mora in damnum iret; formaque gaudeat illa, qua comemode ingeri possit. Atque hinc tanta electuariorum cohors officinam medicam intravit. Si vero rem attente examinare lubet, in electuariis componendis a scopo aberratum crebro fuisse, intelligemus, & in nullo forte medicamento magis, quam in hoc, se medicos ostentationis & ignorantiae reos fecisse. In electuariis valde compositis quantia coeunt? quam toto saepe celo diversa? Sic in theriaca Andromachi & in mithridatio, maximæ olim famæ pharmacis, obtinuisse se, credebant medici, quo plerosque morbos profligarent, omniumque, tanquam uni.

universali antidoto aliquo, venenorū vim eluderent. Ab ipsa illa ingredientium diversitate spēm hanc suam concipiebant, dum in tanta simplicium congerie unum aliudve saltim præsto esset, quod faceret ad casum. Sed ex omnibus hisce simul mistis, fermentationis non imitando auxilio (nam pleraque elecluaria asservata sermentant, & hæc quidem fermentatio in theriaca intra annum spatium plene absoluta ante usum requiritur,) in unam homogeneam massam unitis, videtur nasci medicamentum, cuius vires non adeo sint vires adunatae singulorum ingredientium, sed novæ, genitæ ex intima unione omnium, per fermentationem, quoad agere hæc in vegetabilium virtutem potuerit, mutatae. Certe fermentationis calore & motu plurima dissipantur aeluosa de vegetabilibus; quæ restant principia, afficiuntur inde haud mediocriter, novamque naturam inbuunt; ut difficile sit ex virtute cognita plantæ recentis judicare de virtute ejusdem fermentatae; impossibile de tot simplicium fermentorum combinatorumque congerie. Sic theriaca remedium præbet fragrans, amarum & calidum, in quo opii simul vis dominatur, hinc ex hoc scopo non inefficax remedium. Sed præter hæc frustra in illa quærimus singulorum ingredientium doteim propriam; quæ si daretur etiam adesse, hanc, in tantilla quantitate, qua cum ob ingentem ingredientium numerum, tum ob exiguum ex opii potentia exhibendi dosin, adsunt

singu-

singula, vix ullius esse efficacæ posse, existimamus: ut itaque aromata calida cum opio magistraliter præscripta omnem theriacæ virtutem absolvant. Electuaria quædam alia, imprimis quæ succos vegetabilis majore copia continent, obnoxia sunt mucori, quem in superficie contrahunt, a quo passim inundentur. Patet ex omnibus hisce, sine incommodo & danno officinas carere electuariis plerisque posse, quæ convenientius magistraliter medicus prescribet.

E L I X I R I A.

Elixirium, cujus nominis origo obscura videtur, est tinctura composita, sed meracior, maxime saturata, & hinc etiam magis opaca, minusque eleganter colorata, quum major suscepaturum particularum colorantium copia nigredinem apparentem inducat. Cæterum haud adeo scrupulose autores a tincturis elixiria distinxerunt, quin promiscue hæc nomina adhibuerint. Quare omnia hue reduci possunt; quæ dicta de tincturis fuere; quas consule.

E M P L A S T R A.

Ab ἐμπλάσσω, illino, nomen trahunt. Est medicamentum topicum, externum, in frigore solidum, ad ignem

ignem liquefcens , ductile in leni calore , & , dum in usum vocatur , supra alutam linteum vel fericum extendum , atque cuti sic applicatum illa donatum tenacitate , ut facile firmiterque adhæreat . Non est igitur theriaca , supra alutam extensa , dicenda emplastrum , quum soliditas & tenacitas deficiant . Emplastrorum generalior scopus ad bina referri capita posse videtur . Aut enim primo tenacitate sua agunt sola , dum exempli gratia apparatus vulneri impositum in debito situ retinent ; ipsa vulneris labia ad invicem adducta firmant ; cranium depresso in junioribus elevate ; partes vicinas muniunt contra corrosiva medicamina applicata ; crines evellunt ; & sic porro . Vel possunt præter hanc tenacitatem , semper in aliquo gradu requisitam , possidere virtutem singularem ab ingredienti tali , quod sic cuti applicatum , & calore corporis humani motum redditumque actuosum , se insinuet in vasa cutanea , balneo vaporis ab emplastro tegente repercussi bibula nunc facta magis & laxa , atque ita imprimis agat in partem emplastro subjectam , & deinde miro sape modo in totum corpus ; uti hoc clare videmus in emplastris vesicatoriis , aromaticis , mercurialibus , &c. Emplastrorum confectio , dum omnia ingredientia debite præparata sunt , consistit fere in sola mixtione omnium , mediante moderato ignis gradu . Basin emplastris dant cera , resinae , pix , terebinthina , axungia , oleum pressum & co-

Etum, butyrum, unguenta, calces plumbi, & alia similia. His peculiarem in scopum adduntur herbæ, flores, radices, cortices, semina, in pulverem tenuissimum tusa; succi herbarum expressi, & ad mellis consistentiam inspissati; extracta ope aquæ pulchritudinaria redita; mucilaginiæ; gummi & gummiresinæ, quæ ante in aceto soluta & denuo inspissata cum terebinthina mixta, reliquæ emplastræ massæ, jam factæ & semirefrigeratæ, sub continua agitatione injiciuntur, uti dum galbanum, gummi ammoniacum, similiaque ingrediuntur. Quædam etiam ex regno minerali, uti flores zinci, lapis hæmatites, bolus armena, &c. in pollinem antea redacta; tum alia. Pulveres vegetabilium sub finem tandem adduntur. Resina, cera, oleum, similiaque, simul ad lenem ignem liquefacta, per colum trajici solent, ut ab immundicie liberentur, atque his tunc alia successive admisceri. Cera præcipue emplastris dat soliditatem, ut una pars ceræ meliora hic præstet, quam sex partes picis, aut alterius resinæ. At vero quin cera per solum ignem mollescat, muteturque in butyrum oleumque ceræ, non ultra solidanda, propterea ne sic affici cera possit, calor & sit moderatus, & quam fieri possit brevissimus. Plurimam quoque consistentiam faciunt calces plumbi, dum ab oleosis solvuntur. Semper autem hæc emplastra fusca aut nigra sunt, nisi singulari artificio utamur, dum ille color a fortiori ignis

gra-

gradu, & forte intumore unione oleosi cum plumbo pendet. In emplasti albi cocti præparatione additur aqua, quæ successive evaporata restitui debet, ut sic operatio veluti in balneo aquæ peragatur, quando emplastrum obtinetur albissimum. Emplastrum diachylum simplex colore tantum cineritio gaudet, nec tamen albo, quia mucilaginiæ adhibitæ, factæ pro hoc emplastro dilutiores, aquæ vicem imperfecte agunt. Sic etiam emplasti saponati color in albidum vergit, quia minio oleoque in coctione per vices acetum additur, & albedo per admistum saponem augeri videtur. At vero in emplastro de minio, ut rubro sit colore, minium liquefactis jam ceræ terebinthinæ oleoque denum additur, & movetur massa, donec frigescat, ne minium fundum petat; quare vix plumbi vera solutio hic adesse videtur. Et sic quodlibet fere emplastrum normam suam habet. Hæc in officinis parata prostant, quum conservari incorrupta diu possint, & nimium tempus exigant, ut magistraliter præscripta confiantur. Et profecto nihil hic habet, quod desideret medicus, quin potius hæredit duabus, quid feligit?

E M U L S A.

Nullum *Emulsum* in officinis prostat, quum brevi corrumpatur, sed a medico magistraliter præscribitur.

Est medicamentum internum , liquidum , lactescens ,
constans oleo & mucilagine ope liquoris aquosi de cor-
pore , tale oleum & mucilaginem in se continente , emul-
tis . Duo itaque necessario requiruntur , ex quibus e-
mulsum fiat , liquor aquosus & istiusmodi corpus . Reli-
qua accessoria sunt , quæ in scopum peculiarem suum
medicus addit . Aqua simplex pura , destillata planta-
rum , infusum & decoctum aquosum , optima præbent
liquida pro emulis . Semina vegetabilium , cucume-
rum , melonum , cucurbitæ , citrulli , papaveris albi ,
amygdalarum , &c. tusa tritaque in mortario in pultem ,
additis dein inter ulteriorem triturationem successive mo-
do memoratis liquidis , oleo quum scatent & mucilagi-
ne , hæc una cum partibus subtilissimis farinaceis detri-
tis sic fuscipiuntur a liquidis , iisque lactescientiam indu-
cunt . Aptissime dein per densum linteum colantur , &
purgantur a fœcibus farinosis . Semper caute pharma-
copœus eligat semina illibata , nec rancida , quum ran-
cor , utpote in oleo seminis residens , transeat in emul-
sum , hinc pessime afficiendum , etiam in dampnum ægri .
Tum etiam vitellus ovi , & ipse abundans oleo & muci-
lagine , cum aqua in emulsum abire potest . Istiusmo-
di emulsa in usu sunt , dum scopus est , balsama nativa ,
resinas , & hujus indolis alia , in aqua miscibilia reddere ;
quæ optime subiguntur per vitellum ovi , nec ex emul-
so postea excidunt . Proportio seminum ad liquidum
omni-

omnino valde variat pro medici voluntate & scopo; si-
vero ille liquidum haud determinet, sed relinquat phar-
macopœi arbitrio, ad aquæ libram unam sufficere se-
funcia seminum poterit.

E P I T H E M A T A.

Vide Fomentum.

E S S E N T I Æ.

Essentia est tintura simplex vel composita, sed ma-
gis saturata, minus tamen quam elixirium, quod inter
& tinturam medium obtinet. Sed neque hic autores
certos limites agnoverunt, quin promiscue dicta tria no-
mina usurpaverint; quare vide Tincturam.

E X T R A C T A   A Q U O S A.

Extractum proprie sic dictum in officinis est infusum
vel decoctum magis minusve ad siccitatem evaporatione
inspissatum; omne actuosum, quod solutum in infuso
decocto hæsit, parva sub mole collectum servans &
incorruptum; hinc summi usus in arte medica. Unde

sponte patet, duntaxat talia simplicia ad bona atque utilia paranda extracta adhiberi posse, quæ extrahendam virtutem in partibus fixioribus in evaporatione non evolaturis, locatam possident. Posse igitur cinnamomi decoctum dare utile extractum, in quo quidem frustra stimulans nobile aroma, quod volatile periit, quæres; sed in quo invenies alteram cinnamomi vim adstringentem, quæ fixa in evaporatione perstitit. Regnum vegetabile numerosam, animale paucam, nullam minerale materiem pro extractis præbet. In genere extractum ratione menstrui duplex censetur, scilicet *aquoſum* & *spirituoſum*. De aquoso prius agemus. Fit hoc plerumque per decoctionem, dum cum aqua pura solito more decocta parantur. Hæc, siquidem totam corporis virtutem fixam, cum quæ in resinosis, tum quæ in gummiosis principiis residet, extrahere velimus, consultius sola percolatione servida depurantur, quando extracta dabunt magis actuosa, quam si subsidentia aut albumine ovi depurata fuissent, minus tamen erunt hæc extracta in aqua iterum solubilia, quando in medicaminibus compositis aquosis præscribentur; sed virium excellentia hoc leve incommodum facile superat. Corpora quæcunque apta sunt bonis decoctis, etiam dabunt bona extracta. Decoctionis corporum gummiresinosorum sine valida ebullitione fit optime. Inspissatio decoctorum peragitur in vasis æneis, igni nudo impositis; dum vero liquor

liquor lentescere incipit, ne ambustum extracta oleant, ab igne removetur, & balneo mariæ imponitur, in quo perficitur adjuvante agitatione evaporatio ad finem. Stannea vasa tunc sunt præferenda. In æneis ne frigescant, aut frigescēta relinquuntur. Ipsa extracta loco sicco servanda, quum humescant facile, quo sicciora, eo melius conservanda. Sed omnia eadem siccitate non gaudent; unde alia generalis extractorum divisio est, in *sicca* & in *mollia*. Tertia aliqua divisio est in extracta *simplicia* & *composita*. Compositi exemplum dat extractum amaricans dispensatorii nostri, quod radices, herbæ & flores simul ingrediuntur, una decoquenda & inspissanda. A succis inspissatis extracta differunt, quod in his pro extractione aqua adhibita fuit, in illis neutrum. Sic succi quidam, inspissati dieti, ad extracta proprie pertinent, uti succus inspissatus liquiritiae. Opium & aloë bene adnumerantur succis. Opium depuratum vero & aloë lota extractis.

EXTRACTA SPIRITUOSA.

Extracta spirituosa dicuntur illa, in quibus pro menstruo adhibetur spiritus vini vulgaris. Hic infusio aut digestio locum habet; dein decoctio & evaporatio omnis liquidi, quæ institui in vasis clausis eo usque solet, donec pars magis spirituosa in excipulum transferit, quæ sic

sic servari in alios similes usus potest; ut itaque hæc in evaporatione frustra ne pereat, inque auras diffletur. Postea in vasis apertis, optime stanneis & in balneo mariæ, absolvitur inspissatio ad usque siccitatem. Quare possent omnes tinteturæ, essentiæ, &c. quæ nullam extracti corporis partem volatilè continent, in extracta mutari, in quibus hæreret ipsa tinteturarum vis, dempta tamen dote spiritus vini. Sal essentialis corticis peruviani nihil aliud est, quam extractum spirituœsum sive resinousm hujus corticis, & contra rei naturam sal appellatur. Corpora mere gummosa, mucilaginosa, similiaque, nihil valent pro extractis spirituosis; sed illa, quæ resinosis & balsamicis abundant partibus, optima sunt; in quæ spiritus vini vim agendi validam possidet. Sumitur spiritus vini vulgaris, nec alcohol sincerum, ut etiam aquæ, in spiritu vini harenti, suæ dentur in solvendo partes, quæ nimirum agat in principia gummosa ejusdem corporis, quo fit, ut in extracto spirituoso lateant una cum resinosis & balsamicis partes plures aliæ, quæ fuerant in aqua solubiles. Extracta spirituosa etiam vel *simplicia* vel *composita* sunt.

FÆCULÆ.

Si sedimentum, quod succi expressi vegetabiles deponunt, succis decantatis, exsiccatur, vocatur *Fæcula*.

Ut

Ut plurimum quidem saporem virtutemque succi sui fœculæ retinent, difficile autem determinatu est, utrum validiores sint, an debiliores? quia differre illas, credibile est, ratione discriminis partium, ex quibus vegetabile componebatur, tum etiam ratione illius partis, in qua præprimis dos medica residuebat, quæ aut excidere mora de succo potest, aut ex adverso magis firmiter eidem suspensa inhærere. Ex fractis tritu solidorum particulis constare quam maxime videntur. Paucissimæ autem in usu pharmaceutico fœculæ sunt; ex radicibus ari, bryoniæ, iridis nostratis, & pœoniæ, quæ recentes succo adhucdum turgidæ, mundatæ, ab externis pelliculis liberatæ, rasæ, tusæ in mortario marmoreo cum addita aqua, preloque per saccum lineum aëtæ, dant succum laetescensem, post aliquot horarum moram fœculas depositurum; quæ exsiccatæ, & in pulverem tritæ in lagenis bene obturandis servantur ad usum. Amylum est fœcula tritici.

F O M E N T A.

Fomentum, Fötus, a fovendo, vel Epithema ab επιτίθεσαι imponere, dictum, est medicamentum externum, quod aut liquidum cum alterius corporis tanquam apti vehiculi interventu, aut corpori applicatur

siccum; unde duplex fomenti species exsurgit, *liquida* aut *sicca*. Epithema quidem, generaliori significatione acceptum, pleraque medicamenta externa includit, magis autem restricta solum fomentum indicat. Fomentum nullum in officinis prostat sub hoc titulo, quod igitur a medico magistraliter prescribi oportet. Sed pleraque medicamenta officinalia liquida, uti aquæ destillatae, spiritus, olea, aceta, succi, lixivia, aliaque evadunt per se fomenta, quando applicanda ceu fomenta a medico prescribuntur. Sic etiam pleraque medicamina magistralia, etiam interna, fomenta esse possunt, ut decocta, infusa, emulsa, mixturæ, &c. Qualemque corpus liquidum, sive simplex sit, uti lac, aqua, vinum, urina; sive arte compositum ex his aut ex aliis, externe applicatum, erit fomentum liquidum. Hoc itaque a cataplasmate differt, quod plerumque, si qua solida adhibita fuerint in medicamine non dissoluta, ab his abiciendis separetur liquor dilutior usurpandus; cataplasma vero semper solida servat, cum liquido in pultem mutata. Vel, si tamen, quod nonnunquam accidit, ipsæ solidæ partes non separantur in fomento a liquidis, tunc saltim pultem non faciunt, sed manent solida cum plurimo diluente liquido, ut in lotionibus saepe fit, aut dum herbæ, exempli causa, decoctæ, aut aqua decoctionis adhucdum madi-dissimæ, lineoque facculo inclusæ, applicantur corpori, quando tunc ipsæ proprii decocti, hic agentis, sunt veluti

luti vehiculum. Nam alias panni linei, melius lanei, etiam quadruplicati, vel stupæ, aut spongiæ, fomento imbuta & satura, vehiculum præstant aptissimum. Pos- sunt etiam applicari sine omni vehiculo, dum pars cor- poris aliqua fomento immergitur, quando fomentum *Lotio* vocatur; aut dum immergitur corpus totum, quando *Balneum*; aut solummodo ad umbilicum, quan- do *Semicupia* dicitur. Si fomentum ex alto in corpus decidit, uti in thermalibus quibusdam aquis, est *Em- brocatio*, ἀπὸ τῆς βροχῆς vehementer pluvia. In fomen- tis liquidis non adeo, atque in similibus medicamentis internis, aut coloris aut odoris aut limpiditatis ratio habetur.

Fomentum sive *Epithema siccum* constat herbis aut aliis simplicibus siccis in pulverem mediocriter tenuem comminutis, & corpori applicatis vel sine omni liquido, vel ab aliquo irroratis. Nonnunquam aliud epithema liquidum sicco superimponitur, quo hoc reddatur aëtuo- sius. Hi pulveres, ut rite applicentur, induntur sac- culis ex panno lineo, minus bene laneo, confectis; tum, ut parti se accomodent aptius, duntaxat semiple- nis; vel etiam per fila transversim adæcta firmatis, ne pulveres in unam delabantur partem. Forma & ampli- tudine variant respectu partis corporis, cui imponuntur, & nomen etiam proprium sic obtinent; uti *Sacculi* & *Sacci* generalius pro variis corporis partibus, pro mein

bris, scrobiculo cordis, ano, &c; *Cucufæ*, *Pileoli* vel *Cuculli* pro capite; *Frontalis* pro fronte; *Scuti* pro pectori & abdomen; *Leptuli* & *Pulvinaris*, dum his æger incumbit. Si dosis aliqua pulverum in scopum medicum sufficiat, nec tamen sacculum sufficienter impletat, tunc pulveribus paleæ permiscentur; aut gossypium vel lana, si molliorem sacculum pars corporis exigat tenerior vel sensibilior. Cæterum fomenta, sive humida, sive sicca, aut calida, aut tepida, aut frigida in usum trahuntur.

G A R G A R I S M A T A.

Gargarisma & *Gargarismus* a γαργαζειν gutture sonum edere, vel *Diaclysmata* a διαλυσει, colluere, vocatur medicamentum liquidum, quod cavo oris continetur aliquandiu, in faucibus movetur, quod proprie gargarizare vocant, & postea exspuitur: si tranquillum in ore hæret sine gargarizatione *Collutio* vel *Collutorium* sæpe audit. Omne igitur medicamen liquidum, decoctum, infusum, emulsum &c. si in hunc scopum præscribitur, evadit gargarisma.

G E L A T I N Æ.

Si ungulæ, cornua, ebur, ossa, ligamenta & carnes animalium in aqua diu cocta fuerunt; colatura dein aut

aut jam parca supereft , aut per inspifationem ulterio-
rem parca redditur ; in calore quidem liquidum præsta-
bit decoctum , quod autem in frigore coibit in massam
tremulam , pellucidam , consistenteam , vasculi continen-
tis conservantem figuram , non ducendam in fila , sed
rumpi & disturbari facilem . Est itaque *gelatina sapa a-*
nimalis , in qua reperitur omnis substantia illa , quæ in
coctione fuscipi potuit de parte animali cocta . Plerum-
que rasura cornu cervini adhibetur . Nonnunquam cla-
rificatur gelatina per albumen ovi , & quam ex se fit fa-
tua , addito vino , succo citri , faccharo , aliisve gratiор
redditur ; vel diluenda & solvenda in potu communi
præscribitur . Citissime putreficit æstivo calore . Magi-
straliter tantum præscribitur . Sapa ribesiorum simili-
umque , faccharo condita , improprie quoque gelatina
vocatur .

I N F U S A .

Infusio , chemice sumpta , latius patet , & indicat
omnem operationem , per quam aliquid ex corpore quo-
cunque ope cujuscunque liquidi ceu menstrui extrahitur ;
ut vel sic digestionem aliasque operationes includat .
Pharmaceutica autem proprie dicta infusio est medica-
mentum internum , & restringitur ad solum aquosum li-

quorem, adjuvante plerunque moderato calore, vel saltem illo, qui ebullientis aquæ est, minori; quum infusio frigida proprie *Maccratio* vocetur; & illa, quæ calore fit lenissimo, dicatur *Digestio*. Infusio cum vino peracta est vinum medicatum; cum aceto acetum medicatum; cum spiritu vini tinctura est, vel spiritus aromaticus &c. de quibus vide suo loco. Quæ cum omnia gaudeant suo in arte pharmaceutica nomine, a consuetudine sancito, longe melius sola infusio aquosa, alio titulo non donata, infusionis nomen possidebit. Infusionis itaque menstruum sūt aqua simplex erit, aut quædam herbarum destillata, aut etiam decocta; cui si tamen levis aliqua vini portio adderetur, nomen propterea non mutabit. Infusionibus apta sunt simplicia omnia illa, quorum præcipua vis medicata in tenerioribus partibus consistit, modica ignis actione per aquam extricanda & extrahenda. Et regnum quidem vegetabile ferme solum omnem hic materiem largitur. Quoniam vero aromaticæ, aliæque herbæ, quæ volatili virtute pollent, hunc in usum imprimis veniunt, solent & debent infusiones perfici in vasis clausis. Lentius, etiamsi saepe melius, agit calor infusionis in simplicia, quam decoctionis; unde plerunque infusio protrahitur diutius, ita tamen, ut semper simplicium habenda sit ratio, petitæ ex accurata illorum cognitione, dum flores exempli causa tenelli citius faciliusque dimittunt substantiam

extra-

extrahendam, quam cortices; ut sic in simplicium præparatione, in infusionis mora, aliisque recurrent pleraque, in decoctionibus jam ante memorata. Quantumvis de infuso nihil deperdatur in infusione protracta, potest tamen ultra modum protrahi, ut vitio laboret. Longe alia extrahuntur ab aqua de herbis in primo infusionis stadio, quam quæ extrahentur in protractæ ultimo; quo contribuere etiam caloris gradus major poterit. Si hæc differunt virtute medica, uti differunt ut plurimum; & si ultima illa aut agent contra scopum medici, aut ingratum reddent infusum; omnino limitanda infusio est, & moderandus calor. In infusione vulgo continentur omnia illa, quæ sunt in aquis stillatiis; tum sapidi, saponacei, mucilaginosi, &c. portio aliqua minus austera, minus crassa, saepè nobilior. Sed omnia hæc pendent ab indicatione medici non minus. Infusum aut *simplex* aut *compositum* est. Infusa magistraliter præscribuntur, & non raro pharmacopœus solam præparat materiem, dum infusio ipsa apud ægrum ipsum illis, qui ægro assistunt, facienda relinquitur. Quietæ, filtro aut colatura depurantur. Aliis additis gratiore & efficaciora reddi queunt.

INJECTIONES.

Qualecunque medicamentum liquidum in cavum corporis aliquod, foras patens, sive hoc naturaliter ad-
sit,

76

sit, uti auris, vagina, urethra, sive præter naturam fuerit formatum, ut fistula, vulnus, abscessus &c. injicitur, *Injeccio* vocatur; dum quæ ano & ori dicatae sunt proprio gargarismatis & clysmatis gaudeant nomine, de quibus vide suo loco. Utrobique tamen etiam quandoque *injectione* vera locum habet, quando in fauces ope syringæ liquor injicitur, & in anum, ut fistula eluatur, nec clysmatis in scopum. Infusa, decocta, emulsa, succi & alia medicamina *injectionibus* idonea sunt; in quibus ita pharmacopœus nihil adeo peculiare observandum habet, dum præscriptæ a medico, & a pharmacopœo præparatæ, aut chirurgo dentur, qui injiciat, aut adstantibus ægro.

J U L A P I A.

Julapium vel *Julepus* modo est syrpus simplicior, dilutior, plerumque tactus ex aquis stillatitiis odoratis & saccharo, uti in dispensatorio Viennensi *Julapium* rotatum, *Julapia* violarum, & capillorum veneris; modo est mixturæ species dilutissima, quam plura ingredi queunt. Sed semper in *Julapiis* habenda ratio est saporis, coloris, & odoris, quibus placere debent. Hisce observatis, cætera congruunt cum syrupis aut mixturis, de quibus ex professo est aëtum.

LIN-

LINCTUS.

*Lohoch arabicum, Eclegma græcum αλεχω, latine Linctus, est medicamentum internum inter syrupos & electuaria molliora medium consistentia; a lingendo dilatum, quod olim, & quandoque adhucdum hodie, liquiritiae bacillo raso & in altera extremitate contuso, cum cochleari, delingeretur, & sic assumptum per vices in ore sensim deliquescat, & deglutiatur. Tum etiam, quod præprimis ad asperæ arteriæ vitia adhibeat, vocatur Αρτηριακόν. Certe in morbis pectoris, faucium & interni oris, frequentius præscribitur. Miscela simplex syrporum interdum *Looch* appellatur. Ut plurimum vero syrpis admiscentur mucilagines guimmi arabici, tragacanthæ, mel, vitellus ovi, olea pressa blanda, aliaque simplicia pectoralia. Quam maxime pharmacopœus attendat, ne, si oleosa addi jubentur, ranœida adhibeat, memor teneritatis partium, quibus linctus destinatur. Propterea haud valde approbo, quod looch in officinis prostent jam parata; minime probo, si diu asserventur, cum quod sat cito fermentent, & corrumpantur, tuin quod facile præscribi magistraliter & componi possint. Quantum possibile est, in linctu solida rudiora non solubilia sunt vitanda, quia tandem sola ori inhærent, dum reliqua a saliva solvuntur; quare*

L

cura

cura sit pharmacopœi, si tamen folida talia addenda veniant, hæc ut optime comminuantur, & subigantur. Pharmacopœo etiam sæpe spissitudinis norma relinquitur, dum ad lubitum quoddam ingrediens præscribitur, ut & ejus intersit consistentiam linctus probe nosse, quæ tamen leviter variare potest.

L I N I M E N T A.

Linimentum vel *Litus*, ab illinendo dictum, est medicamentum externum, quo pars corporis nostri aliqua illinitur sive inungitur cum accidente non unquam frictione, consistentiae molioris quam unguentum, nempe mediæ inter hoc & oleum; ita ut, si unam unciam ceræ solvas in quatuor unciis olei, obtineas linimentum, si cum solis tribus olei unciis combines, habeas unguentum. Hodie tamen sæpenumero unguentum & linimentum confunduntur, dum vera quædam unguenta sint, quæ litus vocentur; nec litui quoque maneat semper spissitudo sua, dum plura diversa olea, simpli- citer mixta, sub linimenti titulo interdum præscriban- tur. Quæ dicta de unguentis sunt, huc referri omnia possunt.

M A G I S T E R I A.

Pleraque *Magisteria* proprie sic dicta in officinis sunt simplicia corpora soluta in liquido, atque inde iterum per aliud corpus præcipitata, tenuissimi sub pollinis forma. Solvuntur corallia, margaritæ, lapides cancrorum, cornua cervi, aliaque simplicia terrestria indolis calcareæ, in sufficiente aceto, spiritu salis, acido nitroso, aut in spiritu menstruali dispensatorii nostri, qui ex theoria processus est spiritus salis cum acetato mixtus. Ex filtrata limpidaque solutione per oleum tartari præcipitantur. Præcipitata a liquido decantato separata, aqua pura saepius edulcata, exsiccataque, vocantur magisteria. Habetur etiam hic pollen tenuissimus, ut in iisdem corporibus, dictis simpliciter præparatis; sed, quoniam ex chemia notum est, ferme in omni præcipitatione, corpori præcipitato aliquid de corpore adhærere tam præcipitante quam antea solvente, quod ablui planissime vix illa possit edulcatione; hinc docemur, differre quideam ratione hujus adhærentis pluſculi, sed differre tam parum, ut opera pretium minime solvatur, atque ex officinis ejici sine ullo damno possent. Si tamen ferenda forent, illud ferendum neutquam est, ut promiscue pro præcipitatione, loco olei tartari, adhibeatur aut spiritus vitrioli, aut oleum

trioli, aut aluminiis aqua, quod quidem contra principia chemia in dispensatoriis atque alibi permittitur. Quid enim, obsecro, gypsum (nam tale genuinum sic nascitur, dum acidum vitriolicum terram calcaream præcipitat,) ager in primis viis? Nocere poterit, prodeesse nunquam. Aut fiunt hæc magisteria simplici abstractione acidi solventis per evaporationem sine prævia præcipitatione ulla, quando solum acetum adhiberi solet, utpote quod facilius a terris illis iterum avelli se patitur. Sed non avellitur totum; ut semper sic restet sal neuter terrestris, suis viribus agens, vix absorbere potens, uti magisteria per præcipitationem parata, sed simillimus oculis cancrorum sic dictis nutritis, dum hi succo citri saturati salem medium terrestrem, omni absorbente vi deleta, constituunt.

Magnesia nitri & muriæ, tanquam vera magisteria, hoc omnino pertinent; & illa quidem, dum ex primo lixivio nitroso, in quo soluta ab acido nitroso tanquam sal hæret, per cineres clavellatos præcipitatur, genuina terra calcarea est, non diversa, nisi puritate plerumque minore, dum a matrice nitri etiam aliis terrestribus partibus inquinata esse solet, hinc rarissime tota quanta in acidis solubilis. Alia antea methodo parabatur ex illo nitri lixivio, quod a crystallisatione nitri ultima remanet, sola inspissatione, tantaque dein calcinatione, etiam a pharmacopœo repetita, & per aquam edulcatione

M E D I C A M E N T O R U M
tione, ut a priore non differret, si non tædiosiore processu. Magnesia vero muriæ paratur apud nos ex sale amaro; in aqua soluto, per præcipitationem ope salis lixiviosi, quando terra serpentina, quæ cum acido vitrioli unita in sale amaro hæserat, excutitur; terra a priore diversa, quod in calcem vivam uri nequeat, adeoque non proprie calcarea, solubilis tamen uti illa in omnibus acidis, & solubilis, quia purissima, tota quanta, constituens cum illis salē terrestrem medium, minore dōsi idem præstantem. Si pro præcipitatione soda hispanica adhibetur, lixivium crystallisatum largietur salē Glauberi mirabilem, ex uno labore obtinendum.

Magisteria gemmarum inutilissima, & priorum temporum ignorantiam testantia, omitto.

Fiunt etiam magisteria, dum vegetabilium aut animalium infusa digeruntur cum oleo tartari, iisdemque filtratis & limpidissimis infunditur dein aqua aluminis. Præcipitatur sic terra aluminis, nunc tincta plerumque colore infusi adhibiti, & silit magisterium coloratum, quale est magisterium coccinellæ.

Resinæ extractæ per artem ex vegetabilibus resinosis; sub titulo magisterii etiam sæpe veniunt, cujusmodi habemus magisteria radicum jalapæ, mechoacanæ, scand nonii, ligni guajaci, &c. In hunc finem feliguntur hæc vegetabilia mag's resinosa & melioris notæ, quæ in pulverem redacta in assusa suffiente boni

spiritus vini copia digeruntur per paucos dies lenissimo calore. Spiritus tinctus decantatur, & novus priori corpori affunditur. Repetitur hoc, donec ultimo affusus spiritus haud ultra tingatur. Commixti tunc spiritus destillationi submittuntur, qua partes circiter spiritus duæ tertiae abstrahantur, serventurque similes in usus. Concentratæ reliquæ parti, quæ essentiam metacam nunc fistit, de cucurbita exemptæ, colatæque, injicitur pluri-ma aqua frigida, qua debilitata demittit omnem, quam tenuerat, resinam, quæ posteaquam debite subsedit, cœu massa tenacissima & terebinthinæ consistentia, a li-quido decantatione separatur, exsiccatur, & servatur, nunc dura & subfragilis, Magisterii vel Resinæ nomine. Liquor autem decantatus, quum partes in aqua solubiles non dimiserit, evaporatione ad siccitatem protracta, extractum ejus corporis gummiosum dabit.

Tandem Magisterium sulphuris, quod etiam lac sulphuris vocatur, fit, quando ex solutione hepatis sulphuris, in aqua ebulliente peracta filtrataque, præcipitat-ur sulphur per acetum additum, quo destruitur hepar in simplicia sua, dum sal alcalinus rubit aceto, sulphur sub forma pulveris albicans excidit, quod debite no-va aqua ablutum, magisterium audit, certe haud diver-sum a floribus sulphuris vulgaris, si ablutio rite accef-ferit, alioquin a salibus forte adhærentibus impurius; quo carere ars possit.

MA.

M A S T I C A T O R I A.

Masticatorium a barbaro verbo masticare pro mandere, quia mandi solebat & inter dentes teri, vel a mastiche ortum, quia haec resina imprimis in hunc scopum adhibebatur; aliis græco *Apophlegmatismi* vocabulo, ab ἀποφλεγματίζειν aquam abducere, salutatum; est medicamentum, quod in ore detentum pituitam & salivam copiosam prolicere, in os derivare, & abstergere, vallet. Qualemque igitur pharmacum hunc effectum producit, nec nimia acredine sua, aut alia proprietate contraindicata simul nocet, in hunc usum trahi, & titulum masticatorii ferre meretur. Inter medicamina externa numeratur, quia exspuitur postea. Apophlegmatismus apud aliquos latius patet, dum hic sub se comprehendit pharmacum sive siccum sive humidum; masticatorium vero solum siccum. Solent enim in eundem salivandi, abstergendi, & excitandi finem medicamenta etiam humida, vel liquida, uti electuarium. decoctum, mixtura, &c. in usum vocari, & vocantur quandoque necessario, dum mandre æger aut non vult, aut ex debilitate vel ex morbo nequit. Tunc aut in ore volvuntur, aut illinuntur palato, &c. Masticatorium siccum triplici modo exhibetur; vel enim manduntur primo simplicia integra aut parum tantum

---

con;

concisa, ut mastiche, radix pyrethri, &c; vel secundo
conscissa & contusa, nodulo ex rariori sed forti linteo
involuta; vel tertio trita in pulverem, dein excepta a
materie tenaci, uti terebinthina, mastiche, cera, &c.
& compacta formataque in trochiscos; aut cum aliis a-
lio modo. Fumus etiam tabaci ore attractus hoc
spectat.

M E L L I T A

Mellitorum medicaminum apud veteres vulgatior erat usus, qui cessavit plurimum, posteaquam saccharum innotuit; majorque ejus copia in Europam transvehi cœpit. Habent tamen, (ut de pretii mediocritate taceam,) quibusdam in casibus egregiam & saccharo fere præstantiorem virtutem, quare ex officinis per saccharum plane extrudi nec potuerunt, nec debuerunt. Mel ipsum in officinis prostat despunatum sive depuratum. Certe mel vulgare, non virginem seu sponte effluens de favis, multas in se heterogeneas partes habet a cera favorum, ab apibus ipsis, aliisque; a quibus depurari ante debet, quam in usum pharmaceuticum trahatur. Additur pauca melli aqua, & decoquitur sic mel dilutum. Spuma emata, in qua continetur illud heterogeneum omne, tollitur: & mel vo-

ca-

catur tunc despumatum sive depuratum. Dissipantur quidem sic una de melle partes quædam gratioes & nobiliores; sed propterea in despumatione festinandum, & validior inhibenda ebullitio est, ut minor jaetura fiat. Mel optimæ notæ pro depuratione additamento aquæ minime eget, quæ inutiliter operationem protraheret, & protrahendo mel redderet deterius; quandoquidem mel tale exiguam spumæ copiam ejicit, heterogeneis partibus vix inquinatum. Optime igitur pharmaco-pœus mella distinguet, nobiliora reservans compositioni medicaminum internorum imprimis illorum, quæ diuturnam coctionem non exigunt. Quando mel depurat per decoctionem cum dimidia parte aceti, vocatur Oxymel; quod simplex est, si acetum fuerit simplex; aut nomen ab herba habet, quæ in aceto infusa fuit, cuiusmodi est oxymel scilliticum. Sunt alia in officinis mella, cum simplicia, tum composita, veluti mel mercuriale, mel rosatum, mel anthosatum, mel pectorale, &c. quæ parari solent ex succo expresso vel ex infusis aut decoctis aquosis dictarum plantarum & melle vulgari mistis, atque per subsequam decoctionem despumatis & in syrapi consistentiam inspissatis. Quæ decoqui se plantæ patiuntur, optimæ virtutis sic mella dabunt; at illæ, quæ in decoctione dotein amittunt, aut saltem magnam dotis partem, melius omnino cum ipso melle jam despumato, ope additæ aquæ in syrupum

M

re-

redacto , atque ad ebullitionem calenti , per aliquot ho-
ras infunderentur & digererentur , quando tota vis me-
dica maneret in melle colato.

M I X T U R Æ.

Mixtura, quæ semper magistraliter præscribitur , est medicamentum liquidum internum , quod sola mistione medicaminum , quæ in officinis iam præparata prostant , conficitur ; unde liquida omnia , interne assumenda , huc pertinent , spiritus , essentiæ , syrapi , sales , succi , extracta , imprimis vero aquæ destillatae . Pulveres etiam , in mixturæ liquido non solubiles , moderata dosi addi possunt ; cum pinguia , resinae , olea , & alia , quæ subigi ab aliquo corpore , verbi gratia , a vitello ovi , aut faccharo , aut sapone , ita queunt , ut solubilia in liquido reddantur . Maneat tamen semper sua mixturæ liquiditas . Minus hic licet esse , quam in Julapiis , attento ad saporem , colorem , & id genus ad gratiam spectantia alia , attento tamen semper , ut ne æger mixturam respuat .

M O R S U L I.

Vide Tabulas.

MU:

M U C I L A G I N E S.

Mucilago est medicamentum, quod tam externe quam interne exhibetur, modo solum, modo dilutum, vel syrups aliisve mistum, a Gelatina proprie sic dicta in eo diversum, quod illa animalis sit, mucilago autem vegetabilis. Si ergo infusa vel decocta meraca cum aqua fiunt ex plantis glutinoſo ſucco abundantibus, ex radicibus althææ & consolidæ majoris, ex ſeminibus lini, cydoniorum, psyllii, ſcenogræci, ex gummi tragacanthæ, arabico, & ex ſimilibus; aut si hæc decocta debite inſpiſſantur, obtinetur liquor viſcidus, conſiſtentia albumiuiſis ovi, duſtilis, fila agens, qui mucilago vocatur. Simplicia ante ab adhærentibus ſordibus probe purgantur. Decocta vel infusa calide per linteam colantur, mota & preſſa ope ſpathulæ, quo melius tranſeant. Quum mora attenuentur & corrumpantur, non aſſervantur in officinis, ſed pharmacopœus præparat deum illas, quando aut magiſtraliter præſcriptam formulam ingredi debent, aut compositionem quandam præparandam officinalem, exempli gratia, unguentum althææ.

OLEA ÆTHEREA.

Olea ætherea, vel *stillatitia*, vel *essentialia*, vel *de-stillata*, (nam omnibus sub hisce nominibus veniunt,) sunt olea nativa plantarum, quæ plerumque (apud nos semper) ope aquæ ebullientis una cum hac de planta aut integra, aut de aliqua ejusdem parte, elevantur, & ex vesica ænea stannoque intus probe obducta, vel ex cucurbita vitrea, transeunt per alambici rostrum in excipulum appositum. Sunt igitur hæc olea ad aquæ ebullientis calorem volatilia; nec de plantis ullis tale oleum hæc operatio prolicere potest, in quibus non jam antea illud vere nativum contineretur. Odor aromaticus, imprimis fortius inhærens, ut plurimum præsentiam hujus olei arguit: & nulla hic plantæ pars excluditur, sive radix fuerit, sive semen, aut folia, flores lignum, cortex, vel ipsa etiam plantarum excrementsa balsamica, & alia. Plane inodoras hoc oleo carere, credibile est, quum nullum sic largiantur. Quædam oleo ditiores, prima destillatione illud copiosum, ut tolli possit, dimittunt; pleraque egent cohobatione. Compagis durioris corpora ante destillationem macerantur vel digeruntur in apparatu clauso. Digerenda etiam sunt sicca leviora, uti folia exsiccata, ne in destillatione elevata turbent operationem; sic eniū penetrata ab aqua hujus

hujus fundum petent, nec elevari poterunt. Olea ætherea sunt alia semper fluida; alia, nisi caloris aliquot gradus accedant, butyri consistentiam habent. Hæc ultima singularem cautelam in destillatione exigunt, qua serpens in dolio refrigeratorii, aut rostrum longius alambici, (si dolium abest,) semper in calore debito retineatur, ne congelascere in serpente oleum queat; hinc optime talia destillantur ex cucurbitis vitreis. Olea hæc omnia acria sunt; sed est insigne acredinis discrimin in diversis, ut alia sint acerrima & ignea, alia gaudeant acredine moderata, in aliis experiamur hanc valde exiguum, ut sint ferme blanda. Olei quantitas etiam in eadem planta discrepat; cuius quidem diversitatis causæ sunt plurimæ, ut anni temperies sicca vel humida, soli nativi indoles, culturæ ratio, &c. quarum cognitio pharmacopœo rarius proderit; sed illud tempus, quo plantæ in universum oleo quam maxime abundant, nosse ipsum juvat, ut illo collectas tempore destillet. Sic radices effodiet in olei obtinendi scopum ipsa hyeme, aut saltim sero autumno. Hyeme etiam secari ligna curabit. Folia leget herbamque integrum in ætate adulta plantæ, dum foliis maxime abundat, fere post florescentiam absolutam. Flores carpet, explicationi omnino proximos, aut modo explicatos. Fructus perfecte maturos. Et sic porro. Quandoquidem protracta & diurna destillatione opus est, ut hæc olea obtineantur,

propterea pharmacopœus omnia illa in promptu habeat, quæ in dispensatorio enumerantur, ut præscribenti medico faciat satis; sed nec ob id ipsum alia quam in officina prostantia olea medicus præscribet. Olea ætherea ab aquis destillatis suis separantur variis modis, aut ope gossypii contorti, aut infundibuli vitrei, aut alterius vasis, vel instrumenti idonei, ubi olei gravitas major minorve ratione aquæ, & obtenti copia, considerandæ veniunt. In principio sœpe deponunt sedimentum quoddam, atque evadunt tunc limpidiora. Conservantur in lagenulis optime clausis, nec præter necessitatem aperiendis; sed ætate solent tamen semper fieri spissiora, minus odorata, deteriora, eoque magis, quo sunt lagenulæ minus plenæ; quare conductit aqua implere illas, in quibus servantur olea aqua leviora; nam aqua hic nihil impedit, quominus oleum guttatum ad usum tolli queat. Plura olea pharmacopœus ipse non parat, cujusmodi sunt indica, quæ ex Indiis ad nos transferuntur, quæ caro quum constent pretio, mangonio obnoxia sunt. Adulterantur vel oleo presso, vel spiritu vini, vel oleo æthereo vilissimi pretii, aut eodem alio jam effœto. Additamenta spiritus vini & olei ætherei effœti virtutem oleorum quidem haud mutant, sed infringunt & diminuunt, ut evadant minus efficacia. Quin parcissime affusum alcohol, præterquam quod oleorum vim debilitet duntaxat paruin, olea a contrahenda spissi-

tu-

tudine etiam præservat, redditque durabilita: sed adulterantibus spe lucri non est modus. Olei pressi additi fraus omnium facillime & certissime detegitur, si charta, guttula una alterave olei exanimandi illinita, exponitur tali caloris gradui, ut oleum æthereum inde avolare possit, quod si sincerum fuerit, nullam pinguem & transparentem in charta maculam post se relinquet; quæ certo aderit ab oleo presso mixto, sic non volatili. Sincerum oleum æthereum quoque in alchohole solvi posse debet, dum pressum spiritus vini respuit; quod alterum hujus fraudis est criterium. Quando fucata spiritu vini sunt, guttulæ aliquot, ex alto immisæ in aquam tepidam, lactescere hanc facient in punctis attactus, dum alcohol, ab aqua avide attractum solutumque, extricavit se ex oleo, quod sic tenuius hic hærens divisum, antequam denuo coëat, momentaneam opacitatem sive lactescentiam aquæ inducit. Oleum terebinthinæ vilissimum pretiosis immixtum cognoscitur ex odore, si linteum oleo hocce sucato madens exponitur subito aëri vel foco exsiccandum, quando gratus pretiosi olei odor primo aufugere aſſolet, remanente diutius ingrato terebinthinae odore. Olei ætherei effecti additio vix cognoscitur, nisi ex probe cognita ipsius olei sinceri indole ratione saporis, odoris, spissitudinis, &c. Ex colore oleum nullum cum certitudine judicabitur, quoniam ille in plurimis tantopere variat, nec

idem

idem semper eidem oleo color constet. Anni tempe-
stas varia, locus natalis, calor in destillatione applica-
tus, & alia hunc s̄epe mutant; quin oleo recenti non
raro aliis color est, quam quo deinde conspicitur. O-
lea ætherea magistraliter cum interne tum externe ad-
hibentur guttatum & aliis immixta semper, quum acre-
dine nocerent sincera. Sic in mixtulis, conservis, pi-
lulis, elæosaccharis, emulsis, balsamis artificialibus,
linimentis, &c. Ingrediuntur etiam varias compositio-
nes officinales.

OLEA EMPYREUMATICA.

Quæcunque olea per simplicem destillationem in
balneo arenæ ex retorta de corpore aliquo vegetabili
aut animali (quibus etiam minerale regnum adjici pos-
set,) obtinentur sine prævia additione aquæ, *empyreu-
matica* sive adusta ob ambusti odorem vocantur; aqua
enim in destillatione olei ætherei & in eductione olei
cocti facit, ut ne hæc olea ultra aquam ebullientem
incalescere possint, ultra hunc caloris gradum ambu-
renda & sic mutationem passura aliquam. Sunt itaque
olea empyreumatica origine tenus ætherea vel unguino-
sa, sed igne magis minusve mutata. Quum tamen
nullum detur corpus vegetabile aut animale, ex quo
oleum

oleum empyreumaticum non eliciatur, etiam si pluri ma
sint, ex quibus nullum oleum sive æthereum sive un-
guinosum educere valeamus, questio chemica moveri
potest, sitne pars olei empyreumatici artis & ignis no-
va produc^tio, an potius oleum unguinosum alia ratione
de corpore haud evolvendum? cuius solutio non est
hujus loci. In destillatione horum oleorum industria
singularis non requiritur. Hoc tamen notatu dignum
occurit, debere apparatum non exactissime esse occlu-
sum, sed aut foramine exiguo pertusum esse excipuli
ventrem, aut instructum rostro, aut tubulum vitreum
inter commissuras locari, quo aëri summa vi erumpen-
ti pateat subinde exitus, ne apparatus displodatur. Am-
plitudo excipuli huc quam maxime conductit. Atque
hæc cautela tum usui venit, quando corpora duriora
majorive copia sic tractantur, uti ligna, cornua, tuin
etiam tartarus. Pleraque olea empyreumatica odorem
ingratum habent; pauca tolerabilem, cuiusmodi sunt
olea ex resinis & balsamis. Separatio horum oleorum
a liquidis, commixtis ex destillatione, facilis est, dum insun-
dibulum chartaceum prius aqua vulgari penitus madefac-
tit transmittit hæc liquida sola. Si sal volatilis soli-
dus inhæret, aqua ante solvitur, ut permeare etiam
chartæ poros valeat. Pauca prostant in officinis hæc ó-
lea, quum virtute medica parum discrepent, nihil re-
tinentia de dote propria adhibiti corporis. In genere

94 COMPOSITIONES

per multoties repetitam destillationem evadunt penetrantiora, fluidiora, minusqua fetida, & si ex animalium partibus sunt, tunc oleum animale Dippelii appellantur. Si unumquodque regnum oleum empyreumaticum suppeditat unicum, haec tria omnium ferme adinstar esse possunt, ex ligno buxi vegetabile *primum*, ex cornu cervino animale *alterum*, *tertium* fossile ex succino. Gratioris odoris adjici *quartum* potest ex resina benzoës. Externe non minus quam interne prescribuntur, interne autem semper cum aliis unita, & oleum buxi quidem rarissime, oleum cornu cervi multoties rectificatum sive oleum animale Dippelii rarius, oleum vero succini presertim in compositionibus frequentius. Oleum ceræ, quod nescio, an recte ad empyreumatica revocem, externe solummodo applicatur; in cuius preparatione, uti etiam in succino, amplior sit retorta, ut ne in excipulum materies intumescens transeat, quod arena addita non minus præcavebitur.

OLEA EXPRESSA ET COCTA.

Olea expressa sive *pressa* & *cocta* convenient indole & viribus medicis. *Unguinosa* in genere vocari etiam solent. Sola differunt præparationis methodo, petita ex varia illorum consistentia; scilicet fluida exprimuntur

tur prelo, ut oleum amygdalarum, lini, papaveris, nucum, &c.; coctione autem eliciuntur illa, quæ butyracea cōsistentia gaudent, qualia sunt oleum baccarum lauri, butyrum cacao &c. Semina & nuclei imprimis hoc oleo turgent, ac propterea in hunc usum trahuntur. Tusa in mortario marinoreo ope pistilli lignei in massam pultaceam, induntur sacco lineo denso & fortis; atque sic inter duas laminas ligneas aut ferreas parumper calefactas committuntur prelo, dum validissima pressione oleum trans saccum exsudat, & colligitur. Si levis seminum torrefactio præcedit, olei major copia acquiritur. quia per torrefactionem destruitur mucilago, oleum inviscans, ut facilius dein semina dimittant. Sed ipsissima hæc mucilago est, cuius magna alias portio oleum effluens comitata auget egregiam ejusdem vim demulcentem & emollientem; ut adeoque torrefactione tantummodo copiosius obtineatur, quod deterius sit. Quare torrefactio, nisi præcise & absolute necessaria sit ad oleum obtainendum, prudentius omittitur. Magna semper pharmacopei cura sit, tunc vero maxima, quando interne (nam utroque modo aut sola aut cum aliis mixta exhibentur,) & ab infantibus aut delicatulis assumenda sunt, semina feligere recentia, nec ullo modo corrupta aut rancida, quæ rancidum & acre oleum darent. Et optima hæc olea, quandoquidem pleraque incorrupta diu non perstant, imprimis vero calida tempe-

ad from The Biodiversity Heritage Library <http://www.biodiversitylibrary.org/>; www.biologie
state sape pessime rancescunt, magna nunquam simul copia parabuntur, sed aut recentissima erunt ad manus, aut jam præscripta demum exprimentur. Olea hæc recentia plerumque turbidula sunt a nimia mucilagine, forte etiam a detritis particulis farinaceis, quas paulatim ad fundum deponunt. Vitelli ovorum ad duritatem cocti oleum pressum quoque largiuntur, quod externo usu officinale est. Sed hi ante expressionem omnino torri ad lenem ignem & sub continua agitatione debent, donec inter digitos triti oleum sponte fundant. Coqui autem debent semina illa, quorum oleum spissum & butyraceum prelo exprimi minus est aptum. Sic coquuntur semina cacao, quæ torrefactionem ante subire debent. Decoctum frigefactum crustam olei butyro solidiorem in superficie gerit, facile separandam & depurandam. Baccarum laurinarum decoctum fervidum colatur, fortiterque exprimitur, cuius frigefacti superficies oleum dabit, &c. Etiam omnia hæc semina prius tundi oportet. Decoctione sit moderata, nec longa nimis, ut olei prævertatur jactura, & ne ab igne præter necessitatem illud afficiatur.

OLEA INFUSA ET DECOCTA.

Olea infusa & decocta sunt medicamina externa, rarius interna, in officinis omnino jam parata, nec ma-
gi-

gistraliter præscribenda , composita ex oleo quodam presso , infuso vel decocto cum corpore vegetabili aut animali , rarissime cum adjecto insuper minerali. In genere duplia sunt , *simplicia* cum unico corpore vel *composita* cum pluribus. Numerosa istiusmodi olea officinas onerare solent , uti patet ex dispensatoriis aliis , miris titulis condecorata , quæ provinciale contraxit merito ad paucissima. Jam antiquis erant frequenti in usu , qui vocabant unguenta , tum etiam , acopa , a κόπος labor & lassitudo , quod lassi ab itinere illis inungerentur. Luxui etiam inserviebant pretiosa & grate odora- ta. Sed solis digestionibus , aut lenibus repetitisque infusionibus vel macerationibus , sapienter antiqui unguen- ta hæc sua sive olea parabant , nec ebullitione , a qua methodo posteri male declinarunt in plurimis oleis. Scopus medicamenti est , ut vires ingredientium insinuent sese oleo , quocum tractantur. Utut concedere debeamus , sæpe olea pressa mirifice in se trahere virtutem plantæ , ibidem nunc quasi irretitam , & tenacitate olei coercitam , uti in oleo jasmini aliisque manifeste cognoscimus ; sequiturne inde , oleum esse menstruum rerum illarum omnium , quæ cum oleis infunduntur ? Contrarium omnino probatum est. Propterea prius hæc simplicia infundi curarunt in aqua , in aceto , aut in vino , atque hæc infusa cum oleo presso mixta ebullitioni & evaporationi commisere ad humidi aquosi con-

sumptionem ; quo certe calore , si quid aëtuosum volatile fuit , avolare debuit , si fixum , destrui , quum oleum ebulliens tandem omnes vegetabilium animaliumque partes destruat , & mutet penitus . Longe itaque melius qualemcumque prægressam infusionem aquosam vel spirituosam in hisce oleis præparandis dispensatoriū provinciale omisit ; & unicam duntaxat alteramve ebullitionem præscripsit , qua humor corporis ingredientis nativus dissipetur . Si sola infusione & decantatione hic uti possemus , omnino forent præferendæ . In genere corpora illa meliora olea infusa dabunt , quæ scatent oleo stillatitio & partibus resinosis , utpote principiis ab oleis ceu inenstruo solvendis .

P E S S A R I A.

Pessus græce , hinc *pessarium* , est medicamentum solidum externum , digitī fere crassitiem & longitudinem habens , quod vario scopo vaginæ muliebri immittitur , exempli gratia , ad sananda , & detergenda ulcera vaginæ . Fieri potest ex ligno levi aut subere , inuncto linimento , aut alio medicamine ad scopum faciente ; vel ex sacculo lineo aut serico , idoneis medicamentis farcto ; aut ex alia apta materie in memoratam figuram efformata ; vel ex melle cum ladano aliisque in

in debitam consistentiam coēto. Tale autem semper pessum esto, quod humore loci nimium intumescere nequeat; quod superficie gaudeat æquabili, ne partes in applicatione aut extractione lœdat; & quod facile extrahi, ubi opus, possit, quo taeniola pessū alligata & foris propendula quam maxime facit.

P I L U L Æ.

Pilula, vel a græco καταπίνειν deglutire catapotium, est medicamentum internum siccum, pressu tamen sequax, ex materie cohærente in globuli formam coactum, hinc etiam σφάριξ sphærulæ Galeno dictum, atque sic integrum deglutiendum, nec ullo vehiculo, ne quidem ipsa saliva, diluendum. Ex qua definitione data elucet, quod ferme omnis materies medica pilulas ingredi possit, modo apta sit, aut per se, aut cum aliis, in massam cogi pilulis propriam, & simul in aëre constanter; sed pilularum præscribendarum scopus & assumentarum norma hic sponte indicant faciendum delectum, dum plurima excludunt. Sic inutilissime pilulas ingreditur omne corpus, cuius ingens requiritur quantitas, ut notabilem effectum edat, quandoquidem ipsæ pilulæ parca dosi assumantur. Nunquam igitur pilulæ inutili materie onerentur. At vero si tenacitas & mollesse in-

ingredientibus genuinis defunt, tunc materie, vel cæterum inefficaci, addita debitus lensor inducitur, syru-
po, melle, succo balsamico, tintura, vitello ovi, mucilagine, aliisque pro diversa indole ingredientium;
dum horum copia determinanda relinquitur arbitrio &
experienciæ pharmacopœi, nam medicus hic falleretur
sapissime. Multiplex formæ pilularis finis est: *primo*
ut ingrata vel nauseosa & fœtida sic facile & sine fasti-
dio devolvantur in ventriculum; *secundo* ut quæ alias
essent in transitu suo nocitura faucibus acrimonia sua,
impune deglutiantur; *tertio* ut in ventriculo pharinaca
hæreant & in primis viis diutius, dum sensim solvan-
tur; sic tamen compositæ sint, ut solvantur, cum alias
onerarent has vias, & sic in delicatioribus nocere pos-
sent; *quarto* ut satisfiat ægris, qui plures sub hac forma
medicamina facile assuumunt, licet tamen alii respuant;
& sic porro. Atque hi fines ut impetrantur certius, pi-
lulæ pulvere obvolvuntur glycyrrhizæ, cinnamomi, la-
pidum cancerorum, &c. & cum hoc pulvere in scatulis
exhibitentur; aut auro argento obducendæ præscribun-
tur, quod fit, dum in pyxide inter auri vel argenti
folia leniter moventur. Pilularum magnitudo & pon-
dus diversa sunt ratione ingredientium, ætatis, ægri,
consuetudinis in diversis regionibus, & scopi medici,
qui semper hæc determinat. Apud nos dosis pilulæ es-
se minor solet, scilicet a dimidia parte unius grani ad

qua.

quatuor grana, ut duorum granorum sint vulgares, dum alibi in pilulis ad decem & plura grana adscenditur, figura tunc ovali donatis, ut melius deglutiantur. Pilulae magistraliter præscribuntur. Prostant tamen in officinis etiam massæ sic dictæ *pilulares compositæ*, ex quibus ad præscriptionem medici momento pilulae formari possunt, dum aut solam hanc præscribit, aut alia addit. Sola autem plerumque eodem liquido, quo ipsa antea massa subiecta fuerat, de novo tantisper subigatur, dum conservata successere & lentorem perdere suevit. Et hic iterum multitudo nos obruit similium maslarum, quarum paucæ usus eximii in dispensatorium provinciale intraverunt, dum reliquis sine incommmodo carebimus.

P R A E P A R A T I O N E S.

In *Præparationibus* simplicium brevis ero, quum nihil adeo sit, quod notari mereatur, sed per se singulæ intelligantur. Sic præparantur lapides cancrorum, dum in pulverem, quam quidem in mortario apte fieri potest, tenuiorem rediguntur. Ita tusi, cribrique ope a rudioribus partibus separati, supra porphyriten teruntur, affundendo successive paucam aquæ quantitatem, donec tandem inter dentes haud ultra strideant, vel ma-

O

nui

nui affricati pulverein cyprium æmulentur blandicie. Lxsiccati denuo, asservantur sub titulo lapidum cæncri præparatorum. Eodem modo præparari margaritæ, mater perlarum, cornu cervi ustum, corallia, aliaque similia plurima solent. Duriora autem corpora, uti lapis calaminaris & tutia Alexandrina, igniuntur, & in aqua frigida extinguuntur; quæ ignitio & subsequa extinctio ter quaterve repetuntur, ut calcinentur & mollescant magis. Præscribebatur olim inter terendum aqua plantæ destillata aliqua, sed quæ certe nullam terreis hisce corporibus virtutem singularem addebat, tum quod præscribi solebat etiam talis, quæ vix ipsa virtutem possidebat, ut aqua borraginis, liliorum convallium, plantaginis, taraxaci, &c. Harum præparationum scopus in primo casu esse videtur, ut tenuior pollen majorem acidum, in primis viis nidulanti, superficiem offerat, quo facilius citiusque absorbeatur, liberetque has vias ab acida saburra. In altero casu per hanc divisionem sola obtinetur facilior applicatio.

Liquamen vel oleum mustelæ fluvialitis paratur, dum hepar recentissimum mustelæ vitro cylindrico vaseculo immissum in balneo arenæ, aut hyemali tempore in margine furni cubicularis, calori non nimis forti, nec tamen nimis debili, exponitur, atque oleum, sic successive enatum, successive etiam tollitur, inque lagunam effunditur.

PUL-

P U L V E R E S.

Pulveres in officinis vocantur quæcunque partes vegetabilium, animalium, fossilemque, tuisione & tritu in minimas particulas comminutæ, unde respectu tenuitatis triplex exsurgit pulverum divisio, *rudis*, (*grossum* barbare dicunt,) *subtilis*, & *subtilissimi*, qui ultimus etiam *alcohol* audit. Dein aut *simplices* sunt, aut *compositi*. Simplices quidem in officinis plures habentur, uti cortex peruvianus in pulvere in tusus, glyzyrrhiza, sales medii, & alia, quæ dum frequenter præscribuntur in pulvere, jam talia in usum commodiorem suum pharmacopœus præparavit. Sed de solis agitur hic pulveribus compositis, qui sub hoc titulo cum addito epitheto, plerunque a virtute medica vel aliunde petito, officinas nimis luxurianter onerant, cujusmodi sunt pulvis antispasmodicus, pulvis marchionis, pulvis cephalicus albus, pulvis bezoardicus Sennerti, &c. Aliorum usus internus est, aliorum externus. Hi in tres subdividi species possunt, in *Dentifricia*, quæ solis dentibus fricando applicantur, in *Errhina*, quæ naribus attrahuntur, & in *Adspergines*, quæ in usu chirurgico imprimis locum habent ad mundanda ulcera, &c., & cuti aut ulceribus insperguntur. Compositionis horum omnium ratio eadem est. Fiunt ad faciliorem misce-

lam simplicium inter se; dein ut divisa medicamenta, sic aucta superficie dum corporis partes tangunt, majori efficacia & celeritate agant, uti patet evidenter ex pipere integro aut contuso assumpto; tandem ut in plures doses exactius dividi possint. Pulveres sicco loco in vasis exacte clausis servandi, quia ex contritis virtus facilius evanescit, quam maxime, si aromata continerant. Etiam si corpora quædam ex se ad constituendum pulverem sint ineptissima, uti amygdalæ, quæ in pultem mutantur, balsama, extracta, camphora & similia, tamen ingredi pulveres queunt, si ingredientia aridiora alia, & indole & copia sua, efficere valent, ut priora sibi interposita dispareant, secundumque in pulvrem sic una abeant. In pulvribus concinnandis hinc saepe pharmacopœi dexteritas requiritur, dum varia, quæ observet, habet. Quæ nondum satis friabilia sunt, sole vel igne siccentur, modo sine virium dispendio id fiat; sic gummosa pura antea ruditer tusa, dein sortiter exsiccata, ferunt ulteriore trituram. Acria dum tunxit, mortarium corio aut alio denso panno tegat, ne ex pulvere elevato sibi ipse noceat; quin etiam os & nares linteo muniat. Alia triturationem duntaxat exigunt, uti resinæ; alia validissimos iectus, ut ligna, cortices, &c. Et plura ex his prius radi oportet, quo fibræ melius fecentur, ut tusioni evadant aptiores. Quin ipse nimis fibrosus cortex quandoque demitur, aliunde

vix actuosus, sicut in glycyrrhizæ, althææ & enulæ radicibus. Ex adverso fibrosa & tenax medulla melius tollitur in ipecacuanha, dum sola exterior pars tusa servatur. In foliis majoribus, exempli causa nicotianæ, nervi maiores abjiciantur. Singula seorsim, quantum fieri potest, in pulverem conterantur, atque tunc legitimis suis dosibus ponderata commisceantur ope triturationis. Quæ autem per se in pulverem tundi nequeunt, tundantur in pultem, cui dein sicciores alii, jam parati, pulveres successive admisceantur. Quæ omnia peritiam pharmacoepi exigunt. Cribro etiam plurimi pulveres transmittendi sunt.

R O O B.

Vide Succos inspissatos.

R O T U L Æ.

Vide Tabellas.

SALES ESSENTIALES.

Sal essentialis est sal contentus in variis plantis, iisque imprimis aut acidis, aut dulcibus, aut acido-dulcibus, & plerumque saporem vel acidum vel dulcem ipsius plantæ habens. Paratur ex succo recens expresso plantarum in pulmē contusarum, qui una cum fæcibus suis per aliquot dies in quiete relinquitur, in loco frigido; depuratur dein, mediante filtratione; ad medietatem circiter aut ultra pro ratione spissitudinis suæ evaporatur in vase vitro; infunditur in lagenam angusti colli, ut hæc ferme impleatur; oleo amygdalino tegitur, ne aëri accessus detur; tandemque in loco frigido iterum reponitur, donec crusta salina crystallina vase accreta appareat, qua separata a liquore, evaporation & reliqua repetuntur, quam diu sal novus enascitur. Hic collectus frigida leviter ac subito abluitur, in charta exsiccatur parumper, & servatur in usu. Pauci istiusmodi sales in usu sunt; ex foliis acetosellæ, fructibus berberum, pulpa tamarindorum. Et saccharum omnino huc pertinet. Succi glutinosi per fermentationem prius debent attenuari, si salem inde extrahere velimus. Interne præscribuntur, plerumque cum aliis mixti. *Sal essentialis* corticis peruviani, falso sic vocatus, ad extracta amandandus est.

SA.

SALES FIXI.

Per *Sales fixos* in officinis intelligimus illos, qui de plantis per combustione in parantur. Scilicet comburitur planta in albos cineres, qui in crucibulo calcinatis ope aquæ elixantur. Lixivium filtratum & ad siccitatem inspissatum dat salem fixum, qui in vitreis vasis bene obturandis servatur. Atque hi sales simplices sunt, vere *alcalini*. Si vero jam ita parati calcinentur ab integro cum sulphure sufficiente copia, dicuntur *cum sulphure parati*, suntque naturæ mediæ. Tunc calcinari diu debent, donec color cinereus pereat, nec ullum ultra spirent he�atis sulphuris odorem; dein aqua solvi, & hac debite evaporata crystallisari; falsi nunc & amari saporis, vere neutri, nec alcalini, nec acres. Utroque confecti modo servantur in officinis cum addito plantæ nomine adhibitæ, uti sal absinthii, sal genistæ, &c. Et hic certe prodiga fuere dispensatoria, dum longa serie enarrantur hi sales. Ex chemica tandem luce cognovimus, omnes uniuscujusque classis sales inter se ne vel minimum differre viribus medicis. Primæ enim classis omnes, absque sulphure confecti, nulla nota discrepant a cineribus clavellatis depuratis; salem polychrestum autem verum constituunt illi ex classe sulphurata altera: qui sal uterque quum aliunde habeatur in offi-

officinis, patet sponte, omitti illos sine damno vel minimo omnes posse. Ut tamen confi etudini daretur aliquid, in dispensatorio provinciali r̄ lieti quatuor primæ, & secundæ classis tres fuerunt; cum hac subjuncta admonitione, dum talis sal simpliciter præscribitur, aut a vulgo expetur, semper hunc dandum esse medium, sive cum sulphure paratum, nunquam dandum alcalinum, nisi expresse alcalinus præscribatur; hic enim accredine sua ac vi rodente quam maxime nocere posset, & solummodo hinc cum aliis mixtus interne assūmitur.

S A P Æ.

Vide Succos inspissatos.

S A P O N E S

Sapo est unio olei cum sale alcalino in homogeneum corpus. Vulgaris, quo uti pharmacopœus debet, fit ex sale alcalino fixo, per calcem caustico reddito, & oleo presso. Quo oleum purius est, magis sincerum, nec odore aut sapore ingratum, eo sapo melior exsurgit, & ad usus medicos magis accommodatus. Hinc pro usu interno feligitur sapo albus, scissilis, venetus. Si-

gna

gna boni saponis sunt, quando in aqua æquabiliter solvitur, nec olei supernatantis quidquam dimitit; quando non humescit in aëre libero, etiam humidulo; nec salis alcalini notam linguae imprimet; tandem si nec odore nec sapore gravis est. Hic quidem sapo a pharmacopœo non paratur, sed confectus emitur. Raro præscribitur solus, sed cum interne, tum externe, cum aliis mixtus, forma pilularum, in fomentis, &c. Inservit etiam reddendis aliis corporibus in aqua solubilibus. Si spones cum oleis æthereis fiant, conficiuntur a pharmacopœo, qui sali alcalino fixo caustico, fervido adhuc, in pulverem trito, superaffundit oleum terebinthinae etiam calefactum, ut supernatet, quo aëris ad salem accessus arceatur. Vas leviter tectum in cella ponitur. Disparente oleo, novum calefactum affunditur; repetiturque hæc affusio, donec in massam saponaceam mollem totum abiverit. Offa helmontiana, quæ in dispensatorio Danico jam habetur, ex alcoholi vini & sale alcalino volatili composita, ad spones referri posse videtur.

S P E C I E S.

In officinis *Species* dicuntur plura simplicia consissa aut ruditer nec in pulverem contusa, & commixta, in

P ul-

COMPOSITIONES

ulteriorem usum sub titulo suo asservata. Olim etiam veri Pulveres Speciebus adnumerabantur, quales sunt species aromaticæ pro morsulis imperatoris, species hieræ picræ, & aliæ, quæ in Pharmacopœa Austriaca provinciali ad pulveres merito sunt relatæ. Omnia igitur corpora sicca, nec deliquium patientia, speciebus apta sunt; quæ ex regno vegetabili petuntur frequenterissime, rarius ex animali, rarissime ex minerali, ut sunt radices, ligna, cortices, fructus, semina, folia, flores, rasura cornu cervi, succinum, &c. Omnia hæc seorsim comminuuntur in frustula æqualis magnitudinis, ut melius misceri, mixta manere, & portiones inde desideratae aut per manipulos aut per pugillos, proportione observata ingredientium ad invicem debita, nimirum tali, quæ circiter in tota massa sit, tolli queant. Nam stricte hoc quidem possibile non est; quare etiam draistica quævis de speciebus exulent. Species inserviunt pro parandis infusis, decoctionis, fomentis, gar-ganismate, aliisque cum externis, tum internis, formulis; & propterea sumnum commodum afferant pharmacopœo, quod habeat in promptu jamque parata simplicia expedita; medico, quod uno verbo prescribere plura possit; & ægrototo, quod citius medicamen obtineat. At tamen in ipsis componendis speciebus judicio opus est. Quæ infusionibus dicantur, has ne ingredi-
antur talia, quæ sola decoctione vim suam cum aqua
com-

communicant. Inutilissime ex adverso adduntur species decoquendis aromata. Quæ virtutem nullam habent, ad scopum specierum compositarum facientem, inepte species onerant, &c. Et profecto sic multa in speciebus officinalibus venirent corrigenda.

S P I R I T U S A R O M A T I C I.

Spiritus aromaticus est medicamentum internum vel externum, constans spiritu vini & aromate. *Simplex* vocatur, si aroma unicum est; *compositum*, si plura adhibita fuerunt. A *tinctura* differunt, quod destillatione parentur; tum quod plerumque sint multo debiliores. Possunt etiam fieri ex tempore sine destillatione, oleum æthereum solvendo in alchole. Optima methodo ad conficiendos hosce spiritus procedimus, dum sumimus spiritum vini vulgarem cum corpore aroma continente, & destillamus, abstrahendo duas tertias spiritus adhibiti partes, quæ in lagenæ optime claudenda servantur, dum abſciuntur reliqua. Aut miscetur spiritus cum sufficiente (circiter una quarta parte, si bona est,) aqua stillatitia ejusdem corporis, & pergitur eodem modo. Maceratio in apparatu clauso, per aliquot horas protracta, præcedere cum successu solet. Quo calor minor est, quo spiritus vini purior, & ab omni-

112 COMPOSITIONES

heterogeneo odore magis ante purgatus, eo meliores evadunt spiritus. Si simul abstractio inhibetur præco-cius, & nova destillatione reëstificatio instituitur, erunt nobilissimi; nam spirituum aromaticorum pungens for-titudo ad linguam nimia bonitatem eorundem raro, ab-stractionem vitiosam nimiamque fere semper indicat. Interduum hi spiritus vocantur *Aquaæ*, uti aqua reginæ Hungariæ. Meliores ætate fiunt; recentes raro optimi

---

S U C C I E X P R E S S I.

Hos succos officinis regnum vegetable suppeditat, cuius quidem licet producta omnia magis succulenta, dum prelo fortiter aguntur, aut etiam manuum pressio-ne per cribrum fetaceum aut linteum trajiciuntur, tales succos largiantur, soli tamen fructus in usum adhiberi diuturniorem assuevernt, cuiusmodi habemus suc-cos berberum, mororum, ribium, myrtillorum, &c. Scilicet quum vix ultra paucos dies incorrupti asservari illi succi possint, qui ex herbis recentibus v. g. ex na-sturtio aquatico aut ex cochlearia fiunt, hi duntaxat parantur ad ipsam præscriptionem medici. Utrobique consideranda veniunt sequentia. Ante pressionem valde succulentri fructus in mortario teruntur, optime ligneo, aut saltim lapideo cum pistillo ligneo; herbae succulen-

tæ minutim scinduntur, & tunduntur in pultem. Si vero ex siccioribus aut glutinosioribus succum elicere lubet, hæc prius infusione vel decoctione in aqua emolliuntur, quam prelo committuntur. Et profecto nisi succo vegetabilia turgeant, raro per solam pressionem ex illis vis omnis exhaustur, quin saepè in reliquis remaneat; quare plurimorum servida infusio aut levis coctio, succorumque ex infusis vel decoctionis expressio, præferendæ videntur. Haud recte ex tenerrimis floribus rosarum, violarum, liliorum alborum, similiisque, succus exprimitur, qui careret gratissima illa ipsorum florum dote; nam per fusionem atque pressionem omnes plantarum succi confunduntur, ut longe alias ex chelidonio majore humor prelo exprimatur, quam ex eodem vulnerato effluat. Herbarum succi recens pressi plerumque turbidi sunt, virides, nec ægris grati, qui nihilominus forte vel tales melius exhiberentur. Ægroporum in gratiam a limosa fæce per subsidentiam liberati, decantati, limpidique, succi depurati appellantur. Quæ quidem depuratio celerius obtinetur, si succi ad ebullitionem usque calefiant, ut per pannum laneum a concreta nunc in grumos fæce purgentur; modo coctionem ferant sine virium jaclura. Frucluum succi, per longum tempus servandi, infunduntur in legenanm angusti colli, atque oleo superaffuso, ut aëri accessus negetur, ne fermentent, locantur in cella subterranea. Si pau-

cos tantum dies servari debeant, sufficit, si lagenæ, quibus excipiuntur, fumo sulphuris accensi imbuantur. Pharmacopeus in succorum expressorum præparatione nosse debet, quo usque tuisio fructuum locum habeat? Sic leni duntaxat trituratione vel pistilli rotatione baccas sambuci disstringit & conterit, ne fortibus ictibus una semina contundat, difficulter postea a pulpa separanda.

S U C C I   I N S P I S S A T I .

Solent ex prioribus succis expressis aliqui per evaporationem partis aquosæ inspissari, quando pro re nata aut *Succi inspissati*, aut *Sapæ*, aut *Gelatinæ*, aut *Roob* vocantur. Ad primum genus siccum succus acaciæ pertinet. Succus uvarum recens pressus, ad duas tertias usque partes inspissatus, *Defrutum* dicitur, ultra inspissatus ad solam unam tertiam partem residuam *Sapa*: Porro ad mellis consistentiam prolongata inspissatione perductus succus arabico forte nomine *Roob* vocatur: In inspissatione horum succorum, imprimis dum Roob parantur, sollicitissime cavenda ambustio est, qua ingratus illis sapor conciliatur. Illa evitatur additione sacchari optimi & purissimi, (nam hic clarificatio locum non habet,) quod ad triplam portionem adscendere poterit, & quo simul gratissimum saporem nanciscuntur.

Tunc

Tunc applicetur ignis coctionis violentissimus nec interrumpsus , & inter coquendum despumentur accurate. Saccharum facit , ut consistentiam debitam acquirant sine multa evaporatione ; etiamsi enim validam ebullitionis vim hi succi ferant illibati , non serunt vim continuatam , quin mutentur colore , & leve empyreuma contrahant ; unde roob sambuci , sine saccharo paratum , plerumque nigrum evadit , & ambusti indicium monstrat. Ex eodem etiam principio , quod ignis minus diu in hos succos agat , meliora roob parantur minori quantitate. Si tali proprietate donati sint succi , ut eorum Sapa & Roob cum saccharo tremulam massam constituant , vocantur etiam ab aliquibus tunc *Gelatinæ* , uti in ribesïs , aut *Mivæ* , uti in cydoniorum carne.

Pulparum cassiæ , prunorum , tamarindorum , aliarumque præparatio etiam huc spectat. Scilicet pulpæ hæ nativæ preimuntur per cribrum setaceum , ut purgentur a seminibus , corticibus aut pelliculis , & dein ad lenem calorem solvit in illis diversa sacchari quantitas.

S U F F I T U S .

Ab applicatione nomen est , ita ut quacunque sub formula exhibitum medicamentum , eo fine , ut igni injecsum

jectum sumum medicatum edat, *suffitus* vocetur. Pulveres, species, trochisci, candelæ, & alia huc spestant. Omnia naturæ regna materiem suppeditant, aromata suaveolentia, fœtidissima, salem ammoniacum, succinum, &c. diverso fine diversa. Aut magistraliter præscribuntur, aut quædam in officinis jam prostant. cujnsmodi sunt plures pulveres fumales.

S U P P O S I T O R I A.

Suppositorium, a supponendo dictum, est medicamentum externum, oblongum aut conicum, teres, solidum magis minusve, glabrum, duos & ultra transversos digitos longum, quod intestino recto intruditur plerumque ad sollicitandam alvum. Glandis olim forma præditum *Glans* vocabatur. Subrotundi dum sunt, *Globuli carminativi* vulgo dicuntur. In officinis quædam asservantur composita; alia, inter quæ simplicia, magistraliter præscribuntur. Materies valde diversa est; nam vel suppositoria agunt sola mole sua, quatenus corpus extraneum, inherens intestino recto, semper ad tenesmos provocat; vel præterea agunt virtute propria simplicium exhibitorum. In primo casu fieri ex solo lardo possunt, ex ficu inversa, ex sebo, cera, candelæ, farina cum aqua cocta, caulibus & radicibus qua-

rundam herbarum, uti beta, brassica, &c. ex terebinthina cocta, amygdalis saccharo obductis, saccharo ipso, ex ebore & ligno sic figurato. Omnia enim haec oleo inuncta immitti ano commode possunt, & mole sua irritare. Quæ autem stimulo agere debent, fiunt ex sapone Veneto, aliisque; omnium autem frequen-
tissime ex melle ad debitam consistentiam & duritiem inspissato, cui, antequam refriguit, alia simplicia actio-
fa & facientia ad medici scopum addenda atque immi-
scenda prescribuntur. Servari possunt haec suppositoria
oleoimmersa, ne mel ad aërem diffundat. Sed frequen-
tius parantur ex tempore, dum expetuntur. In ano
mel deliquescit, & evolvuntur admista, quæ successi-
ve agunt.

S Y R U P I.

Syrupus, ab arabica lingua ortus, dum aliqui a græco σύρω traho & ὄπος succus derivarunt, antiquis tamen incognitus, est medicamentum internum, constans ex dupla circiter parte sacchari soluti in una parte cuiuscunque infusi, decocti, vel succi expressi. Plurima itaque virtus sacchari est in omnibus syrupis. Regnum vegetabile dat syrupis materiem, rarissime animale & ininerales. Syrupi aliis medicamentis adjiciuntur;

si soli ægris dantur, fere ad linætis pertinent. Omnes in officinis jam prostant, nec ullus magistraliter præscribitur. Certe syrporum nimia multitudo officinas onerat; qui enim virtute propria manifesta & probata haud pollent, paucissimis exceptis, qui pro edulcandis vel colorandis mixturis, infusis, decoctis, similibusque aptius adhiberi possint, ex officiis merito forent expungendi. Et inter actuosos soli fere illi essent ferendi, sane nobilissimi & egregii, quorum parva quantitas corpus humanum efficaciter mutare valet, ut syrpi purgantes, emetici, &c. quin parva duntaxat dosi assumi queant, atque eo minore, quo aliis medicamentis magis diluantur. Huc etiam referuntur plantæ illæ, quæ patiuntur, coctione vires suas in compendium redigi, ut emollientia, adstringentia, &c. Ex aromaticis legitime parati fient etiam optimi. Rubi idæi succus, florum violarum infusum, &c. egregios dant & necessarios syrpos, quoniam integra virtute hæc medicamina vix aliter conservari queunt. Cinnamomi optimus syrpus est, sed nulla adest necessitate, quum aqua cinnamomi & saccharo addito idem omni tempore præstare valeanius. Omnino & quam maxime ratio ingredientium est habenda, ut pharmacopœus suos rite syrpos paret. Selecta quædam adnotabo. Ubi nulla decoctio locum habet, vel quia virtus liquidi avolaret, vel quia per decoctionem mutaretur, sacchari copia ili-

co debita, plerumque dupla respectu liquidi, addatur. Saccharum quoque hic feliciter purissimum & albissimum, quandoquidem nulla alia clarificatio, quam levis despumatio, institui citra virtutis damnum potest. Cum decoctis longe aliter comparatum est, quibus si minorem sacchari quantitatem adjicimus, per novam protractam coctionem aquam abigimus, ut denique legitima proportio utriusque redeat. Et hic saccharum pinguis & minus depuratum nec nocet, quum clarificari licet, contra forte convenientius est, utpote minus prouum in crystallisationem; nam syrapi cum depuratisimo saccharo confecti crystallisatum saccharum ad fundum deponunt, quod calore leni ope digestionis in balneo maris denuo solvi oportet, ne syrapi corruptantur; quo vitio itaque syrapi priores laborabunt. Saccharum, quod in majore aquæ copia dilutum, in fermentationem tam ptompte abit, ut inde vinum patetur, in syruporum proportione liquores fermentabiles ipsos a fermentatione protegit. Mucilago in syrupis vitanda est, nisi præcise requiratur, ut in emollientibus; nam citius fermentant. Herbae siccæ syrupos minus mucilaginosos faciunt, quam eadem recentes & succulentæ. Syrapi confecti non prius infundantur in vasa, quam probe refrigeruerint, ne halitus de syrupo per calorem elevatus se affligat lateribus superioribus vasorum ibidem densatus, unde ad syrupum refluat,

summam ejus superficiem diluat, atque in fermentationem ducat. Servandi in loco frigido sunt, inque vasis terreis vitratis. Syrupi *simplices* sunt vel *compositi*.

TABELLÆ, ROTULÆ, MORSULI.

Tabellæ vel *Tabulæ*, aliis *Electuaria solidæ*, *Morsuli*, *Morselli*, *Rotulæ*, *Tessellæ*, *Lozangiæ*, &c. (nam omnia hæc nomina sere promiscue usurpantur,) sunt medicamentum siccum internum, quod ex faccharo paratur cum admistis aut succis aut variis speciebus. *Triplex* autem compositionis modus est, & si vellemus rebus non plane iisdem distincta & definita nomina dare, possemus forte priora magis recepta nomina certius & determinatius figere, ut *electuaria primæ compositionis* dicerentur *tabellæ*, *secundæ compositionis rotulæ*, & *tertiæ morsuli*. Ex figura male determinarentur, quum illa inconstans sit. In nostris quidem regionibus obtinuit, ut *electuaria solidæ orbicularis figuræ dicantur rotulæ*, *oblongo-quadratae figuræ morsuli*; sed ipsæ aliquot formulæ dispensatorii nostratis cum hisce obtinendis figuris minus quadrant. Omnium princeps ingrediens est faccharum, maxima copia præfens.

Tabellæ sive *electuaria solidæ primæ compositionis* sunt absque omni igne, dum faccharum in pulverem sub-

subtilissimum tritum cum mucilagine gummi tragacanthæ, arabici, althææ, aut alia, una cum aliis admistis etiam antea in pollinem redactis dependo in pastam redigitur, ex qua ope radii super charta extensa formari tabellæ quadratæ, rhomboideæ, aut mediante instrumento proprio aliter figuratæ, possint, quæ chartæ impositæ in locum calidum transportantur, ultro exsiccandæ, & dein excusso leniter superfluo adhærente amylo conservandæ; quum enim pasta illa glutinosa est, hinc radius, charta, & reliqua, pastam immediate tangentia, amylo inspurguntur, ne pasta ipsis adhærescat. Tales in officinis tabulas de althæa habemus. Magistraliter solent raro præscribi ob moram.

Rotulae fiunt ex saccharo & liquido ope ignis. Saccharum in pulverem tritum, in vase ex orichalco incalescit ad ignem cum continua ope spathulæ agitatione, donec digitus immissus calorem sacchari ultra ferre nequeat, semper cavendo, ne fluat. Huic tunc instillatur subito liquor, exempli gratia, succus berberum, aut citri, aut alias similis, cavendo, ne latera vasis tangat ob ambusti periculum. Pergitur in celeri agitatione, & simul ac omnia nunc soluta sunt, effunditur massa per parvulas portiones super tabulam marinoream in orbiculos sive rotulas, brevi refrigerio densandas. Ad unam unciam sacchari circiter una drachma succi requiritur. Aut saccharum in liquido prius solutum coctio-

COMPOSITIONES

ne evaporatur ad eandem usque consistentiam, & simili ratione effunditur. Sic ex sola aqua & saccharo fiunt rotulae, vulgatissimi usus, & forma diversi. Ex infusis, emulsis, aquis destillatis, similibusque, tum etiam ex eleæosaccharo parari non minus possunt. Sed ex natura liquidi cognita patebit, quo usque ferre calorem hujus operationis valeant sine mutatione.

Morsuli, electuaria solida tertiae compositionis, conficiuntur ex saccharo & ex simplicibus solidis in pulvrem tusis, vel ex speciebus, etiam ope ignis. Saccharum in dimidia circiter parte aquæ super igne solvitur, depuratur ope despumationis, inspissaturque, donec spathula, ferventi liquido immissa, & dein educta, filamenta solida in aëre pendula dimittat. Tunc pulveres vel species in saccharum injiciuntur, & spathulae ope exacta mixtio efficitur. Projicitur massa super chartam oleo inunctam, nisi machina ex ligno apta sit ad manus; concutitur machina, ut melius extendatur; & solidata ex refrigerio proprio, scinditur cultro in morsulos quadratos, aliosve. Saccharum rosatum & tabulatum ad rotulas potius amandarem. Magistraliter etiam præscribuntur.

Usus electuariorum solidorum est, ut quædam integriora minori sumiantur fastidio ob ingentem sacchari copiam. Aliorum, ut sensim soluta in ore ab affluente saliva fauces, linguam, & vicinas partes immediate

diate afficiant. Ut portatilia habeantur medicamina, diuque duratura. Sed ex ipsis hisce causis facile deliquescentia sunt vitanda omnia, & saccharum optimum est feligendum. Valde ingrata vitanda similiter. Etiam duriora, nisi minutissime contrita. Tum illa, quibus saccharum vires obvolvit & obtundit. Fœtida omnia, nisi indicatio peculiaris talia exigat, & æger admittat. Adsit cum soliditate fragilitas.

T I N C T U · R Æ.

Tinctura, Essentia & Elixirium promiscue adhiberi solent a chemicis & medicis pro significando eodem medicamento; quandoque differunt saturatione, dum tinctura magis diluta est, hinc minus colorata; essentia, quæ saepe tinctura cohobata est, saturatior & coloratior; saturatissimum autem & profunde coloratum elixirium, quod etiam semper plura ingredientia habet; ubi priores aut simplices esse aut compositæ possunt. Quæ igitur de tincturis propriis dicuntur, applicari ad essentias & elixiria possunt. *Tinctura*, a tingendo dicta, est medicamentum internum, compositum ex spiritu vini solutas tenente quasdam partes de corpore cujuscunque regni extractas per simplicem macerationem vel digestionem. Est igitur nihil aliud, quam

quam infusio spirituosa. Excludo sic tinturas aquosas, quæ potius infusiones meracæ forent vocandæ, uti tintura laccæ; tum spiritus aromaticos, qui fiunt ope subsecutæ destillationis, & in quibus adeoque sola simplicis pars volatilis hæret, dum in tintura est, quidquid solvi a spiritu vini potuit. Excludo sic etiam omnes alias solutiones, ubi spiritus vini abest. Tandem extracta, in quibus menstruum denuo aufertur, ut in sale essentiali perperam sic dicto corticis peruviani, in extracto croci, angelicæ, &c. Est duplex virtus in omnibus Tincturis, altera, quæ ab ipso vini spiritu, altera, quæ ab ingrediente soluto pendet. Spiritus vini feligitur, quia diu servari in officinis hæ tincturæ solent cum illibata virtute. Ille autem modo vulgaris, modo rectificatus, vel summe alcoholisatus, adhibetur, ratione habita indolis & solubilitatis earum rerum, quæ ingredi debent. Sic considerandum est, vulgarem vini spiritum acturum quoque, respectu aquæ in se contentæ, in talia, in quæ alcoholisatus nullam efficaciam exseret. Hic ex adverso mere resinosa simplicia adorietur validissime. Solæ & meracæ rarissime dantur ægris, utpote nimium fortes, sed ad guttas vel paucos scrupulos aliis dilutæ. Quoad simplicium præparationem regulæ dari generales nequeunt; quas particulares indicabit legitima singulorum simplicium cognitio. Sic tintura sive essentia succini exigit; ut succinum in polli-

nem

nem tenuissimum antea teratur, aperiaturque lege artis per salem alcalinum fixum. Pro tintura anodina spiritus vini sumatur vulgarissimus vel hoc debilior, qui melius in opium aget. Ut tintura tartari obtineatur bona, alcohol debet esse sincerissimum, & sal tartari, qui hic præfertur causticus, adhuc calere ab igne, dum superaffunditur ille. Alia solummodo macerantur, alia digeruntur brevius vel diutius; quædam per plurimos dies; aliqua calore ad ebullitionem fere protracto. In universum observatur, ne sive in maceratione, sive in digestione phialæ obturentur penitus, sed faltem in charta operiente foraminulum sit, ut, tam ipsi spiritui, quam aëri se extricanti, detur exitus. Tincturæ paratæ depurantur colatura, quiete & decantatione, vel filtro. Filtrum vero minus aptum est, quia tempore filtrationis multum de tintura avolat; quæ jaætura prævertitur maximam partem, si limpidior pars ab insima turbida decantatione separatur, & sola turbida filtro purgatur. Plurime tinturæ, scilicet resinose, quando cum aquosis miscentur, resinas dimitunt; aliquæ sub forma pellicularum, quas mixturæ repudiant; aliæ ceu pulverulenta n subtilem materiam in mixturiis suspensam hærentem & has solummodo turbidulas reddentem. Si antea cum saccharo aut syrupo tantisper terantur, separationis illa vis imminuitur. Atque hæc de tinturis sufficient in nostrum scopum.

R

TRO-

T R O C H I S C I.

A τροχίσι τον Trochisci dicti sive rotulae, quia forma orbiculari olim in officinis habebantur, vel Pastilli a pasta, ex qua formantur, vocati, sunt medicamentum siccum solidumque, compositum ex materie sicca in pulverem redacta & cum liquido in pastam coacta, quae, divisa in parvas portiunculas, figura varia donantur, orbiculari, triangulari, conica, tessulata, rhomboidea, cylindrica, vel quavis alia praeter globularem. Ferme igitur dixeris pilulam non globosam. Alii officinales sunt, alii magistraliter praescripti parantur. Etiam si externe quoque in suffitione locum habeant, plerique interne adhibentur, retinendi in ore, ut ibi paullatim solvantur, ad faucium, asperae arteriae, vicinrumque partium morbos, ad factorem halitus, & ad prophylaxin a contagio. Unde patet, ingrata esse quam maxime vitanda, nisi saccharo aut aliis debite sucentur. Trochisci officinales saepe vel in pulvereum tusi, vel cum aliis misti prescribuntur, uti dum exempli gratia ex trochiscis cum additis aliis sint pilulae. Quin aliqui etiam trochisci in officinis tusi sub pulveris forma asserventur, uti trochisci anhandali, quoniam semel fortiter exsiccati, postea ob gummi praesentiam difficulter tunduntur. Ut plurimum mucilago gum-

mi

mi tragacanthæ vel arabici sumitur pro depeſenda maſſa; tum etiam liquida alia; syrups vero, imprimis in officinalibus, vitandus est; mel ſemper; quuin facile tales ad aërem humefcant. Trochifcorum officinalium ſcopus fuiffe videtur, ut plurima ingredientia ſimul miſta, interpoſito glutine compaſta, & hoc etiam, vel balfamo aliquo, obvoluta, ab aëris injuriis deſenſa, conſervarentur diutius. Ut acriora quædam iſto glutine mitigarentur. Sed ex eo ipſo perpenſo intelligimus, nos in officinis magno trochifcorum numero non egere; & hinc etiam in diſpensatorio provinciali ſoli fere trochifci bechici, quorum vulgaris uſus eſt, remanſerunt. Trochifci a morsulis rotulisque facile diſtinguuntur, quod fiant ſine igne. A tabellis diſtinctio ferme precaria eſt; nam trochifci quidem plurimi aut ſaccharo carent prorsus, aut parcam ſolummodo ejus copiam ha- bent; ſed bechici tamen hoc abundant. Figura, utrobiue arbitrarya, docet nihil. Signum imprimi trochifcis aliquod ſolet; at ſi hoc deſtituantur, evadentne ellæ? ut tabellæ signatae fiant trochifci?

U N G U E N T A.

Ungue
die medicalis ab unguendo noīrem habet, & eſt ho-
mē extēnum, consistentia butyri vel

mellis, quod externæ corporis parti, leni frictione, vel
linteo, corio, similibusque exceptum, applicatur. Com-
ponitur ex cera, melle, oleis, & pinguedinibus, me-
dicatis redditis per addita simplicia, herbarum infusa,
balsama, pulveres, &c. Raro unguenta interno usui
inserviunt, quum rancori sint obnoxia, & ingrati sa-
poris. Materies igitur fere eadem est cum emplastris,
sed ea proportione ad invicem, ut mollior inde massa
exsurgat; ut itaque temperari, dum magistraliter præscri-
buntur, ingredientia solidiora oleo, molliora cera, forma-
rique in unguentum queant; quare emplastrum addito
oleo, & oleum addita cera, evadunt unguenta. Consi-
stentia autem talis sit, ut nec frigore solidefcant, nec tem-
perato atmosphæræ calore diffuant; calore autem leni ad
ignem liquefcant; verbo axungiæ molli æmula. Inter-
dum omnis pinguedo abest, ut in unguento ægyptia-
co, ubi oxymellis inspissati species formam unguento
præbet. Raro unguenta sine igne parantur; cum igne
officinalia pleraque. Si vegetabilia recentia aut succi
herbarum adduntur, coqui cum pinguibus ad humid'
consumptionem debent, ut vix credibile sit, illibat'
similium virtutem hisce unguentis nunc inhærere, ^{aptæ}
dem ante inhæserint, nam pinguia sola mihi vi ^{aptæ} _{stant.}
videtur, quæ ex plantis virtutem multam ^e _{hanc.}
A vegetabilibus siccis rudioribus unguenta ^{ione &}
expressione liberantur. Unguenta officinali ^{mis} mul-
ta

ta prostant, quæ aut sola præscribit medicus; aut ex his cum additis aliis, scopo suo uile, magistraliter format novum.

VINA MEDICATA.

Vina in universum respectu artis medicæ considerari quadruplicia possunt; nempe primo *vina vulgaria simplicia*, quæ pharmacopœus parata emit; secundo *vina pharmaceutica saccharata*, quæ pharmacopœus parat ipse; uti etiam tertio *vina cum simplicibus fermentata*; & quarto *vina medicata* proprie sic dicta. Vina vulgaria simpliciter fiunt ex uvis. Pharmaceutica fiunt ex succis ribium, rubi idæi, cydoniis, similibusque, solito more fermentatis cum addita prius uncia una alterave facchari ad quamlibet succi libram; deinde in lagenis plenis cum superfuso oleo amygdalarum loco frigido servanda; qualia in officinis habentur. Vina cum simplicibus fermentata, antiquitus usitata, nunc ferme excepterunt ex arte, & solis fere mensis hodie dicantur, ut *vina num absinthites*. Per fermentationem vegetabilia, dita, mutantur pleraque, ut pristina dos raro maneat. *Cerevisia*, cui tempore fermentationis plantæ antiscorbutæ adduntur, ut evadat magis antiscorbutica, *vina medicata* in officinis raro prostant,

stant, quum corruptioni sint obnoxia, sed magistrali-
ter præscribuntur. De his solis hic agimus. Sunt vi-
na vulgaria, in quibus maceratione vel digestione in-
funduntur simplicia plura vel pauciora, & quæ tunc
porriguntur ægris, tamquam medicamentum, diversis
dosibus bibenda. Sunt itaque vera infusa vinoſa, vel
tincturæ debiles, ut omnia illa, quæ de infusionibus
& tincturis dicta fuere, hic applicari quadantenus pos-
sint. Depurantur, si opus est, filtro, quiete, &c.
Materies potissimum desumitur ex regno vegetabili;
tamen etiam ex animali desumi potest, & ex fossili.
Quum vina vulgaria aqua constent plurima, acido, &
spiritu vini, patet illorum actio in corpora immissa
multiplex. Plerumque interne exhibentur.

I N D E X

M E D I C A M E N T O R U M.

<i>Aceta.</i>	.	<i>pag.</i>	37	<i>Gargarij mata.</i>	.	<i>pag.</i>	72
<i>Aquæ destillatæ simplices.</i>	.	38		<i>Gelatinæ.</i>	.	.	72
<i>Aquæ destillatæ compositæ.</i>	.	40		<i>Infusa.</i>	.	.	73
<i>Balsama.</i>	.	.	41	<i>Injectiones.</i>	.	.	75
<i>Cataplasmata.</i>	.	.	44	<i>Julapia.</i>	.	.	76
<i>Cerata.</i>	.	.	46	<i>Linetus.</i>	.	.	77
<i>Clysinata.</i>	.	.	46	<i>Linimenta.</i>	.	.	78
<i>Collyria.</i>	.	.	48	<i>Magisteria.</i>	.	.	79
<i>Condita.</i>	.	.	49	<i>Masticatoria.</i>	.	.	83
<i>Conservæ.</i>	.	.	50	<i>Mellita.</i>	.	.	84
<i>Decocta.</i>	.	.	52	<i>Mixturæ.</i>	.	.	86
<i>Elæosacchara.</i>	.	.	56	<i>Morsuli.</i>	.	.	86
<i>Electuaria.</i>	.	.	56	<i>Mucilaginiæ.</i>	.	.	87
<i>Elixiria.</i>	.	.	60	<i>Olea ætherea.</i>	.	.	88
<i>Emplastræ.</i>	.	.	60	<i>Olea empyreumatica.</i>	.	.	92
<i>Emulsa.</i>	.	.	63	<i>Olea expressa</i> & cocta.	.	.	94
<i>Epithemata.</i>	.	.	65	<i>Olea infusa</i> & decocta.	.	.	96
<i>Essentiæ.</i>	.	.	65	<i>Pessaria.</i>	.	.	98
<i>Extracta aquosa.</i>	.	.	65	<i>Pilulae.</i>	.	.	99
<i>Extracta spirituosa.</i>	.	.	67	<i>Præparationes.</i>	.	.	101
<i>Fæculæ.</i>	.	.	68	<i>Pulveres.</i>	.	.	103
<i>Fomenta.</i>	.	.	69	<i>Roob.</i>	.	.	105
						<i>Ro-</i>	

132 COMPOSITIONES MEDICAMENTORUM.

<i>Rotulæ.</i>	. . . pag-	105	<i>Suffitus.</i>	. . . pag.	115
<i>Sales essentiales.</i>	. . .	106	<i>Suppositoria.</i>	. . .	116
<i>Sales fixi.</i>	. . .	107	<i>Syrupi.</i>	. . .	117
<i>Sapæ.</i>	. . .	108	<i>Tabellæ.</i>	. . .	120
<i>Sapones.</i>	. . .	108	<i>Tincturæ.</i>	. . .	123
<i>Species.</i>	. . .	109	<i>Trochisci.</i>	. . .	126
<i>Spiritus aromatici.</i>	. . .	111	<i>Unguenta.</i>	. . .	127
<i>Succi expressi.</i>	. . .	112	<i>Vina medicata.</i>	. . .	129
<i>Succi inspissati.</i>	. . .	114			

III.

NICOLAI JOSEPHI JACQUIN

SEMPERVIVUM SEDIFORME MONSTROSUM.

Uti animalia, sic habent etiam plantæ monstra sua. Ita degeneravit ante paucos annos Semper vivum sediforme Jacq. hort. bot. Vindob. pag. 35. tab. 81. descriptum depictumque, in olla positum, cuiusmodi in tabula hac quinta delineatur. Caulis erectus terminatur hic in racemos ternos, floribus pedunculatis parumque remotis & una serie introrsum spectantibus pluribus onustos, elongatos, teretes, nitidos. Horum duo supra exortum sunt bifidi; in quorum dichotomia, ut & in media divisione priorum, flos solitarius locatur. Omnes hi racemi ultra flores producuntur in ramos foliosos, duo in bifidos, qui tandem trium unciarum longitudinem adepti fuerunt. In floribus hoc solum fuit observatione dignum, quod aliqui petala quatuordecim haberent.

■ 34 SEMPERVIVUM MONSTROSUM.

Posteaquam Sempervivum hocce meum jam Systemati suo in editione Murræana inseruerat, scripsit mihi illustris Linnæus anno elapso ante morbum, qui illum misere afflit, Sempervivum hoc esse Sedum suum rupestre. Magna certe est similitudo inter figuram meam, Sedique rupestris Dillenianam, quod æque ob stamina saepe duodecim ad Semperviva esset amandandum, siquidem in staminibus diversitas hæcce numeri Seda a Sempervivis genere divellat, contra Halleri sententiam. Novi omnino Sedum rupestre; quod a viginti jam annis, sive a tempore, quo hortus conditus fuit, in illo colitur juxta Sempervivum sediforme. Ut ne itaque alius in eundem illum errorem delabatur, discrimina, quæ plura sunt, sola tria eaque notabilia adseram. In Sedo rupestri folia paulatim in acutum apicem attenuantur, uti optime expressit Dillenius, quod minime obtinet in Sempervivo meo. Tum petala in Sedo sunt lutea, quæ albida Sempervivum habet. Tandem in hoc caules omnes perpetuo & constanter ab ipso exortu ad perfectam florescentiam usque strictissime stant erecti, dum in Sedo rupestri caulinum pars magna superior, donec bene floreat, semper valde incurvata nutet; ut enim minus hinc dignoscantur.

Merito etiam illustris Hallerus hist. helv. num. 964. Sedum, in Floræ Danicæ tabula 59. pro rupestri propositum, rupestre esse negavit.

IV.

NICOLAI JOSEPHI JACQUIN
**FUNGI QUIDAM
SUBALPINI.**

In itinere alpino ad Schneeberg, quod mense Julio
hujus anni 1777. suscepit; comitibus clarissimo Jacobo
à Well Historiæ naturalis professore, expertissimis Me-
dicinæ doctribus Joanne Jaskiewicz, Paulo Czen-
pinski, Polonis, & Ignatio Josepho Langmayer, tum
filiolo meo Josepho, in undecimo ætatis anno jam ter-
tium summas alpes adscendente, ejusdem præceptore
Nicolao Molitore, & Francisco Scheidl pictore, in-
venimus in summis umbrosis undisque sylvis, quæ nudas
alpes circumdant, numerosam fungorum, muscorum
lichenumque cohortem, ex quibus fungos imprimis a-
liquot, rariores mihi visos, hic describam, & quoni-
am describi atque intelligi sine figuris difficulter possunt,
sistam depictos.

I.

Et prima quidem planta sit fungulus sane elegantissimus, quem habeo pro CLATHRO DENUDATO, stipitato, capitulo oblongo volvato, Linnæi, pro *Trichia gregaria*, *purpurea*, petiolata, capitulo sphærico, Halleri hist. 2164. tab. 48. fig. 6., & pro *Clathroide purpureo*, *pediculodonato*, Michelii gen. pag. 214 tab. 94. fig. 1.; etiamsi capitulum sphæricum in adolescente plantula dumtaxat adsit, in adulta semper ovatum vel oblongum; & quantumvis illa, quæ laudati autores de volva sive testa fungulum includente scribunt, minus quadrent in illum.

Copiosissime se mihi obtulit in destructæ putridæ que fagi trunco cavo interno, per ambustionem crusta carbonacea obducto, quam aggregatiū per intervalla vestiebat. Unusquisque fungulus proprio insistit stipiti, erecto, superne in breve receptaculum expanso; atque hinc in capitulum attollitur, primo globosum, dein oblongum vel ovatum, magnitudine capitis spinulæ majoris. Totus rubet cum solo vertice fusco. Dum maturus est, cortex capituli, ante glaber, incipit brevi hirsutie undique (solis vertice fusco receptaculoque exceptis) exasperari, ut pilorum extremitates de cortice egredi credas. Sic tandem cortex dispareret totus, nec secedit aut decidit, sed in similes pilos ipse evol.

evolvitur, ut nunc supersit merus glomus filorum admodum intertextorum, ejusdem, sed paulo amplioris, circumscriptio*n*is, per quem integer oculo transitus patet, sine ullo sustentaculo medio, sed vertice illo fuscō coronatus illibato. Ingens tunc simul seminum minutissimorum vis ex tota illa compage filamentosa ejicitur. Et hæc & illa etiam rubra sunt. Si fungulum, maturitati proximum, microscopio quis exponat ad radios solares, miram istam mutationem, pauca intra minuta absolvendam, facillime observabit. Videtur mihi hinc fungulus cum affinibus suis a Clathro Linnaei cancellato esse genere disjungendus. Trichiæ sane Hallerianum nomen $\alpha\pi\delta\tau\bar{\omega}\tau\rho\chi\bar{\omega}\nu$ aptissimum est. In tabula sexta conspicitur congeries fungolorum in naturali magnitudine; dein ad duplum aucti gregarii pauci, unusque solitarius; tandem auctus multoties unus, idemque in fila jam solutus.

II.

LYCOPERDON PISIFORME Linnæi, cuius nullum synonymum illustris vir habet, nec ego apud autores inveni, eodem in ambusto truncō cum priore Trichia crevit; tum etiam aliis in putridis lignis inter muscos. Fungulus pisi magnitudine, aut paulo hanc superans, sessilis, subrotundus, aggregatim vegetans,

tans, atque hinc a proximis quandoque compressus, constat cortice unico, tenuissimo, semper fuscescente, verruculis minimis toto exasperato, quæ forte loco corticis exterioris sunt. Maturus ore rotundato in vertice dehiscit, nonnunquam etiam ultra lacerate aperitur a vi proruptentis farinæ carneæ, totam fungi cavitatem occupantis. Lycoperdo Epidendro Linnæi est valde affine; verum illi corticem duplicem ill. Hallerus tribuit; & cl. Gleditsch, etiamsi fungi superiorem partem, extra terram conspicendam, interdum obscure terream observaverit, inferiorem tamen asserit miniatam vel rufo-auream. Tabula septima repræsentat varietatem majorem magisque fuscam in ligno muscoso putrido; dein aliam pallidiorem in crusta carbonacea trunci ambusti; & fungulum ad lentem auctum.

III.

Tabula octava exhibet fungum, in *Agarico nigro reticulato compresso* &c. Michelii pag. 125. tab. 66. fig. 3. (quod lichenis puto speciem) inter delapsa fagi folia & terreas sordes crescentem & frequenter obvium. Ad primum intuitum est substantia mollis, pultis fere ad instar digito prementi cedens, figuræ indeterminatae, atque paulo firmior reddita, in superficie parumper mammillaris. Ad microscopium exa-

examinatus constat ineris fungulis globosis, vel magis compressis & hinc latioribus, densissime gregatis, uti patet ex inferioribus tabulae ejusdem auctis duobus fungulis solitariis, iisdemque dein pluribus coacervatis. Omnes lutei sunt, glabri, pulpa lutea pleni; tandemque ore rotundato fusco ad apicem perforantur. Quapropter pertinere ad *Lycoperda* arbitror, etiam si farinam non viderim, forte in non bene maturis. Vocabo **LYCOPERDON luteum, gregarium, subrotundum, glabrum; ore perforato fusco.**

IV.

Fungulum parasiticum, ligno carioso vel putrido inhærente, passim habuimus obvium, figura quidem & magnitudine variantem, sed nullum notabiliter abludentem ab illis, qui in tabula nona varii representantur. Sunt gelatinosi, tremuli, laetosi, semipellucidi, undique minimis denticulis asperi; figura terete, vel triangulari, aut subrotunda, vel gibbosa, aut difformi alia. Tota substantia adeo cum Hydno gelatinoso flor. austr. tab. 239, cuius etiam maximum specimen Floræ Danicæ tabula 717 sistit, congruit, ut, quantumvis figura differat, non ausim separare, dicturus **HYDNUM GELATINOSUM MONSTROSUM aculeis totum fungum obsidentibus.**

V.

V.

Singularis hujus fungi specimina plura in loco quodam valde umbroso inveni, figura, colore, laciniisque, nisi quod hæ numero & magnitudine different, inter se convenientia. Ad limbum usque sectum intra terram recondebantur, dum basi sua accrescebant ligno putrido ibidem hærenti. Pezizis ex Halleriani generis definitione adnumerari omnino merentur; ut sit PEZIZA CORONARIA *cyathiformis*, *utrinque glabra*; *limbo laciniato*, *erecto*. Loco radicis tuberculum exasperatum habet. Figura ampliter campanulata sive cyathiformis est; limbo erecto & inæqualiter diviso in lacinias plures subovatas vel lanceolatas planas obtusasque. Color intus fuscus; foris pallidus. Substantia carnosa, fragilis valde, intus alba, compressa, succum aquosum stillans, utrinque vestita epidermide separabili & glabra. Odor fungo paucus & nauseosus; sapor nullus. Tabula decima exhibet fungum cum latere compresso in medio utrinque intropresso, cuiusmodi plusculi erant; tum tantillam portionem partis infimæ fungi transverse sectam, ut summa ejusdem crassities a c innotescat.

VI,

In tabula undecima depingitur fungus, quem BOLETUM voco MEDULLAM PANIS *crustaceum*, *album*, *effusum*, *difformem*; quo fere nomine apud Hallerum in hist. helv. num. 2272. citatur, *Polyporus crustaceus*, *effusus*, *farinosus*, *albus*. Est *Agaricum terrestris*, *medullam panis referens*, Michelii pag. 121. tab. 63. fig. 2, unde nomen triviale mutuavi. Nec credo, varietatem alterius Boleti monstruosam esse posse, sed cum Hallero Michelioque, vere distinctam speciem constituerem. Halleriana quidem descriptio brevissima est; Michelii nulla; nec ampliorem ego in fungo tam simplicem dare potero. Scilicet crusta nivea, (exsiccatione leviter flavescentia, magis induranda, & persistens,) ligno putrido vel etiam ipsi nudae humo crescit; accommodans se superficie, ac si ceram liquefactam superfundisset; hinc admodum difformis, cum in ambitu, tum in tota utraque facie; & ab una linea ad plures easdem crassa. Adhæret satis firmiter matrici, ut ab hac difficulter in integrum purgetur. Substantia in principio, & forte ob locum natalem uidum & umbrorum, molliuscula est, firma tamen; dein durior, & perpendiculariter disruppi facilis. Pori cylindrici, exigui, numerosissimi, plerumque parumper obliqui, totam faciem superiorem, nec supinam, perforant, pe-

T

ne-

nextrantque ultra dimidiām substantiam, sive tenuis fu-
erit illa sive crassissima. Odor fungo gratus, qualis e-
dulibus esse fungis solet. Sapor idem. Ad latus ta-
bulæ exhibetur pars fungi aucta ad lenteim.

VII.

BOLETUS LEPTOCEPHALUS *sppitatus* ;
pileo plano, tenui, supra cervino, subius albo, sistitur in
tabula duodecima. Ad Boletum Linnai perennem ac-
cedit, sed multoties inventus fascias nunquam illas di-
versicolores habuit. Increscit ligni putridi ramis. To-
tus coriaceus est. Stipes circa medium plerumque
contraetior, cæterum teres, brevis, & pallidus aut
partim fuscescens, rarius cætro pilei inseritur, sed ma-
gis ad latus, ut quandoque ipsi margini sit vicinus.
Pileus orbicularis, modo integerrimus, modo repan-
dus, tenuis, utrinque planus & glaber, supra cervi-
nus idque ætate saturatius, subtus albus & poris minu-
tissimis densissime refertus.

VIII.

TREMELLA MESENTERIFORMIS *in va-*
rias plicas intorta ; quæ Hallero est *Agaricum gelatinosum*,
intortum, & mesenteriforme, hist. helv. num. 2261.

Agar-

Agaricum gelatinosum, *membranaceum*, *aureum*, *sinuatum* & *crissum* Michelii gen. pag. 124. *Elvela membranacea*, *multiplex*; *membranis sessilibus*, *fimbriato-pli-catis*, Gleditschii fung. pag. 51. *Nostoc luteum*, *mesenterii forma*, Vaillantii bot. pag. 144. num. 4. tab. 14. fig. 4. *Fungus parvus membraneus aureus*, Sterb. theatr. pag. 242. tab. 26. & *vigesimi quarti fungorum noxiiorum generis species tertia* Clusii hist. pag. CCLXX-XVIII; apud Linnæum vero post tot autores non reperienda; depingitur in tabula tertia & decima. Emortuis deciduarum arborum ramis innascitur. Substantia est gelatinosa, tremula, pellucida, humore viscidō obducta, in principio alba, dein lutea; unde aut alba tota luteave, aut ex albo luteoque variegata occurrit. Si loco sicco asservatur, contrahitur, & corneam faciem induit. Stipite caret. In plicas, ut Hallerianis utar verbis, contorquetur multiplices, mesenterii similes, potissimum cocti. Cespites sic format diversi ambitus; minorem pingi curavi. Edulem aliqui ferunt.

IX.

Tabula decima quarta repræsentat TREMEL-LAM RUFAM longitudinaliter dimidiato-infundibuliformem, ad quam crederem pertinere fungos apud Schæfferum

ferum in tabula centesima & quinquagesima quinta depictos, nisi dicerentur coriacei. Nostra enim hæc tota gelatinosa est, firmula tamen, ad solem pellucida, superficie utrinque æquabilis, ex aurantiaco rubra sive rufa, cum suffuso rore albo. Vi diducta est inverse subovata uti in figura a; sed cum latera conniveant, vel & se mutuo quandoque amplectantur, & hinc tubum forment magis minusve clausum erectumque, superior vero pars in limbum amplietur platum rotundatum & unilateralem, formam sic dimidiato - infundibuliformem acquirit. Substantia ad duas & ultra lineas crassa est. Gregaria ligno putrido innascitur.

X.

Fungus, quem TUBULIFERAM ARACHNOIDEAM fibris nimirum basi tela arachnoidea connexis vocabo, quam maxime accedit ad Tubuliferam Ceratum Floræ Danicæ tab. 659. fig. 2., ut ab ipsa separare auffus ne fuisse, si telæ illius indicium in planta Danica observare, in meaque potuisse tubulos apertos. Reduxi tamen ad novum Tubuliferæ genus, quia ad aliud reducere non potui. Ligno putrido innascitur, quandoque mediis in muscis. Est fungus gelatinosus, mollis ut difficulter inter digitos tractetur, convexus, subtus planus cum lateribus protuberantibus, pisi magni.

gnitudine vel etiam plus quam uncialis diametri, in superficie exhibens mera minima tubercula. Sunt autem hæc apices totidem fibrarum crassarum, quæ, vere inter se distinctæ, erecto & parallelo situ numerosissimæ & densissimæ totum fungi discum occupant, totumque adeo fungum constituant. Hæ fibræ primo sunt coloris aurantiaci, dein nigrescunt; in quibus tamen tubulosam fabricam detegere non valui, forte non debito tempore a me examinatis. Fibræ omnes insident membranæ cuidam cellulosa albæ, cuius fibrillæ infimæ versus centrum commune aliquod concurrunt, simul hic veluti pedunculum efformantes, quo fungus ligneæ matrici affigitur, dum cæterum ubique liber est. Quando fungus jam nigrescit, servaturqne loco sicco, contrahitnr adhuc tantisper, solidior redditur, & persistit. Tabula decima quieta sifit primo fungum majorem in ligno putrido verticali inter muscos; dein eundem minorem sine muscis; tertium in ligno horizontali; maiorem primum supinum, ut tela arachnoidea spectetur; fibras aliquot separatas, ex membrana cellulosa ortas; tandem fungum aliud jam nigrescentem, eundemque inversum.

XI.

In tabula decima sexta depingitur fungulus, quem
voco TREMELLAM HYDNOIDEM *compresso-planam*,

T 3

dif-

difformiter digitatam, hispuitam. Frequenter occurrit, inascens ligno putrido, gregarius, niveus, totus gelatinosus; sed tam exiguis, ut figura ejus nudum oculum fugiat, qui solam in ligno videat maculam elevatam albam ambitus diversi, interspersamque punctis nigris, quæ sunt a transparente subtus inter fungulos ligno. Macula hæc, observata ad oculum armatum, sitit aggeriem minutissimorum fungulorum, qui toti hispidi erectique figuram habent palinatam, dum ex lata & compressa basi abeunt in lacinias teretes, obtusas, longitudinis variæ, quandoque obsoletas. Ruditer tractatus fungus in pulpam collabitur, amylo similem. Inferne tres funguli ad lentem audi repræsentantur.

V.

REV. FRANCISCI XAVERII WULFEN

PLANTÆ RARIORES CARINTHIACÆ.

I.

DRABA FLADNIZENSIS. *tab. 17. fig. 1.*

Hanc Drabam apud Linnæum haud invenio; sed nec Halleiro alterive recentiorum notam video pulcherri-
mam plantulam. In editissimis supra Fladnizenes al-
pes rupestribus jugis Leitensteig &c.; item in alpibus
circa Reichenau, Garten, Koralpen &c. Julio vegetat.
E radice fusiformi albido-argillacea, ipsis caulinis ro-
bustiore longioreque, & perenni, cespituli caulinum e-
nasci solent quotannis novi cum novis foliorum rosulis
sediformibus. Rosularum folia aggregata, imbricata,
in circulum patentia, lanceolata, obtusiuscula, inte-
gerrima, plana, nitentia, glabra, firma, per oras
sem-

semper villis dissipatis longe ciliata. Cauliculi ex centro rosularum erexit, simplicissimi, graciles, pollicares, nudi; foliis sparsis, sessilibus, binis aut tribus, pariter lanceolatis, glabris, integris & per oras villoso-ciliatis; oriuntur. Racemus terminalis, pauciflorus. Flosculi singuli pedicellati, a quinque ad octo, & vix plures. Calyx tetraphyllus, foliolis ovatis, concavis, integris, nudis, corolla duplo brevioribus, viridibus. Corolla nivea, petalis quatuor, oblongo-obovatis, patulis, apice parum per emarginatis. Stamina tetrodynamica, binis oppositis calycis altitudine, quatuor reliquis calycem nec petala excedentibus. Filamenta subulata, alba. Antheræ ovatae, flavae. Germen ovato-oblongum. Stylus vix ullus. Stigma fere capitatum, oblongum, crassiusculum. Silicula compressa, oblongo-ovalis, nuda, bilocularis, bivalvis; dissepimento valvulis parallelo, ultra valvulas per latera protuberante. Semina plura utrinque. Odor nullus.

II.

CARDAMINE BELLIDIFOLIA. tab. 17. fig. 2. Linn.
syft. pag. 438. flor. lapp. 206. t. 9. f. 2. Flor. dan.
t. 20.

Cardamine foliis radicalibus petiolatis, ovatis; caulinis ovatis, obtusis. Hall. hist. helv. num. 476. α

Hanc

Hanc ideo dumtaxat pingi feci, ut diversitas ejus a Cardamine resedifolia, quacum ceu varietatem illustris Hallerus conjungit, luculentius pateat; tum quia figuræ Linnaei & Oederi, quas quidem exæcte respondere individuis Lapponicis ab ipso Linnæo communicatis, Norvegicisque, tu, cl. vir, mihi scripsisti, minus tamen repræsentant plantulas nostrates. Est autem bellidifolia huic Cardamine radix fere eadem, quæ resedifoliæ, cuius superum caput in caules aliquot semper simplices dividi aſſolet; qui ereſti, teretes, striati, nudi seu glabri, policares, nonnunquam tamen etiam ad dimidiām usque spithamam alti, & foliosi sunt. Folia radicalia copiosa; longe petiolata, rotunda, ovata, obtusiuscula, integerrima, nonnihil firma. Caulina sparſa, & ipsa petiolata præter suprema ſeffilia, oblongo-ovata, lateribus nonnunquam repandis. Summa ex oblongo ſubovata aut ovato-lanceolata & obtusa. Omnia plana & glabra. Racemus terminalis, pauciflorus. Flores pedunculati, ereſti; fructus tamen nonnunquam unum omnes latus ſpectant. Calyx tetraphyllus; foliolis oblongo-ovatis, obtusis, concavis, ereſto-patulis, viridibus, tum diluto viole colore tintitis, denique luteolis & deciduis. Petala quatuor, nivea, oblongo-ovata, calyce longiora, integra, decidua. Stamina tetradynama, corollam non excedentia, ut in Flora Lapponica. Filamenta alba, ſubulata. An-

thenæ oblongæ, flavæ. Germen subcylindricum, corolla quandoque adhucdum subsistente elongatum. Stylus vix ullus. Stigma luteolum, capitato-truncatum. Siliqua pollicaris, linearis, plana, torulosa ex feminibus protuberantibus, bilocularis, bivalvis; valvulis tandem atroviolaceis nitidisque. Dissepimentum valvulis parallelum, lateribus prominens, & viride. Semina plura, lentiformia. Odor nullus. Julio Augusto & Septembri copiose in apricis gramineis declivibus & durisculis pratis supremi Taureri Malvizen sis crescit.

III.

ASTRAGALUS URALENSIS. *Linn. syst. pag.*

499.

Astragalus scapis aphyllis; foliis ovato-lanceolatis, sericeis; siliquis turgidis, hirsutis, erectis, styliferis. *Hall. hist. helv. num. 410. t. 14.*

In alpibus Leontinis Julio; floret autem jam Majo & Junio in der Au in insula parva Dravi circa Lienz. Radix magna, lignosa, ramosa, perennis, amplos caulinum cespites producit inter folia radicalia copiosissima. Tota planta villo denso incano sericeo nitet. Folia tantum radicalia, pinnata; jugis pinnarum usque ad viginti cum impare. Pinnæ lanceolatae, sessiles. Scapi fo-

foliis subæquales, tandem longiores, teretes, aphylli, ad apicem spica florigera compacta brevi ovataque ornati; quæ dein, cum fructus maturatur, elongatur, & fit laxa. Bractæ sunt lanceolatae aut magis linearis, calycum altitudine, erectæ. Ex axilla cuiusque bractæ egreditur flos solitarius, breviter pedunculatus. Calyx cylindraceo-tubulosus, villosissimus, quinque-dentatus; dentibus lineari-subulatis, subæqualibus & erectis. Corolla ex eleganti rubro violacea tandem evadit tota violacea. Vexillum duplo longius reliquis petalis, curvate ascendit, apice emarginatum, lateribus nonnihil revolutis, oblique striatum. Alæ arcuato-concaventes, obovatæ, integræ, basin versus albæ, unguis longo insidentes cum accessorio dente pariter albo. Carina alis brevior, obtusissima cum brevi dente sub apice, violacea, circa medium initio sature rubra, ad basin alba. Stamina diadelpha, simplex & novemfidum, alba. Antheræ aurantiacæ. Legumen villosissimum, cylindraceo - subulatum, inflatum, tandem semibiloculare & nigrum. Semina plura, nigra, rotunda.

Animadversio editoris. *Elegans transmissa figura hujus plantæ omissa fuit, quod Flora Danica sit iconem exhibitura.*

IV.

SAXIFRAGA BURSERIANA. *Tab. 17. fig. 3. Linn.*

syst. pag. 303.

Saxifraga alpina ; foliis glaucis , acutis ; monanthos ; caule folioso. *Seg. ver. 3. pag. 201. tab. 5. fig. 2.*
An Sedum alpinum, saxifragæ albæ flore; vel grandiflorum. Baub. pin. 284 ? Burs. 16. num. 178.
Linn. amœn. acad. 1. pag. 164.

Floret copiose Aprili circa Leontium ; at Julio in alpibus Ortenbergensibus prope Spital ; auf den so genannten weissen Wänden ; solo rupestri calcareo. Una de radice multicipite cespites saepe integri late rupes obtegunt. Caput radicis ramose cauliferum est. Caulis fere pollicares, steriles alii, alii florigeri, hique annotini ; undique foliis imbricati erecto - patentibus, juniperinis sive subulatis, supra planis, subtus convexis, levibus , glaucis. Scapus e centro rosulae foliorum erigitur, unius duorum triumve pollicum altitudine, erectus, teres, gracilis, sanguineo - ruber, albo villosum, foliis (an potius squamis?) brevibus subulatis villosum rubris cum apice virescente inordinate & laxe sparsis obsitus. Flos terminalis, solitarius, ratione plantulae magnus. Calyx inferus, sanguineus, albo - vil-

vilosulus, quinquepartitus; laciniis ovato-acutis. Petala quinque, calyce duplo longiora, alba, magna, obovato-subrotunda, integra, oris fere subcrispatis, striata, striis ex ungue baseos divergentibus, nonnunquam ex albo flavescentibus, quandoque etiam subpurpurascientibus, plerumque tamen excoloribus. Stamina decem, subulata, petalis breviora, alba, rarius rubra. Antheræ flavent. Germen ovato-acutum desinit in stylum primo simplicem brevem & dilute flavescentem; sed hoc demum bifarium dehiscente, styli tunc divergentes & rubelli capsulam bicornem efformant. Stigmata capitata, truncata. Odor nullus.

Animadversio editoris. *Amicissimus autor caules unifloros semper vidit. Illustris Seguier, unicum caules florē proferre, assertit. Quin Linnæus a caule unifloro plantulam elegantissimam definit. Quid igitur statuendum erit de Saxifraga illa, quam celeberrimus Hallerus in Historia Stirpium Helveticarum sub numero 983. describit, cui caulem semipedalem floribusque a tribus ad sex onustum attribuit, nullam de caule unifloro injiciens mentionem?*

De hac eadem illustris Linnæus loqui videtur in observatione, *Saxifragæ Burserianæ* adjecta. Et uterque pro hujus varietate illam habet. Clarissimus autem Vandelli, a quo plantam accepisse se, Linnæus monet, in operc manucripto de rebus naturalibus territorii Mediolanensis, quod

perlustrare mihi contigit, autoptes utramque plantam distinguit, alteram semper unico in quolibet caule flore donatam, multiflorum semper alterius esse caulem, affirmans, utriusque etiam ibidem adjungens delineationem. Addit in manuscripto clarissimus Vandelli hæc verba: „ Synonymum „ a cel. Limæo Burserianæ appropriatum magis convenire „ videtur huic (multifloræ) saxifragæ, quia sedum saxi- „ fragæ albæ flore vel grandiflorum C. Bauhini, delineata „ tum a Lobelio sub nomine Sedi alpini minimi ic. 376., „ & a Morisone bist. 3. p. 476. s. 12. t. 8. fig. 1., „ convenit aliquatenus magis cum mea quam cum Bur- „ seriana. „ Et profecto vel ipse Burserus synonymum Bau- „ bini non nisi dubitanter proposuit; quod tamen nec ad suam multifloram Saxifragam referre Hallerus voluit ob dubium a loco natali ortum; ut Baubiniana plantula adhucdum maneat incerta.

V.

RANUNCULUS PYRENÆUS. tab. 18. fig. 1. Linn.

syst. edit. 13⁷ pag. 428. mant. 248.

Ranunculus radicibus fasciculatis; imo caule reticulato;
foliis gramineis. *Hall. bist. helv. num. 1180.*

Ranunculus foliis linearibus, caule subnudo, radice fa-
sciculata comosa. *Ger. prov. pag. 384.*

Ranunculus pumilus, gramineis foliis. *Baub. bijt.* 3.

Jag. 85°.

Copiosus in pratis Leontinis alpinis occurrit. Caulis vix dimidiæ spithamæ, simplicissimus, erectus, teres, a medio ad apicem molliter pilosus; folio unico circa medianam altitudinem instructus sessili, lanceolato-lineari, striato, integeriimo; apice uniflorus; rarissime ex axilla folii caulinī pedunculo monantho altero auctorū; basi bulbiformis; bulbo ovato-oblongo, solidō, albo, vestito squamis oblongis imbricatis fuscis tanquam reliquiis foliorum radicalium tabescentium præteritorum. Radiculæ fibrosæ, teretes, albidae, crassulae, quatuor aut paulo plures, e bulbilli basi enasci amant, & horizontaliter potius quam perpendiculariter diffundi, in centro communi, a quo divergunt, constringentes bulbillum alterum minorem sphæroideum nigricanteum & fibris, nescio quibus, reticulatum, quem, cum deciderit, pictor haud expressit. Folia radicalia aliquot, erecta, medio caule altiora, similia, foliis plantaginis lanceolatae, tamen magis acuta, nuda, lætius virentia, lineis saturationibus striata, integerima, in petiolum decurrentia. Flos pro ratione plantæ magnus; caiyce pentaphyllo; foliolis ovato-lanceolatis, per oras albis, dorso pubentibus, primum viridibus, dein ex albido subluteolis, deciduis. Petala quinque, magna, obovato-

vato - rotundata , nivea , integra , basi ad unguiculum fovea nectarifera subtubulosa dehiscente notata . Stamina plurima , tota cum antheris flava . Germina in capitulum ovatum collecta , multa , sessilia , nuda , ovata , abeunt in stylum brevem , extrorsum aduncum ; stigmate simplici . Receptaculum cōicum , obtusum . Odor nullus .

VI.

CINERARIA ALPINA *Linnæi*. tab. 17. fig. 4.

Plantam hanc abunde tu * quidem in altero tuo stirpium Austriacarum volumine demonstrasti , neque alia ex causa ad te mittendam hanc iconem judicavi , quam ut videoas ejusdem adhuc dari varietates , fane non inelegantes , (qualis haecce est ,) ab omnibus tuis non parum diversas . Crescit autem illa varietas integrifolia lanuginosa flore ex rubro aurantiaco sat copiose ad *Maria Elend* in Carinthia . In essentialibus cum differat nihil , inutili amplioris descriptionis labore supercedeo . Tuas illas abunde in pratis declivibus montis Loibl , item in humidis Fladnizensiūn alpium pascuis , alibi que legi . Minor autem hisce omnibus est , magisque ignobilis .

---

* Quum rev. autor cum editore observationes suas in epistolis communicat , hinc allocutionis rationem lector intelliget .

bilis, alia varietas, quam olim Goritiæ initio Maji in sylvula ad pedem colliculi, vulgo Madonna di Grad, inveneram. Sed nunquam sine voluptate illius meminero, iterum aliter variantis, quam in summis Carnicliæ prope Lithopolin alpibus (*Steineralpen*) quindecim abhinc annis primum conspexi, & ex defectu pictoris figura ad naturam facta illustrare neglexi. Flores erant aurei, ut fere in Senecione abrotanifolio; folia vero supra subtusque, una cum caule toto, eo albo densoque tomento obsita, quo Agrostemma coronarium Linnæi, uti in hortis solet cultum, ut nil viroris in tota planta spectaretur.

Animadversio editoris. *Habitus caulis & foliorum figuræ missæ convenit exacte cum Cineraria nica integrifolia alpina, quam tabula Floræ Austriacæ centesima septuagesima nona representat. Flos colore præprimis differt, quare hic solos sculpi curavi flores.*

VII..

AURICULA URSI SECUNDA. tab. 18. fig. 2. Clus.
bifl. pag. 303.

Floret copiose jam Aprili circa Pregraten, serius in alpibus cognominibus. Odor flori suavissimus. Est Primula haec eadem cum Primula villosa; colore dum-

taxat corollæ differt, qui in hac varietate eleganter & sature ruber est, velut byssinus, annulo flavo faucom tubi coronante. Folia magis longa esse solent, & velut in petiolum planum radicem versus decurrere; at nota hæc communis est & Primulæ villosæ floribus ex rubro violaceis cum corona faucis alba. Et licet non tam villosa sint folia, quam in alia, tamen villis minimis non carent, maxime circa oras videndis.

Animadversio editoris. Sive varietas sit Primulæ villosæ, sive distincta species, quod contra autoptam rev. virum sustinere non aūsum, meretur figura bona Botanicis innoscere, in qua ob villorum minutiem hos pictor omisissæ videtur, qui tales in speciminibus siccis transmissis ad lucem & lentem adeisse conspiciuntur. Et liceat mihi hic enunciaræ ac definire Primulæ illas omnes, quæ ita descriptæ apud autores extant, ut vix supercessæ dubium possit super earundem vera diversitate, quum Linnæanæ aliorumque determinationes in tanta specierum augmento haud ultra stare possint.

1.) *PRIMULA ACAULIS* foliis rugosis, dentatis, subtus hirsutis; scapis unifloris. Flor. dan. tab. 104.

2.) *PRIMULA ELATIOR* foliis rugosis, dentatis, hirsutis; scapo multifloro; floribus exterioribus nutantibus; medio erecto. Flor. dan. tab. 434.

3.)

3.) *PRIMULA OFFICINALIS* foliis rugosis, dentatis, subius hirsutis; scapo multifloro; floribus omnibus mutantibus; corollæ limbo brevi. *Flor. dan. tab. 433.*

4.) *PRIMULA FARINOSA* foliis rugosis, crenatis, glabris, subius farinosis; umbella erecta. *Flor. dan. tab. 125.* Propter limbum corollæ planum & alia quædam Hallerus Aretius hanc associat.

5.) *PRIMULA CORTUSOIDES* foliis rugosis, lobatis; scapo multifloro. *Gmel. fib. vol. 4. tab. 45.*

6.) *PRIMULA VILLOSA* foliis planis, serrulatis, hirsutis. *Flor. austr. app. tab. 27.*

β. *PRIMULA PUBESCENS* foliis planis, serrulatis, subvillosis. *Misc. austr. tab. 18. fig. 2.*

7.) *PRIMULA LONGIFLORA* foliis ferratis, glabris; umbella mutante; corollæ tubo longissimo. *Flor. austr. app. tab. 46.*

8.) *PRIMULA GLUTINOSA* foliis serrulatis, glabris, glutinosis; involucri foliolis maximis. *Flor. austr. app. tab. 26.*

9.) *PRIMULA AURICULA* foliis serratis, glabris,
inverse ovatis; scapo multifloro, circiter longitudine foliorum.
Flor. aust. tab. 415.

10.) *PRIMULA GIGANTEA* foliis serratis, glabris,
rbomboideo-ovatis; scapo paucifloro, altissimo. Gimel.
fib. vol. 8. pag. 84. sine icone, quæ Stelleriana deperdita
dicitur. *Huic caulis quandoque cubitalis est.*

11.) *PRIMULA MINIMA* foliis glaberrimis, nitidis,
cuneiformibus, argute serratis; scapo paucifloro.
Flor. aust. tab. 273.

12.) *PRIMULA INTEGRIFOLIA* foliis integerrimis,
ellipticis, ad oras sulcenate - crenato - cartilagineis; umbella
erecta; calycibus longe tululosis, obtusissimis. Flor. aust.
tab. 327.

13.) *PRIMULA CARNIOLICA* foliis integerrimis,
ellipticis; umbella erecta; calycibus acutis, brevissimis. Flor.
aust. app. tab. 4.

14.) *PRIMULA FINMARCHICA* foliis integerrimis,
ovatis, longe petiolatis; umbella pauciflora, erecta;
corolla infundibuliformi. Flor. dan. tab. 188.

15.) *PRIMULA SIBIRICA* foliis integerrimis, o-
vatis, longe petiolatis; umbella pauciflora, mutante; corol-
la hypocrateriformi. Gmel. sib. vol. 4. tab. 46. fig. 1.

Primulam Vitalianam omitto, ad Arctias nunc paßim
relatam.

VIII.

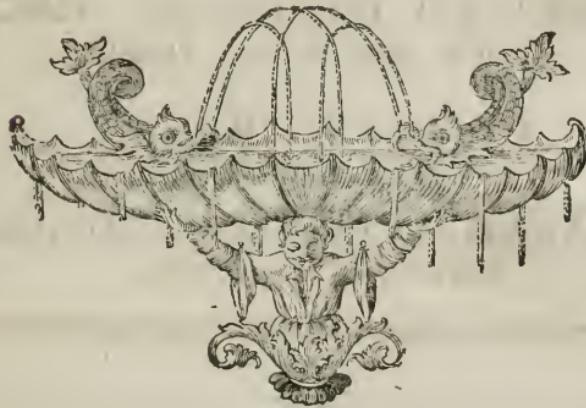
GENTIANA NANA. tab. 18. fig. 3.

Crescit abunde in summitate ipsa Taureri Nassfel-
densis in parte Austriaca ad sinistram, in clivo, qui
supra viam confinalem utriusque ditionis attollitur, solo
aprico arenoso graminoso inter faxifragam oppositifoli-
am, veronicam aplhyllam & alpinam, sedum atratum
flore flavo, cardaminen resedifoliam, arnicam doroni-
cum, pluresque alias rarissimas & elegantes alpinas plan-
tas, speciosissima ipsa. Latissime florentem nono die
Septembris istic reperi, quum hoc anno atque hac
tempestate nullis iste clivus nivibus consepultus foret.
Ex radice plantulam annuam judico. Est autem illa
maxime gracilis, fere capillaris, recta, simplex aut
una alterave fibrilla minima aucta, alba & velut ex
albo aquosissime luteola, & amara. E radicis capite

folia quaterna ex duabus oppositionibus & summa in tellure in rosulam patentia exoriuntur. Hæc obovata sunt, glabra, integerrima, plana, lète virentia, ac versus basin in petiolum velut decurrentia. Horum de centro communi caulis attollitur semipollicaris plus minus, gracilis ipse, erectus quidem, attamen quasi ex procumbenti, viridis aut parte aliqua nigro cærule-scens, glaber, geniculorum trium quatuorve, saepe totus veluti intra cespitem absorptus, uniflorus plerumque, nonnunquam biflorus, rarissime (ego unicum præcise specimen reperi) triflorus. Folia caulina ad geniculorum dumtaxat internodia, que (si probe inspicias) alterne ancipitia sunt, sibi opponuntur, sessilia, ovata, integerrima, plana, lèvia, graminei vioris. Calyx usque ad basin quinquepartitus; foliolis linceolatis, integris, nudis, viridibus, ad faucem ipsam corollæ pertingentibus & æqualibus. Corolla sature violacea seu cærulea, tubulo-campanulata, nec hypocrateriformis nec infundibuliformis proprie. Limbus quinque- & quadripartitus (variat enim;) laciniis æqualibus, ovato-acutis, erecto-potentibus, ad faucem in circulum setose barbatis, setis erectis & albis aut ex cæruleo albentibus, duplo brevioribus quam laciniæ ipse limbi sint. Stamina quinque interno tubi corollæ parieti supra basin inixa; filamentis albis sub

- latis

latis & liberis; antheris dilute flavis, acutis, faucem corollæ attingentibus. Germen oblongum, cylindraceo-elliptoidicum. Stylus vix ullus. Stigma orbiculare, album, bifarium dehiscens, faucem corollæ æquans. Capsula similis, unilocularis, bivalvis, polysperma. Odor nullus plantulæ est.

V I.

AGARICUM
OFFICINALE.
DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
PUBLICÆ DISQUISITIONI SUBMISSA

A

FRANCISCO RUBEL,
MORAVO - STERNBERGENSI,

VIENNÆ, 20. DIE FEBRUARII. 1778.
EMENDATA & AUCTA.

---

§. I.

A garicum , ab Agaria Sarmatiæ regione , aut ab Agaro ejusdem urbe vel & flumine deductum , jam antiquis fuisse temporibus in Medicinam receptum , testes Dioscoridem , qui medio primo æræ Christianæ saeculo vixit , Plinium , Galenum , aliosque habemus . Inde notitia ejus ad nostra usque tempora defluxit . Nulla illius in antiquissimo Cæsareo Dioscoridis manuscripto

codice figura invenitur. Et ipsi Dioscoridi origo Agarici minus cognita fuisse videtur, dum incertus ait, esse, qui plantæ cujusdam radicem, alios, qui in arborum caudicibus ex putredine nasci fungorum adinstar affirment. Plinius vero aperte fungum ex arboribus vegetantem vocat. Subsequorum autorum aliqui radicem cum fungo mire combinaverunt, quos inter Galenus Agaricum appellat Agarici radicem, quæ trunco innascitur; & iisdem fere verbis Paulus Ægineta, Agaricum radicem esse appendicem e trunco exortam, prætendit. Quin error ille de radice circa medium sæculum sextum & decimum nondum ex integro dispulsus erat, quum legimus, Jacobum Sylvium in adnotacionibus suis ad Mesuen pro tali Agaricum habuisse.

§. II.

Quantunvis mancæ sint descriptiones corporum naturalium, ab antiquis traditæ, credo tamen, pauca illa, quæ Dioscorides scripta de Agarico nobis reliquit, sufficere, ut cum certitudine pronunciemus, nostrum hodiernum veterumque Agaricum, unum eundemque fungum constituere. Κτηδόνες enim illæ ἀθεῖαι, sive venæ pectiniformes (aut striæ) rectæ, nunquid boleti Linnæani & Polypori Halleriani tubulos, in dissesto perpendiculariter fungo ad basin, qua terram spectat,

Y

ob.

obvios, apprime indicant? Tum sapor singularis ille, in principio dulcis, dein ἐξ ἀνθέσεως ex redditione amarus, sive amarus redditus, (quod aliqui ἐξ ἀνθέσεως ab humectatione scilicet salivæ legendum volant) quem in alium aptius fungum cadit? Atque hæc omnia a Galeno confirmantur magis, viro pharmacorum perito, dicente, Agaricum primo quidem dulce, sed paulo post subamarum apparere, & acrimoniae quandam speciem temporis spatio inducere, leviusculaque adstrictio-
nis esse, & consistentia laxæ. Quæ omnia optime fun-
gum nostrum exprimunt.

§. III.

Dioscorides, Plinius, aliique veteres pro patria Agarico viciniam Bosphori adsignant. Ille præterea in Galatia Asie inque Cilicia; hic illud etiam crescere in Gallia (Galatia forte melius) asseruit; sed utrobique Bosporico infirmius. Ex Sarmatia igitur, Bosphoro Cimmerio adjacente, in Græciam atque Italiam per multa secula Agaricum adlatum fuisse videtur, & propterea origo ejus Græcis Romanisque minus fuisse perspecta. Inde demum ad Venetos, maris Adriatici imperio potitos, hæc merx, una cum Græcanicis reliquis, transiit; atque hinc in alias Europæ regiones distributa fuit.

At

At vero an eadem illa adhucdum præcise patria est Agarici, quo hodie in officinis pharmaceuticis utimur? Clarissimus Gulielmus Lewis in sua historia experimentali materiæ medicæ, Londini anno 1761 anglice edita, etiamsi in Oriente diversisque Europæ regionibus crescere affirmet, determinatam tamen officinalis patriam ignorari, arbitratur. Rondeletius, deterius suo tempore Agaricum in Gallia haberi ex alpibus Galliæ & Delphinatus, quod olim majoribus mittebat Sarmatia. Ex Delphinatu etiam Geoffroy. Lieutaud, ex Orientalibus regionibus adferri Gallicas in officinas. Spielmannus, ex Aleppo optimum adduci. Valmont de Bonare, illud, quod ex Oriente in Galliam advehitur, venire ex Tartaria, idque esse melioris notæ; cæterum etiam apportari ex alpibus montibusque Delphinateibus & Tridentinis. Cartheuser, optimam speciem judicari illam, quæ in Sibiria colligitur. Præstare ex Oriente advenitum, Pharmacopœæ Danicæ autores. Viennenses mercatores ex Veneta ditione sibi mitti suum, partim quoque ex Styria sese habere, scitanti mihi responderunt. Tyrolenses officinæ ex ipsa petunt Tyroli. Matthiolus in Commentariis suis in Dioscoridem ante ducentos & triginta jam annos, testes appellans mercatores & pharmacopœos Venetos, se compertum habere, asseverat, jam pridem desuisse Agaricum ex Oriente Venetas importari; sed omne

fere Agaricum, quod Venetiis venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus sunt sylvæ lari-cibus refertæ, partim ex Norico tractu; neque certe unquam se, dum Venetiis ageret, intelligere potuisse, quod Agaricum aliunde conveheretur. Paucis iterum post Matthiolum annis J. Tagault scripsit, optimum sua ætate Agaricum ex Africa afferri, ex Allobrogibus vero non ita asportari bonum, quo tamen in universa Gallia ac Italia utebantur. Dein etiam ex Tridentinis montibus Veronam adferri, cl. Seguier autor est. Quod Massiliæ venale Agaricum est, peti ex Galloprovinciæ montibus du Gapençois, tum ex illis de Colmars, & ex Delphinatus montibus circa Barcelonette, Pedemon-tio conterininis, Garidellus ait. Schröederus, phar-macopœus Lugduno-Batavus, ante triginta quinque annos scripsit, Batavos suum ex Sabaudia, Delphinatu, & Tridentino territorio habere.

§. IV.

Si vero in universum, & nullo cum respectu ad ejus introductionem in officinas, consulamus autores, qui de regione natali Agarici officinalis mentionem fecerunt, tunc præter Orientem, Italiam quoque, Galliam, Helvetiam, Sabaudiam, Germaniamque indica-tam inveniemus. Sed de pluribus certe autoribus suspi-cio

cio est, cum alienis fungis officinalem confudisse. Agaricum genuinum in Helvetia decerpit Hallerus *, in Veronensibus montibus infrequentem Seguierus, in Tridentinis Matthiolus, in Galloprovincia Gerardus, copiosum in Carinthia reverendus Wulsen , cui icones huic dissertationi additas & ad recentem funguin factas debemus. Ex Hungariae montibus Carpaticis accepisse se, illustris Adamus Franciscus Kollarus mihi narravit. Suspicionem modo dictam movet nomen arboris , cui parasiticus ille fungus increscit. Hallerus , Matthiolus, Garidellus, Dodonæus, Geoffroy, Neumannus, Cartheuser, reverendus Wulsen , aliquie ex larice sola decerpserunt , aut decerpi posse auiumant. Joannes Bauhinus , se nunquam in abiete obsevassæ. Quin Matthiolus etiam illos culpet , qui in ilice , quercu , abiete , aut alia arbore se vidisse Agaricum prætendant ; dum ait : *ipse in tota Hetruria, in aliisque quam plurimis Italæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæque provinciis, ubi sylvæ quercubus, cerris, illicibus, suberibusque refertæ conspicuntur, non solum nunquam vidi, sed ne quidem audivi, in his Agaricum provenire; tametsi illis inhærere viderim fungos alios plurimos &c.* Ad

Y 3

hæc

* §. XII. Halleri autoritas , saltem quoad fungi descriptionem , in dubium vocatur ; nam in Helvetia certo nascitur , & ex Valleia Mediolanum mittitur venale .

bæc, quamvis in Tridentinis montibus, præsertimque Ana-
nienibus, præter abietes, pinos, larices, & piccas, in-
numerabiles adhuc quercus, in nulla tamen præterquam
in larice nascitur. Ut merito Boletus laricis vocetur.
Seguierus tamen, Botanicus certe insignis, etiam in
abiete Agaricum locat. Sed pace venerandi viri liceat
eius asserta hic conferre. Raro (inquit primo) in mon-
tibus Veronensibus provenit, cum paucissimæ in hac regio-
ne sint larices. At e sylvis Tridentinis, ubi eadem arbo-
res annosæ reperiuntur, Veronam defertur. Et iterum
paulo post: Porro illud quo hic (Veronæ) utuntur, non
omne ex larice provenit, sed maxima ex parte, ex abiete
decepitur. Quæ quidem duo asserta ego conciliare ne-
queo; nisi quod Veronensis agri accuratissimus obser-
vator in primo asserto loquatur autoptes, in altero for-
sitan fide aliena. Gerardum vero hic non moramur,
qui, dum ad variarum arborum præsertim laricis cau-
dices enasci vult, de trium distinctarum specierum Bo-
leti, quas ille, varietates sibi creditas, confundit, ar-
bore matrice sub uno eodemque titulo loquitur.

Totus Septentrio caret larice, sed nec Flora Da-
nica nec Suecica Agaricum officinale adnumerant stirpi-
bus suis. Nec inter Alsaticas plantas Mappus, nec in-
ter Anglicas Hudsonus retulit. Omisit Agaricum in
fungis Bavanicis Schäfferus, Gleditschius in Borussicis
suis.

stis. Non reperitur in Flora Carniolica Scopolii, & silentio huc usque præteritur ab Austriacis; etiam si laricem habeant. Tot * ex provinciarum totius Germaniæ conscriptis Floris paucissimæ laricem continent; Agaricum, quod sciam, nulla. Ut itaque paucis bene notum Botanicis sit; & valde videatur ambiguum Linnæo fuisse, qui ne in Systemate quidem suo recentuerit: quam ob rem singulari dignum per traetatione iudicavi.

§, V.

Veteres Agaricum distinxerunt in marem & fæminam. Dioscorides utrique eundem saporem tribuit, sed fæmineum præferri Agaricum ait, striis illis (§. II.) donatum; masculinum autem subrotundum asserens, & ab omni parte συμφωνές; quod latine compactum, uniforme, sui simile, aut connatum, varie explicant interpres, & quo verbo Dioscorides, dum id opponit striis fæminæ, has strias, sive poros, saltem externe conspicuos, fungo masculo negasse videtur. Plinius marem spissiorem amarioremque (alii legunt crisiorem

ma-

---

* Schreberi Flora Lipsiensis, Leyseri Halensis, Weigelii Pomera-no-Rugica, Anonymi Argentoratensis, Meese Frlica, Ruppi Jenensis, Wulfii Borussica, Gmelini Tubingensis, &c.

majoremque) definit, & assumptum capitis facere dolores. Hinc qualis sit fungus mas veterum ille, utrum ipsius forte fæminæ varietas aliqua, aut monstrosæ, aut nimium senescentis, aut alia? anne vero distincta fungi species? nemo facile hodie determinabit.

Recentiores, qui eadem usi divisione fuerunt, videntur duriorem, ponderosioriem, magis ætate cinerascentem, & ob superficiem diversimode fissam veluti crispatum fungum, dixisse marem; a quo haud multum abludit altera Plinii lectio. Plerique autem inutiliter distinctionem hodie negligunt; dum solummodo fungi partem candidorem, levioriem, magisque friabilem, trahunt in usum, uti veteres fæminam suam. Quid autem Dioscoridis *Agaricum nigrum* sit, de quo ceu veneno loquitur in libri sexti capite tricesimo tertio, haud adeo patet.

VI.

Præmissis hisce, ad Agarici descriptionem & synonymiam pergemus, Botanicorum more.

BOLETUS LARICIS.

Boletus conicus, pulvinatus, levis, inæqualis, tubulis subtilissimis. *Ger. Galloprov*, pag. 12. Ubi ponitur tanquam prima varietas Boleti igniarii.

Po-

Polyporus sessilis, convexo-planus, annulis discoloribus fulvis; poris ochroleucis. *Hall. bift. helv. num. 2284.*

Agaricum, sive *fungus laricis*. *Baub, pin. 375.*
Mich. gen. nov. pag. 119. tab. 61. fig. 1. *Seguier ver. 1. pag. 21.* *Garid. prov. pag. 9. & 11.* *Baub. bift. 1. parte 2. pag. 268.* *Linn. mat. med. num. 497.* Et aliorum.

Sequentem descriptionem vir reverendus F. X. Wulffen, ad vivos fungos adunbratam, una cum iconibus variisque fungis ipsis, cum cl. Jacquin communicavit.

Nihil minus quam rarus in Carinthia est, quæ laricibus abundat; nec quidem quavis larix, sed certe nec tantum decies millesima, uti Bellonius prætendit, eundem profert. Vidi enim copiosos admodum; majoris aut minoris voluminis; simplices alios, alios ex pluribus aggregatis, sibiique mutuo incumbentibus, compositos. Nunc equi ungulæ haud male exprimit. Alias coni in apice rotundati refert speciem, cujuſmodi maximus in tabula vigesima depingitur. Sed & pulvinatos, hemisphæricos, hemielliptoidicos, imo plane cylindraceos, eosque libere de arbore dependentes, qualem in tabula prima & vicesima conspicere est, vidi. Superficies superior seu dorsi convessa est; inferior pororum

Z

plana,

plana, planiuscula, sed & ipsa nonnunquam plus minus convexa. Altitudo fungi latitudinem quandoque excedit; alias latior quam altus est.

Alpium aut subalpinorum montium incola ad humilia non descendit. Inveni illum in Carinthiae alpibus Reichenaviensibus prope sanctum Laurentium, tum circa Himmelbergam; rursus in sylva inter Ober-Vellach & Malniz; dein in alpibus Fladnizensibus prope sanctum Joannem; denique in alpestribus Loiblenzibus, & districtus Holenburgensis. An sola in larice crescit? Sola in illa obvium habui; nec ausim tamen ex tripode pronuntiare, an non, quandoque saltem, cembræ, piceæ, aut abieti alpium superiorum accreverit? Utut hæc res se habeat, in larice parva & juvene nunquam, nec magis in magna humilia iecolente, illum observavi. Annosæ plerumque, rimas agentes, altis in montibus sitæ, proceræ & ipsæ, ac amplæ diametri, inter rupestres sylvas, solent esse, de quibus enascitur. Matthiolus & post eum Dodonæus ex inferiore aut medio saltem laricis trunco exortum excudi fecerunt; idque recte. Vidi tamen etiam in reseatis & jamjam tabescentibus laricis truncis. Cæterum, apud nos certe, plerumque in majore arboris larignæ altitudine, & potissimum versus apicem crassiorum & procerarum magis arborum, qui speciosiores sunt, prodi-

re solent; unde eos vix aliter obtineas quam resecta arbore, aut exploso dextre in eos sclopeti plumbeo globo. Optime propterea eorum acquirendorum negotium committitur aut venatoribus, aut rusticis, qui ad cædenda ligna autumno vel vere præruptas istiusmodi & faxosas adeunt sylvas, ubi major elegantium laricum datur copia.

§. VII.

Fungus annuus non est, hoc scilicet sensu, ut eodem, quo ex semine enatus sit anno, etiam depereat; imo plures in arbore annos persistit, & pluribus etiam adolescere annis in ea videtur; dum ad majorem forte virtutem medicam denique perveniat; nam ego quidem dubito, an primorum mensum fungus eandem cum adultiore possideat medendi vim. Hoc autem solo sensu dici annuus potest, quod haud dubie quovis anno aliqui horum fungorum in aliquibus novis laricibus proveniant, qui tamen postea in iisdem per plures annos perdurent. Atque hoc ex eo polissimum colligere est, quod specimina viderim eodem tempore recentia, mediae ætatis, & adulta. Quæ mediæ ætatis, (tabula decima nona talem ex minoribus fungum repræsentat in figura inferiore,) erant sicca, superficie externa integra, plerumque adhuc alba, ad tactum non nihil mol-

lia, aut parumper indurata. Recentia (ejusdem tabula figura superior istiusmodi exhibit,) ex adverso, sive quæ in infantili sunt ætate, lenta potius quam vere coriacea, &, licet tenacia, tamen non omnis experientia humiditatis, ac propterea etiam non siccissima, neque adeo indurata, ut non aliquo fletri potuerint modo. Color in hisce est dilutus malorum aurantiacorum, sive subaurantiacus, præprimis versus tubulos. Specimina denique adulorum magis fungorum siccissima, superficie externa maxime indurata, imo & undique diffusa & rimosa, coloris ex albo cinerascentis, & ex cinereo plus minus nigricantis, aut saltem fuscescentis, depinguntur in tabulis 20 & 21.

Color itaque albus vocari princeps potest, utpote qui potissimum ætatis fungi occupat partem. Senescit dein fungus, injuriisque aëris, pluviarum, nivis, caloris, &c. alternantibus expositus, colore induit, quem dixi, inque contignationes alias aliis altiores aut profundiores sub sidet, iisdemque tamen aëris mutationibus non easdem undique partes eodem modo defigurandas objicit; atque hinc Jain & fascias sive annulos, & annularum colores obsoletos, & obsoletis obsoletiores, enasci videmus in adultioribus nempe fungis; de aliis enim annulis aut fasciis mihi quidem nihil constat.

§. VIII.

Quo potissimum anni tempore nascatur, quæris, an vere, æstate, vel autumno? Forsan omnibus. Ex propria tamen experientia de vere nihil scio, cum hoc anni tempore nunquam excelsiora sylvarum rupestrium loca, minus alpes ipsas conscenderim. Medium Julii mensis fuit, dum post moderatas pluvias ex Ober-Vel-lach in Malniz, ac inde die altero Taurerum ipsum Nassfeldensem conscendi. Plurima, antequam Malni-zium pervenias, in sylvis datur larix; & sausto plane omine has in sylvas eo adveni tempore, quo haud multo antea e laricibus quibusdam enatus fuerat officinarum Agaricus. Recentissimum itaque isthic vidi, con-sideravi, adnotavi; sed copiosis jam e regno vegetabili onusto spoliis, & ad rariora in Taurero conquirenda properanti, curæ tum equidem non erat, ut pictori, qui itineris comes erat, pingendum traderem. Media itaque æstate hoc loco & hocce anno prognatum vidi-mus. Sed verisimile plane est, etiam autumnali tem-pore; de more reliquorum fere omnium fungorum, suo e semine nasci.

§. IX.

Poris inferior fungi superficies pertusa est subtilissi-mis. Hi in quibusdam desiderantur, dum nempe inf-

rior superficies veluti epidermide tegitur. Tubuli poris respondentes inaequalis sunt altitudinis, modo longiores, modo breviores, subaurantiaci, citrini, flaventes, argillacei, ochroleuci; denique fuscescentes. Substantia interior, vel caro ex luteolo alba, tandem candidissima evadit. Primum lenta est, imo & tenax, non tamen in gradu tenacitatis affinum; desiccatur magis magisque, potius spongiosa, quam coriacea; denique in rudiorem farinam, digitis haud difficulter conterendam, ac friabilem abit. Fungus farinam recenter molitam redolet, qui odor æque in infantia sua quam in senectute; in adulto tamen siccatoque fungo penetrantior est. Villus in toto fungo nullus.

§. X.

Nunc de affinibus fungis pauca. Zigulnenses, Vistorienses, Loiblenenses, Falckenbergenses, aliasque in humilioribus etiam fitas montibus, autumni tempore perlustrans sylvas, obvios persæpe habui de Boleti genere fungos, semper in picea, abiete, pino sylvestri, etiam larice, sessiles, dimidiatos, simplices, aut imbricati in aggregatos, altiores aut depressiores, ungules equinæ facie, ait squamarum hemielliptoidicarum instar, neque eos semper parvos, verum nonnunquam sat magnos, ut major hemielliptoidis diameter fere spatha-

thamam unam æquaret. Recentissimi hac anni parte plerumque erant; neque tamen ab adultioribus differebant manifeste; sunt enim naturæ in prima & proventiore ætate ejusdem semper, cuius esse solet Boletus ignarius Linnæi: nempe compactissimæ substantiæ, graves, & firmissime arbori adhærentes, ut summa dumtaxat vi adhibita avelli ab arbore queant. Carne interna coriacea, fomitum instar, & quæ nulla in ætate friabilis aut farinacea fiat, tenacissima semper, tamen etiam alba. Superficies supera seu pars superior & convexa est glabra & consistentiæ lignæ, prima in juventute gummi piceo coloris vulpini illita, quod gummi exsiccatur tandem. In hac etiam convexa parte adsunt per omnes ætates annuli sive fasciæ transversæ concentricæ, aut, si mavis, parallelæ, nec tamen omnes ejusdem latitudinis. Quandoque vero fasciæ hæ vel prima jam in ætate colore differunt, ut una sit sature rubra, alia cinerea, rursus alia cerulescens, nigra, rufa, argillacea, &c. Fascia marginem pororum stringens plerumque supra gummoso-vulpina, subtus nivea. Colores fasciarum priuum nitent, cum tempore autem nube sive halitu albido superinducuntur. Pars inferior subtilissimis pertusa poris est plana & initio nivea, quæ si vel manu tangatur, citrina ex attactu relinquit vestigia; sed etiam sine omni attactu per solam ætatem ex nivea redditur citrina, ex citrina sordide flavens & ochro-

chroleuca. Tubuli sunt longi, & si quidem rite conspiciantur, non continui per totam longitudinem suam, sed ex tribus sibi incumbentibus & in directum jacentibus tubolorum seriebus compositi; capillares, & cirtini. Odor substantiae internae hujus boleti nunquam est ille, qui in vero laricis boleto percipitur, sed quo quisque alius boletus praeditus est.

§. XI.

Nemo non videt, boletum hunc, quamvis & ipse sat frequenter ex laricibus predeat, tamen toto celo a vero boleto-laricis, & quideam specie, differre.

Etsi boleti illi unicolores rufo-vulpini ab iis, qui fascias penitus discolores possident, specie differre posse viderentur, (nam magnus quideam Hallerus ipse quopiam loco dicit, nisi colores fungorum species discriminent, quid aliud eosdem persæpe discriminabit?) tamen hic mihi non video ex coloris illo discriminine habere rationes sufficietes, eodem a se invicem tanquam speciem a specie discriminandi; propterea imprimis, quod cum omnia reliqua eadem sint, etiam ipse rufo-vulpinus, quem *Boletum resinosum* appello, dici possit annulis discoloribus esse fasciatus, alternantibus videlicet in eo cingulis rufis saturationibus dilutioribusque.

Utut

Ut ut cæterum hoc sit, mordicus certe sententiam meam non tuebor. Ille autem boletus, qui fascias manifeste discolores habet, extra omne dubium erit *Polyporus sef-
filis*, *convexo-planus*; *annulis vericoloribus*; *poris albis*,
tenuissimis; Halleri hist. Helv. num. 1283; etsi vir il-
lustris haud adnotaverit tuborum colorem; adeoque
etiam fungus in Schæfferi iconibus 106. & 136. ex-
pressius.

§. XII.

Halleriana boleti laricis *biſt.* *Helv. num.* 1284. de-
scriptio a mea valde abludit. Nam 1.) nullum de o-
dore illo singulari, solo in laricis boleto a me observa-
to, sermonem injicit. 2.) Naturam fomitis, inquit,
habere suum, & esse compactissimum, quod minus in
nostro verum est, ut ipse in fungis a me transmissis vi-
debis. 3.) Carnem ochroleucam, ait, esse, quæ ta-
men, nisi de prima omnium infantili ætate sermo sit,
toto reliquo tempore candida boleto nostro laricis est.
4.) Pro charactere boleti sui affluit annulos, qui ta-
men, ut ex meis descriptionibus patet, in nostro aut
non dantur omnino, aut ætate obtinentur solummodo,
iisque ægre notabiles & obsoleti, nec veri annuli dicen-
di. Et 5.) hos annulos determinat discolores fulvos,
quos deinde explicat per ochroleucos, aurantiacos, fu-

scos. Quæ omnia non obtinent in annulis istis, si adfint, obsoletis fungi nostri. Anne igitur tam diversus in Helvetia boletus laricis crescit a nostrate? Vel an boletum resinosum meum boletumque laricis pro uno eodemque habuit, dum in illum Halleriana descriptio quadrat tam manifeste? Conjecturam hanc vir veritatis amans & humanissimus, summus Botanicus, cui ego semper assurgo, quemque ego non solum maximi ipse facio, sed inter maximos maxime veneror, boni consulet.

§. XIII.

Adducere hic possem & alios binos boletos, specie inter se & ab aliis boletis differentes, qui pariter autumno in pinetis Clagenfurtensibus proveniunt. Horum alter est *Polyporus Halleri* *bifl. helv. num. 2289*, & consequenter ex fide Halleri Schæfferianus tab. 138, licet meus non tam elegantibus piëtus sit coloribus. Huic cum præcedentibus omnia convenient; sed caro est interna brunnea, nec alba, &c. Odor amoenus, fere caryophyllorum aromaticorum. Alter simillimus fungo Schæfferiano tab. 137. fig. 2, & hinc simillimus etiam boleto igniario Linnæi, carne interna pariter brunnea, &c.; sed ab igniario tamen Linnæano Schæfferianoque diversus tubulis citrinis & zona dupli colore supra marginem pororum partem stringentem.

Sed

Sed hæc nihil ad propositum nostrum. Et jam vereor,
ne tædio te afficiam.

§. XIV.

Hæc tenus reverendus Wulfen; qui pro illa, qua
est erga cl. Jacquin benevolentia, ut votis ejus satisfa-
ceret abundantius, ad amicum quemdam suum scripsit,
medias inter larices affinesque habitantem, reverendum
Leykauf, parochum ad sanctum Laurentium in alpibus
Carinthiæ Reichenaviensibus, qui ad propositas pluri-
mas quæstiones responsa dedit descriptioni Wulfenianæ
congrua; ex quibus pauca hæc decerpo, virumque ip-
sum induco loquentem. Officinalem verum fungum
inveni modo ad ipsam arboris radicem, modo ad cacu-
men, modo in loco quocunque intermedio; imo ex
ipsa arboris divulsæ & semisuperstitis fissa facie enatum;
tum ad cæsarum trunci reliquias; in prostratis etiam per
sylvam arboribus, in quibus pori semper tellurem spe-
ctabant, ut esset fangus nunc arbori parallelus. In
prima ætate leviuscule flavet, sed paulatim albescit, in
senio foris cinerascit; cæterum ejusdem semper naturæ,
nisi quod ætate friabilior evadat. Majus incrementum
capere videtur diebus canicularibus. In sola larice cre-
scit; nunquam, quod sciām, in abiete aut cembra,
quæ alterius speciei fungos habent. Vermibus obno-

xius est. A pico viridi , tum & majore medioque Lin-næi , rostri iectibus avelli autumno solet ; sic ue dela-psus per integrum saepe adhuc annum, caseo a' o simi-lis , in terra jacer, tandemque putreficit. Hucusque reverendus Leykauf.

§. XV.

In materia medica sua Cartheuer Agarico adscri-bit corticem foris rubicunde cæsum aut subrufum. Sub-jungit, antequam ab arbore fungus rescindatur , pelli-culam ejus anteriorem provide prius detrahi , deinde soli exponi duas tresve habdomadas , ut candidum colorem induat; postea malleis lignois aut fustibus percu-ti, quo omnes deleantur incisuræ. Cartheueriana hæc quidem asserta in fungos Carinthiacos certissime non quadrant: nulla enim in his est pellicula; nullæ præ-terquam in ipso cortice separando incisuræ; & candor in carne jam talis, qui sole non egeat.

§. XVI.

Tempns decerpendi Agarici autumnale plurimi au-tores statuunt , utpote tunc, ut ajunt, siccii; quam ante maturitatem abundaret noxio succo, ut vel ipsum ejus halitum tunc venenatum esse , Bellonius credat ; dum

dum etiam primo vere nasci idem afferat, & increscere adusque autumnum, tuncque decerpi, quando, narrante cl. Lewis, cortice nudatus, soli exponi per aliquot septimanas foleret; quo simul candor ejus augeretur. Horum vero assertorum dijudicanda veritas ex Wulseniana Agarici descriptione prægressa facile aestimatur. Forte ætas fungi sola virium medicarum discrimen, si quod sit, absolvit: nihilque huc, dum plures vivit annos, anni tempestas, qua decerpatur, facit. Media forte fungi ætas, magisque vegeta, optima est.

§. XVII.

Agarico ab antiquis plurimæ egregiaque dotes medicatæ attribuuntur; qui tot in morbis tamque familiariter illo utebantur, ut a Democrito secundum Mesuen, medicamentum familiare, sive domesticum, vocaretur. Si Dioscoridem audiamus, qui in universum agnovit in Agarico viam adstringendi, calefaciendi, purgandi-que, prodest contra tormina, cruditates, venena, serpentum morsus, coxendicum articulorumque dolores; dein hepaticis, asthmaticis, iætericis, dysentericis, nephriticis; in dysuria, morbo comitali, phthisi, suppressione mensium, aliisque in morbis. Eadem fere Plinius habet. Galenus etiam ex his plurima, quæ ille ab Agarici virtute digerendi, calefaciendi, crassitiem

incidendi, viscerumque infarctus expurgandi, dedit. Mesue utramque dejicere bilem credit, pituitamque etiam ipsam & crassos lentoſ putrefcentesque humores expellere; dum propriam ejus facultatem esse dicit, cerebrum, omniumque sensuum organa ac musculos expurgare; excrementa, quae spinali medullæ pariter & nervis inhæferunt, educere; pulmonem ac pectus a lentis ac putrefcentibus humoribus detergere; ac dein ventriculum, jecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Solvere hinc etiam compaginum omnium contumacem materiam, & esse morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicinam admodum singularem.

Et in hac celebritate Agaricum per longam saeculorum seriem apud medicos fuit. At vero quis non videt, esse illa ab antiquis pro more suo nimis magnifice & jactanter prædicata, nimiumque etiam his obedienter adhæsisse medicos subsequos, quibus ex numerosis, ut exemplum habeamus, unicum adduxisse sufficiet Tabernæmontanum. Hic Agaricum calidum in primo, siccumque in secundo gradu pronuntiavit, addens, solvere, obstrœta aperire, purgare & pellere bilem; educere pravos humores circa ventriculum, hepār, lienem, uterum, & pectus collectos, aliasque fortes in intestinis & mesenterio harentes; utile esse ad varios morbos chronicos; & alia.

§. XVIII.

Sed adferamus nunc etiam recentiorum super Agarici viribus medicis opiniones. Et has quidem Linnæus subadstringentes, eccoproticas, flatulentas, calefacientes, & anthelminticas credit; usumque Agarici vulgarem appellat eximiumque. Crantz, dum Agaricum inter acriora purgantia locat, eidem eximiam vim ec coproticam adscribit. Lieutaud catharticorum classi infert, in anthelminticorum simul ordine haud infimum illi adsignans locum; laudatque tanquam aperiens in obstructionibus, asthmate, arthritide. Lister in arthritide etiam & contra cruditates acidas commendavit. Collin in Compendio Materiæ Medicæ, viscidos humores potenter solvere, ait, ac per alvum educere. De Haen in Rat. med. vol. 12. pag. 251. & vol. 15. ind. pag. 7. laudat Agaricum ad cohibendum sudorem colliquantem phthisticorum, quem neque lac, nec cortex peruvianus, neque alia quæcunque artis auxilia sistere potuerant; idque repetito plurium exemplo. In Miscellaneorum Taurinensium volumine tertio, clarissimo Dana referente, legimus, apud alpicolas circa Garexum Agaricum esse remedium præ vicinarum laricum copia vulgatissimum. Illos ideo exsiccatum domi servare,

mor.

morbis indiscriminatim adhibere solere. Non infrequenter, ut perpurgentur & vomant, cum oleo, rarius vero cum lacte, miscere. Eosdem, Agarici vim, tanquam omnium efficacissimi antidoti, experimentis dudum probatum, unanimes attollere contra minutæ hirudinis singularem speciem, quæ ibidem descripta delineataque sistitur, in alpinorum fontium fundo habitantis, si qua cuni aquis potata incaute fuit, ceterum sic necem certam post dira (*) symptomata cum hominibus tum pecoribus illaturæ. Ex Boccone etiam vaccis ægrotis mederetur. Ex cortice fungi veterinarios clysmata parare pro irritandis jumentorum fæcibus, J. Tagault & Amatus Lusitanus autores sunt.

Sed contra nunc iterum ex recentioribus aliqui usum Agarici medicum tantum non probarunt, verum etiam plane eliminandum ex officiis voluerunt; quos inter numeramus Danielem Ludovici, Neumannum, Quincy, Alleyne, Lewis, & Spielmannum; idque propterea imprimis, quod vis ejus purgans esset tarda
&

(*) Quandoquidem memorata hirudo, dum aqua incalcat ex manus, solis, aut atmosphærae calore, languescit, breve perit, profecto ventriculi nativum calorem ferre deglutita sine momentanea morte vix posse videtur; ut adeo pessima hinc orta symptomata & ipse deglutientis interitus adscribi substantiæ potius hirudinis venenatæ quam ejusdem morsui debeat.

& debilis; quod nauseas, vomitus & tormina produce-ret; tandem quod meliora certioraque in eundem sco-pum præsto forent pharmaca. Pharmacopœa Helvetica omnes Agarici dotes in dubium vocat.

§. XIX.

Ab antiquis porrigebatur Agaricum ægris cum vi-no, aqua, aceto mulso, & sic porro. Hodie, et si interdum stimuli loco aliis purgantibus adjiciatur, solum per se nunquam dari, assleverat Spielmannus; & vix puto, a nostratis medicis solum exhiberi. Neuman-nus etiam quounque modo in substantia præscripti A-garici usum internum damnat tanquam periculosum & noxiun. Cartheuser, crudum Agaricum in pulvere rarissime exhiberi, quoniam sub assumptione magnam nauseam, & deinde etiam multa ventris tormina excitat; sed optime in infuso vino a drachma una ad du-as, imo dimidiam subinde unciam præscribi. Crantz tamen drachmæ semisse in pulvere unaque in dosi laudat. Quin Geoffroy, non tantum neotericos illud dare robustis validisque, ait, sed & infirmioribus, pu-beribus, ac etiam gravidis, idque nullo periculo, si morbi conditio expostulat. Et alibi ait, ejus pulverem præscribi sine additamento solum a drachmæ semisse ad drachmas duas. Tandem contra monuit Joannes Bau-

hinus tyrones medicos, Agaricum officinarum sui temporis esse veterum Agarico molestius atque in purgando imbecillius; eaque de causa majori copia dari debere, substantiaeque duas drachmas vix satisfacere, si solum ac circa aliorum catharticorum additionem apponatur.

Quis hæc omnia conciliabit, & componet? Quis ex tot contradictionibus, quibus tota Agarici historia laborat, veritatem ubique eruet?

§. XX.

Negari tamen minime potest, jam veteres Agarici indolem habuisse non totam bonam; uti passim apud illos legere est. Geoffroy hæc vitia ad tria reducit; dum scilicet primo ventriculum gravando lœdendoque, naureas creat & vomitus; secundo viscera distendendo, hypochondria aut abdomen tumefacit, & nonnunquam inflamat; & tertio dum tarde admodum & testudineo modo agens, parum levaminis ægrotis adferat. Addit tamen, medicamentum a veteribus magnopere commendatum, & a neotericis frequenter & utiliter usurpatum, non adeo contempnendum esse, sed cautum & opportunum esse debere illius usum.

Sed suo more etiam veteres vitia Agarici corrigere tentarunt additamentis & præparationibus variis, zingibere,

bere, caryophyllis aromaticis, floribus macis, oxymelite, sale communi, aliisque; atque hoc propterea factum, cum aliis autoribus Geoffroy prætendit, quo ipsius acrimonia retunderetur. Hinc in officinas plura introducta fuerunt ex Agarico pharmaca, uti trochisci de Agarico, &c. Longe tamen aliam, quin imo contrariam, alii correctionis illius adducunt rationem. Sic Amatus Lusitanus ait; *quia in Agarico acrimonia pauca est, parumque incidere potest, ideo sapientissime medici, hujus Agarici facultates investigantes, quum ex ipso pastillos parant, zingiber vel cinnamomum aut cefiam cum sale gemmæ & oxymelite illi adjungunt, ut acrimonia parva, a natura illi data, prædictis aeribus medicamentis fortior evadat, & consequenter potentius crassa incidat, & educat.* Quid autem de plerisque veterum illis simplicium medicaminum correctionibus sentiendum sit, non est, quod hodie multum disputemus. In dispensatorio provinciali nostro compositiones sequentes Agaricum habent: Theriaca Andromachi, Extraētum panchymagogum, & Extraētum catholicum.

§. XXI.

Quamvis Agaricum inter digitos friabile sit, gaudet tamen haec farina summo lentore, ut vix in verum subtilemque pulverem tundi se patiatur. Creditur, ob

hanc tenacitatem suam, interne solum datum, dum tunicis ventriculi vel etiam intestinorum firmiter adhaeret, perpetim irritando, incommoda in praecedente paragrapho memorata producere. Addere propterea Agarico subtiliter raso mucilaginem tragacanthæ solent ea proportione, ut in pulpam tundi possit; quæ deinde bene exsiccatur, tundique de novo apta nunc est, dividique in tenuem pollinem.

Agarici pulverem non tantum in nares attractum, sed etiam inter tundendum, acrimonia sua sternutacionem excitare, oculisque & pulmonibus nocere posse, Neumannus habet. Ætate autem iners evadere, sunt, qui credunt. Sic apud Hallerum clarissimi Lewis & Breyne siccum Agaricum in farinaceum inertem saporem transfire affirmant, tamen ut ultimo nauseosissimum quid & diuturnum linguæ inhæreat. Rondeletius, servari annos quinque integrum, statuit. Amatus Lusitanus, in trochiscis brevi perire ejus virtutem. Ex adverso secundum alios diutissime perfstaret incorruptum. Ego in asservato jam per viginti annos Agarico nullum sensibilem saporis diminutionem observare potui.

§. XXII.

Nunc audiamus Chemicos, qualia hi ex analysi de Agarico producta obtinuerint, & quid illa nos circa fungi

fungi indolem doceant? Et primo quidem Geoffroy ex Agarici candidissimi libris tribus & unciis undecim per destillationem siccum elicuit humoris, primo mere aquae, translucidi, deinde rufescens, acidi, postea fuscum, empyreumatici, linguam piperis instar exurentis uncias sedecim, drachmas tredecim, & grana triginta quatuor. Liquoris rufescens, urinosi, sale volatili praegnantis, & tantillum acidi, uncias duodecim, drachmas sex, & grana triginta sex. Olei fluidi uncias sedecim, drachmas sex, & grana viginti quatuor. Caput mortuum, pendens uncias duodecim, calcinata per novemdecim horas, reliquit cinerum ex fusco rufescens unciam unam cum drachmis tribus; ex quibus salis alcalini fixi drachmæ duæ extractæ fuerunt. Partium desperditio in destillatione fuit ad uncias decem & drachmas sex; in calcinatione ad uncias totidem & drachmas quinque.

Agarici unciae duæ ope spiritus vini præbuerunt extracti resinosi saporis nauseosi & ingrati drachmas quinque cum semisse. Aqua vero perparum ex Agarico solvit & extrahit, sed illud in mucaginosum magma convertit. Ejus tamen infusum in aqua chartam cæruleam purpuream reddit.

§. XXIII.

Neumannus acquisivit ex una libra Agarici via siccata destillati uncias quatuor spiritus acidi, olei empyreumatici uncias quinque cum drachinis duabus, & ex capite mortuo, duas uncias unamque drachmam ponde-rante, salis alcalini fixi sex grana.

Libra dimidia Agarici dedit uncias sex extracti spi-
rituosi, sive resinosi. Extractum aquosum solas tres
drachmas pependit.

Cartheuser asserit, resinosam in Agarico partem
ferme ad dimidium pondus adscendere, eamque hære-
re magis in corticali exteriore substantia; falino - mu-
cilageam vero partem magis in interiore fungosa. Ex
corticali fieri tinturam spirituosam saturate coloratam;
longe debiliorem ex interiore fungosa. Infusum aquo-
sum, ob solutæ mucilaginis crassitatem, non transire
filtra chartacea, sed colatura & expressione per linteum
a recrementis terrestribus esse separandum. Sic extra-
ctum inde parari coloris brunnei, hinc inde maculis al-
bidis distinctum.

§. XXIV.

§. XXIV.

In Actis Academiæ regiæ Parisinæ anni 1714 a celeberrimo Boulduc communicata leguntur de Agarico sequentia. Destillatione dedit copiam notabilem salis alcalini volatilis, & parcam salis essentialis. In capite mortuo perparum salis alcalini fixi fuit. Ope spiritus vici tincturam ex Agarico extraxit resinosa, sapore & odore intolerabili, cuius uniea diffusa linguae gutta vomitum fecerit, & per totum diem nauseam. Ex duabus uncis Agarici tinctura sex drachmarum cum semisse fuit. Residua pars novem drachmarum nihil ultra, quod solvi poterat, continuit; meramque sistebat mucilagineum inutilem vel pultis speciem, quam ortam credit ex farinosa Agarici parte emollita, dum resinosa ex sola superficiali sive corticali parte deducit. Experimento hanc conjecturam firmat; nam solummodo ex corticali tincturam obtinuit, ex interiore substantia vix ullam; unde arbitratur, corticalem solam (*) purgante vi pollere, inque usum esse trahendam. Solventia aquosa ægre agunt in fungum. Aqua sola nihil elicit,

---

(*) Spielmannus contra cum aliis rejiciendam hanc ponderosiorum, & quæ non exquisita albedine gaudet, esse putat.

cit, pultemque facit, nec extractum. Sale tartari aetuosior reddita, quod ille etiam resinam invadat, non minus mucilaginem dat, sed cuius, post dierum aliquot quietem, pars superior mutatur in gelatinam transparentem, distinctam ab inferiore spississima. Atque sic tractatae Agarici unciae duæ cum salis tartari unciae semisse largiebantur unciam unam & drachmam dimidiām extracti sat consistentis, in quo resina hærebat extracta per salem tartari, & hærebat sal essentialis extractus per aquam, optime purgans sine nausea multoque lenius quam tinctura spirituosa. Inferior autem mucilaginosa pars plane non purgat. Ope aceti destillati, loco salis tartari, extractum fit idem earundemque virium.

§. XXV.

In Agarici Carinthiaci a reverendo Wulffen transmissi examine chemico cl. Professor Jacquin sequentia adnotavit. Ope novaculae (nam vulgari cultro vix scindi se patitur,) in pluribus adultis fungis corticem ab interiore parte separavit, donec hæc albissima nec maculata superesset. Hoc modo consideratus cortex nonnunquam crassitatem digitii minimi habet. Omnes cortices una seorsim, omnem sic quoque medullam, tundi curavit; quo ex pluribus fungis mixtis unum commune

mune fieret experimentum. Pollen subtilissimus, inter tundendum visibiliter elevatus, tudentem, minus molestus professorem haud semper adstantem, pessime affecit per viginti quatuor horas, nulla quidem sternutatione, sed tuſicula perpetue & nausea. Pro tintatura facienda alcohol ubique optimum & sincerissimum adhibitum fuit, quod facile cum spiritu salis ammoniaci in offam Helmontii coagularetur. Illud repetito novum, affusum in phiala alta duabus uncias corticis, digestumque, donec ultimo excolor inde rediret, suppedavit tinturæ pellucidissimæ & eleganter granatini coloris uncias viginti sex; in qua sapor ipsius erat Agarici. Nec in hac, nec in alia reddita ante concentratissima, sapor ille & odor intolerabilis cum sequente vomitu, de quo Boulduc & (forte hunc secuti) Cartheuer aliquie loquuntur, observatus fuit. Neque concentrata illa in frigore coivit; quæ sic coibat ante filtrationem, cum corticali magimate adhucdum suo unita.

Tintura obtenta, in aquæ destillatæ libras quatuor immissa, omnem resinam excusit, quæ, quantumvis sic liquidi copia esset magna, pulchrum tamen quiddam albidumque exhibuit. Mixtura hæc destillata ex cucurbita vitrea alta, ita ut ne fortiter ebulliret, alicquin adscensura in alambicum tota, spiritum vini iterum dimisit, in quo nec sapore, nec odore, aliqua pars fun-

C c gi

gi latens deprehendi potuit; & cuius nulla successive egressa portio ab affusa aqua turbabatur; ut neque oleum æthereum continuisse videatur. Post abstractionem omnem vini spiritum pars reliqua in vase stanneo in balneo aquæ evaporationi commissa usque ad perfectam siccitatem fuit. Sic superstes resina ponderavit unciam unam cum drachma una; fusca, & sapore prædita sine dulcedine amaro, vix magis ingrato quam Agarici ipsius. Ante evaporationem in fundo liquidi refrigerati inventa fuit, in ejusdem effusione in vas stanneum, massula resinosa sub rotulæ forma, omnis saporis experis, vera colophonia; quæ derelicta propter affusam aquam ab alcoholè, dein calore destillationis in fluorem fuerat deducta, more terebinthinæ coctæ; dum resina Agarici præcipitata pultem in evaporatione serme ad finem usque constituit. Videtur illa colophonia ab ipsa larice cum Agarico communicata fuisse, & ejus forte copia obtineri major posse, si minus caute, quam hic factum, ab adhærentibus ligni larinæ reliquiis purgetur. Et potuit etiam ab exsudante de larice terebinthina plurimis fuisse modis ipse fungus infectus, ut mirum non sit, aliquando ex illo, uti commercia litteraria Norica habent, oleum æthereum chemicos obtinuisse. Feces ab extractione spirituosa residuae, fuscae, insipidæque, post exsiccationem sex drachmas æquarunt.

§. XXVI.

Idem fungi cortex in pulverem tufus, cumque aqua destillata pluriima per plures horas deoctus, tandem aquæ conciliavit saporem fungi, sed debilem. Prima decoctio facta in cucurbita vitrea fuit, ut abacta vaporum sub forma aqua examinari posset. Hæc odorrem satuum ingratumque habuit, saporem nullum, nec olei ætherei vestigium. Decoctum, in filtrum chartaceum injectum, ad refrigerii mox principium in pultem mutabatur, ut lente & demum post plures dies aqua transferit; quæ evaporata drachmam vix unicam dedit mollieris extracti. Et in hoc sapor fungi fuit, & resinosi plurimum. In pulte relicta sapor Agarici manfit.

§. XXVII.

Medulla pura sive pars Agarici interior ope alcoholis, corticis adinstar, examinata, omnia eadem obtulit phenomena. Hæc sola discrimina observabantur. Tinctura erat debilior & flavi coloris. Nulla hic colophonia separata fuit. Extractum resinosum pependit quinque drachmas. Feces drachmas decem.

In solutione aquosa iterum eadem omnia. Sic autem aqua tamque æquabiliter medullam solvit, ut post contractam ebullitionem tota fere hæc dispareat, vereque soluta credatur, dum tamen in filtrum immissa momento mutetur in pullem, difficiliusque aquam dimittat quam cortex. Decoctionem saepius filtratum, semper turbidum albidumque, vix diuidiam drachmam extracti dedit, cuius sapor peti debet a resina admixta.

Neutra sive corticis sive medullæ tintura, nec decoctum, nec ipsa fervida puls, cum solutione vitrioli martis ullam nigredinem produxit; ut fungus nihil quidquam adstringentis continere videatur. Hallerus tamen ex Macquero narrat, fungum nostrum a tintoribus ferici pro nigro colore adhiberi solere. Et sane celeberrimus Macquerus, species compositas adstringentes in hunc scopum paratas & vulgo adhibitæ Agaricum etiam comprehendere, asserit; sed opinor, non hic de nostro fungo, sed de Agarico quercino, vere adstringente, sermo est; quod ex Actis Academice regiae Parisinæ 1714. in eodem clarissimi Boulduc tractatu ad calcem colligi potest.

§. XXVIII.

Medullæ Agarici unciaæ septem ex retorta vitrea in balneo arenæ destillataæ dederunt uncias quinque liquidi,
cuius

cujus dimidia fere pars oleum fuit. Hoc empyreumaticum, fetidum, aquæ innatans, haud valde spissum, primo flavum transit, dein rubrum, tandem in nigrum vergens; & brevi jam in principio prodibat. Reliqua liquidi pars, rubescens, & successive, dum egrediebatur, explorata, saporem acidulum primo habuit, syrupoque violarum rubello colore tinxit; sensim acrior & pungens evasit; sed nunquam viridem colorem in syrupo produxit, nec sal alcalinus volatilis observatus ullo indicio fuit. Medulla in retorta brevi fluxit, & bitumen nigrum seu maltam referebat. Caput mortuum, subtus eleganter undulato-mammilosum & chalybeo-ceruleoscens, fuit novem drachmarum; & post combustionem in igne aperto, per novem continuas horas protractam, donec ultima carbonacea nigredo disparuisset, reliquit sola octo grana cinerum ruforum, lixivioso acri pungente sapore pollentium. Ex his fervida solutis filtratisque remanserunt in filtro terræ, dein calcinatione exsiccatæ, grana quinque; ut tria grana salis alcalini fixi transiverint in aquam solventem.

§. XXIX.

Corticis Agarici unciae etiam septem, uti medulla in præcedente paragrapho, tractatæ, dederunt liquidi uncias quatuor, cujus etiam ferme dimidia pars oleum

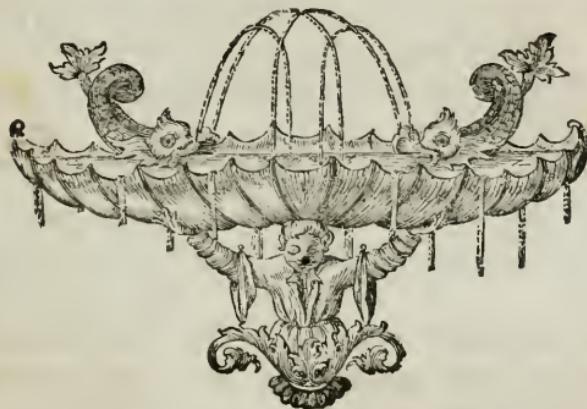
fuit; reliqua pars liquor, priori similis. Natura utriusque eadem, nisi quod hic utrobique color saturatior esset. Neque hic magis sal alcalinus volatilis prodiit. Caput mortuum pependit drachmas undecim & semissem. Hoc calcinationem octo horarum sustinuit, antequam in cineres delaberetur albidos unius & triginta granorum, in quibus grana quatuordecim terræ & septendecim salis alcalini fixi fuerunt.

Ex dictis hisce patet, quantopere producta hujus analyseos discrepent ab illis Boulducianæ; ut stare una nequeant. Nec etiam intelligo, quid vir ille per sallem Agarici essentialiem intellexerit, quem obtentis alcalino volatili eidemque fixo præterea adnumerat. Cum Neumanniana autem congruit, sola productorum proportione excepta.

In analysi Geoffrœana plane non capio liquorem illum urinosum, sale volatili prægnantem, & tamen eodem tempore acidulum. Prodire posse novi, uti ex lacte; de eodem corpore & liquorem acidum & liquorem alcalinum volatilem; sed eundem liquorem prodire urinosum simul acidumque, aut etiam binos priores illos quacunque demum proportione mixtos constituere liquidum cum acido tum urinoso sapore præditum, principiis chemicis repugnare existimo.

§. XXX.

Citat illustris Hallerus , habetque in Bibliotheca
Botanica sua dissertationem J. Philippi Breyne de Fun-
gis officinalibus , Lugduni Batavorum anno 1704. edi-
tam , in qua esset Agarici larigni descriptio , præpara-
tio , habitus ad ignem , & admista varia , per quæ con-
stat , totum resinosum esse . Quam doleo quam maxi-
me , videre mihi haud contigisse .

VII.

A Q U A A É R E A
P R A G E N S I S ,

E X C E R P T A

E X D I S S E R T A T I O N E I N A U G U R A L I M E D I C A
P U B L I C A E D I S Q U I S I T I O N I S U B M I S S A

A

J O A N N E M I C H A E L E H O R N S T E I N ,
W A S S E R B U R G E N S I .
V I E N N A E 20 N O V E M B R I S 1777.

---

§. I.

O ccasione hujus traductionis (*) Marggrafianorum de terra serpentina tractatuum, quos sane egregios in dissertationis locum proponere non dubitavi, mentionem fieri posse opportunissimam judico de aqua illa, quæ

(*) Traducti hi tractatuli hic omittuntur utpote notissimi.

quæ sub paradoxo *Lufiwasser* sive *Aqua aërea* titulo a paucis abhinc annis in medicos usus internos venditur in Bohemia, atque hinc etiam in provincias adjacentes transferri cœpit. Nominis ratio est, quia aqua illa salēm in se solutum continet, quem vulgo ajunt ex aëre in hanc fuisse attrahētum, propterea etiam ipsum nuncupatum *Luftsalz* seu *Salem aëreum*, crystallisatum ingenti pretio (*) venalem. Et sal hic, & illa aqua, tot morbis mederi prædicantur, ut parum absit, quin ad medicamenti universalis dotes accedant. Vera utriusque origo tegi videtur. Fuere tamen haud ita pridem ex Bohemia Viennam transmissæ sordes quædam terreæ & salinæ, quæ abrasæ dicuntur a saxis, schistorum more (**) strata formantibus, & quæ denþo post affusam aquam feruntur regenerari in eorundem superficie. Hæ, quod a rusticis colligi, vendique credantur salis aërei possessori, merito opinionem excitarunt, ad parandum illum forte adhiberi: quæ quidem conjectura quoisque habeat locum, Chemiæ gnarus facile ex sequentibus intelligeret.

D d

§, II.

(*) Una uncia venditur duobus florensis,

(**) In Helvetiæ montibus schistosis argillaceis, soli ventisque expositis, sal efflorescit, brevi regenerandus, in usum medicum sub *Salis alpini* titulo receptus, quem cel. Andreæ invenit esse salem amarum. Vide omnino ejus *Briefe aus der Schweiz* edit. alt. pag. 222, & præcipue pag. 230. & seq. quæ forte haud parum illustrabunt *Salem aëreum*,

§. II.

Elixata ope aquæ destillatæ purissimæ & frigidæ hæc terra lixivium dedit salinum, amaricans, syrupum violarum colore viridi tingens, vix tamen manifesto alcalino sapore linguam afficiens. In filtro saceres terrestres remanserunt. Lixivium post evaporationem repetitamque crystallisationem peractam exhibuit primo seleniten, dein salem genuinum amarum paucissimo mirabili glauberiano sale inquinatum. Nullum fere lixivium mater relictum fuit; sed nec paucissimum hoc, nec sal amarus ille, nec selenites obtentus, colore syrupi violarum mutaverunt. Proportiones observatæ non fuerunt, quoniam scopus erat, solam contentorum nosse indolem, nec quantitatem.

§. III.

Nunc ad examen Aquæ aëreæ transeamus. Una lagena, in qua Viennæ prostat venalis pretio duorum florenorum, continet circiter uncias octo & viginti hujus aquæ, colore syrupi violarum minime affidentis. Destillata hæc lenissimo omnium igne in vasis vitreis clausis ad abstractionem usque unius tertiaræ partis, transmisit in excipulum aquam ad omne experimentum purissimam. Sed in retortæ aqua residua, adhuc calente, hæsit in fundo excussa propter aquæ diminutionem matieres alba, quæ ex frigefacta, per decantationem liquidi, separata, & ope destillatæ frigidissimæ celeriter & repetito

tito abluta, meras obtulit minimas oblongas, & minantes crystallulos seleniticas sive gypseas. Aqua aërea ultra adhuc tantisper evaporata in vase aperto, novas similes particulas seleniticas deposita, quæ sic excuti de aqua illa pergit, quamdiu supersunt, & quidem solæ ante secuturum salem omnes, si prudente ac lenta evaporatione utimur; ita quidem, ut tandem ex dictis viginti octo unciiis Aquæ aëreæ, sive ex Aqua in una lagenæ contenta, pene drachma integra hujus gypsi elicita fuerit.

§. IV.

Itum tunc ultra est, & post separatum seleniten, per interruptas plurimas evaporationes, secutasque hinc totidem crystallisationes, protractas ad ultimas usque Aquæ aëreæ guttas, semper una eademque salis species, in principio quidem forma crassiore, tandem graciliore, obtenta fuit; verus sal amarus, ex terra serpentina & ex acido vitriolico conflatus, perfecte terrestris neuter, syrapi violarum colorem non mutans, levissima labe salis mirabilis infectus. Et hujus quidem salis amari ex unius lagenæ aqua unciae dux cum semisse obtentæ fuerunt.

§. V.

Sal vero dictus aëreus, examini chemico subjactus, salem se quoque amarum probavit, nulla nota a memorato in præcedente paragrapho sale diversum.

§. VI.

Ut itaque Aqua illa aërea, quacunque demum ratione confecta, sive fuerit ab ipsa etiam natura nobis jam talis concessa, ex se nihil sit aliud, quam solutio salis amari aquosa, gypso & paucissimo mirabili sale inquinata; quæ artificiali, a pharmacopœo ex aqua purissima & ex sale amaro legitimo parandæ, tantum abest, ut dici virtute medica superior mereatur, quin potius ob gypsi contenti notabilem copiam eidem cedat puritate. Neque igitur alia dos ulla attribui Aquæ aërea aut Sali aëreo potest præter hanc, quam cum illis sal amarus ejusdemve solutio aquosa habeat communem.

§. VII.

Sed, inquiet aliquis, si hæc ita sint, quare solutio aquosa salis amari vulgaris, Viennæ præparata, alio gaudet magis salfo & ingratiiori sapore quam Aqua Pragensis aërea? Ad objectionem facilis & prompta est responsio. Ferme omnis sal amarus, vulgo hic venalis, majore quantitate salem Glauberi mirabilem sibi immistum gerit; quin imo totus nonnunquam fere quantus sal mirabilis est, unde, licet dote medica fortassis haud discrepent, saporem tamen necessario oportet esse diversum. Si vero sal amarus adhibetur vulgaris, a labe mirabili ante purgatus, aut alias ex se sincerus, solvaturque eadem proportione in aqua fontana, solutio hæc

hæc ab Aqua aërea nullo distingui sensu poterit. Prius igitur purgari sal amarus debet, quam pro Aqua aërea conficienda sumatur. Depuratio a cognitis utriusque salis proprietatibus petenda est. Sal mirabilis enim, nisi loco servetur humido, paulatim in farinaceum album pulverem fatiscit; multoque fatiscit celerius, si in cubiculo calido, aut ad lenem calorem alium, libero aëri exponitur. A tali calore crystalli salis amari nihil patiuntur. Si itaque sal amarus, in calore ita tractatus, dein cum succus aliquo trajicitur per cribrum, foraminulis aptis perforatum, transmeabit cribri poros solus in farinam versus sal mirabilis, remanente in cribro sale amaro integro. Debetque hæc operatio repeti, donec ultra sal non fatiscat. Ne vero inutilis fiat labor cum sale mirabili mero, pro amaro empto, aut cum amaro nimipere a sale mirabili inquinato, criterium est ad manus oleum tartari per deliquium, quod instillatum in lixivium salis mirabilis quum mutationem oculis sensibilem non inducat, eo puriorem indicabit salem amarum, quo terram ejus præcipitem copiosius dabit.

§. VIII.

Aus poterit ad salem amarum purissimum obtinendum, si lapis serpentinus est in promptu, uti sæpe est ex diffractis, nunc inutilibus & abiciendis, mortariis, pistillis, similibusque, ex hoc in pulverem tuso & ex

oleo vitrioli secundum doctrinam Marggrafianam fieri sal amarus. Ubi, si superabundantis acidi vitriolici jactura nos non movet, destillatione supersederi potest, dum tufo serpentino in pelvi terrea vittata superaffunditur vitrioli oleum sine omni aqua, massam spathula lignea movendo, sed tamen proportione minore. Brevi subitaneus & summus excitabitur calor. Tunc calcinatur massa, quæ candens injiciatur in aquam. Sa lixivii filtratione & evaporatione enatus calcinetur denuo, ut omne ferri vitriolum, hic una præsens, destruatur, qui iterum solutus & crystallisatus sincerissimum fistet salem amarum.

§. IX.

At vero cur §. II. lixivium terræ salinæ syrupum violarum colore tingit viridi, dum tamen producta hujus lixivii nulla in colorem syrupi agunt? Hæc ita fieri concipio. In terreis illis transmissis sordibus hærent sal amarus, selenites & sal alcalinus mineralis. Hi omnes elixantur ab aqua frigida; & videtur sal amarus selenitæ conciliare majorem solubilitatem. Alcalina pars lixivii, utut tantilla, afficiet syrupum. Hæc autem, quæ in frigido lixivio agere tam prompte aut facile non potuit in seleniten, hujus partem destruet aliquam in protracta fervida evaporatione, uniendo se cum acida vitriolica parte selenitæ in salem mirabilem; quo lixivium totum evadat neutrum.

F I N I S.

EXPLICATIO

TAEULARUM.

Tab.	1.	Fig.	1. Genitalia Apocyni sibirici
—	—	—	2. — — — Periplocæ græcæ.
—	—	—	3. — — — — — africanæ.
—	—	—	4. — — — Cynanchi acuti.
—	—	—	5. — — — Asclepiadis Vincetoxicæ.
—	—	—	6. — — — — — nigræ.
Tab.	2.	Fig.	1. — — — Cynanchi erecti.
—	—	—	2. — — — Asclepiadis curassavicae.
—	—	—	3. — — — — — syriaceæ.
—	—	—	4. — — — — — fruticoseæ.
Tab.	3.	Genitalia	Stapelia hirsutæ.
—	4.	—	— — — variegatæ.
—	5.	Sempervivum sediforme monstrosum.	
—	6.	Clathrum denudatum.	
—	7.	Lycoperdon pisiforme.	
—	8.	—	luteum.
—	9.	Hydnus gelatinosum monstrosum.	
—	10.	Peziza coronaria.	
—	11.	Boletus medulla panis.	
—	12.	— — leptocephalus.	
—	13.	Tremella mesenteriformis.	
—	14.	— rufa.	
—	15.	Tubularia arachnoidea.	
—	16.	Tremella hydnoides.	
Tab.	17.	Fig.	1. Draba Fladnizensis.
—	—	—	2. Cardamine bellidifolia.
—	—	—	3. Saxifraga burseriana.
—	—	—	4. Cineraria alpina.
Tab.	18.	Fig.	1. Ranunculus pyrenæus.
—	—	—	2. Primula pubescens.
—	—	—	3. Gentiana nana.
Tab.	19. 20. & 21.		Boletus laricis.

CON-

C O N T E N T A

IN HOC VOLUMINE.

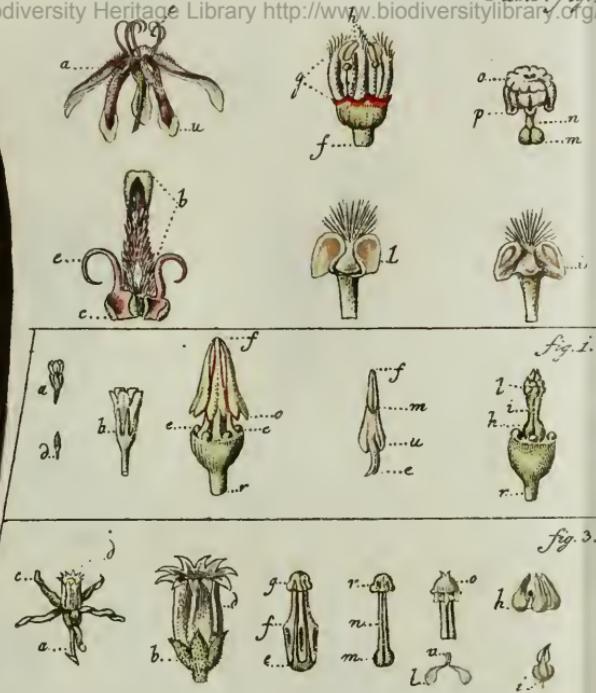

- I. Genitalia Asclepiadearum.
- II. Compositiones medicamentorum pharmaceuticæ generales.
- III. Sempervivum sediforme monstrosum.
- IV. Fungi quidam subalpini.
- V. Plantæ rariores Carinthiacæ.
- VI. Agaricum officinale.
- VII. Aqua aërea Pragenfis.

V I E N N A,

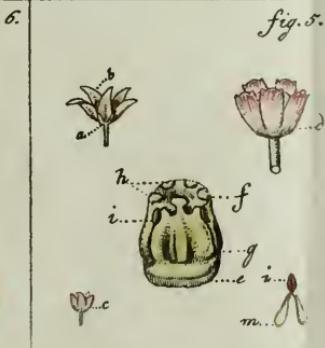
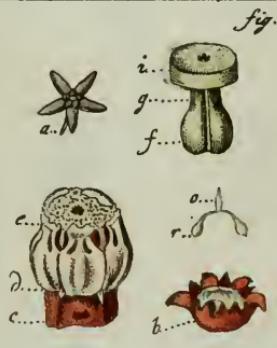
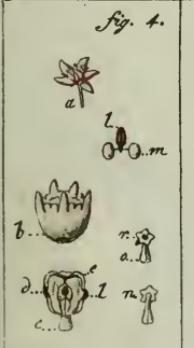
TYPIS JOSEPHUM GEROLD, AUL. IMP. TYP. 1778

*avocinum
Sibiricum.*

*periploca
africana.*

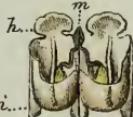
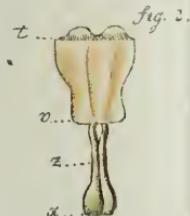
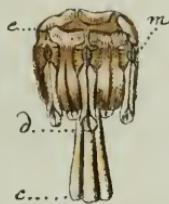
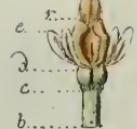
*asclepias
vincetoxicum*

*cynanchum
achatum.*

J. Adam Sculps.

*adolepias
crassifolia*

fig. 2.

*adolepias
strobilacea*

fig. 3.

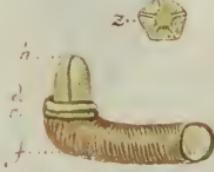
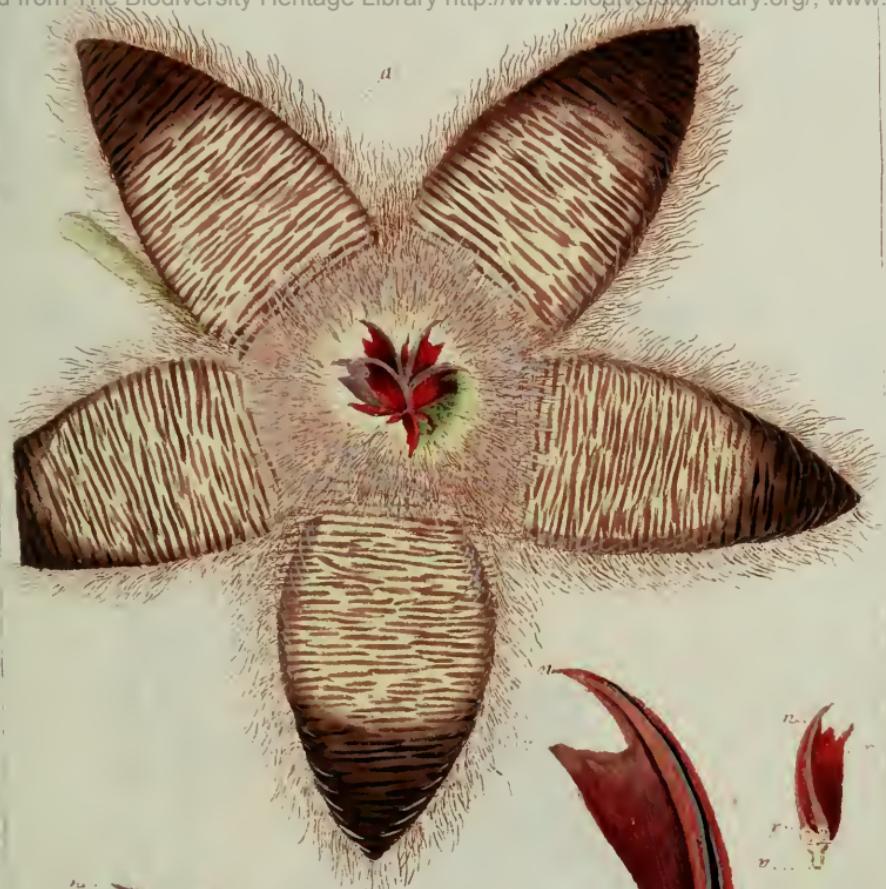

fig. 4.

*adolepias
griseosa*

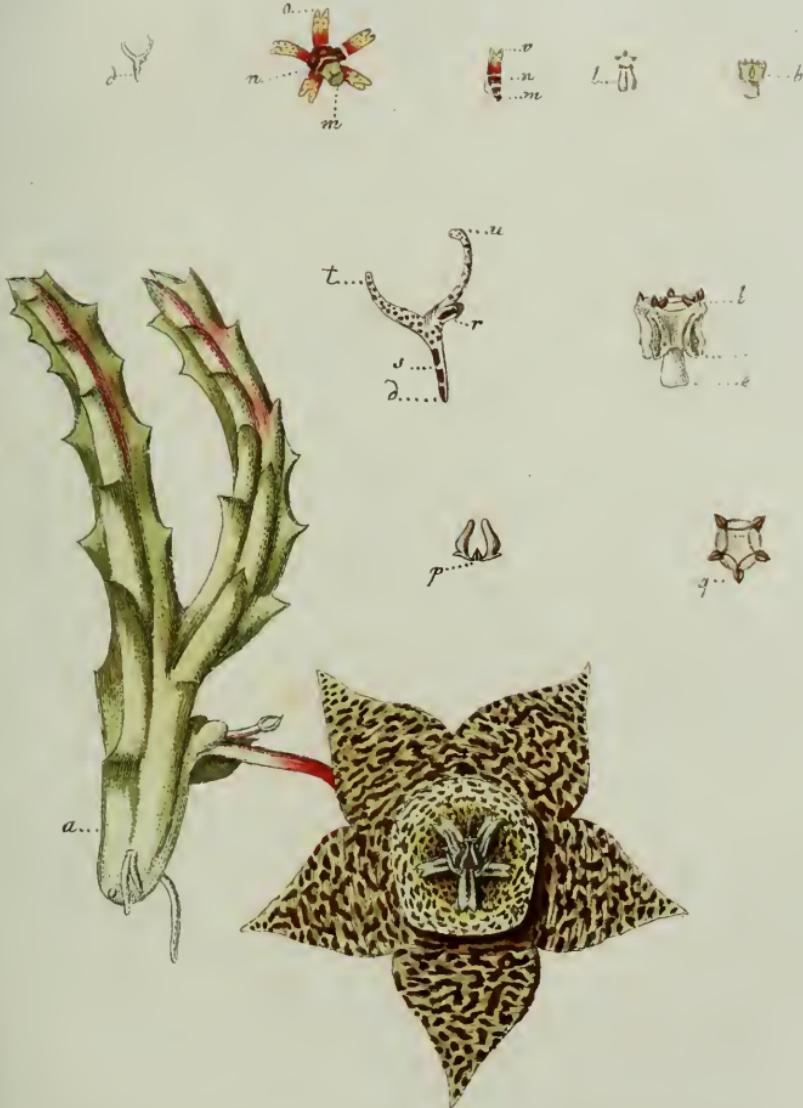

Neuroleia variegata. lindleyi.

Haworthia nivosa variegata.

Amaranthus Pediforme monstrum

clathrinum Dendrolim.

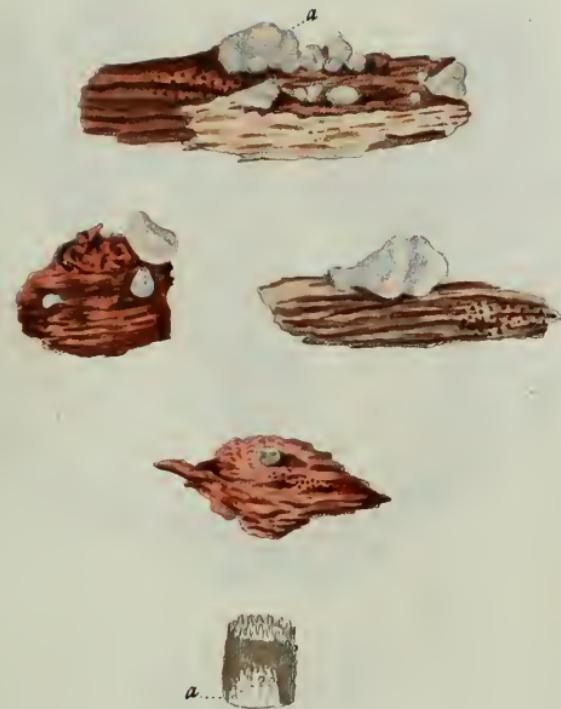
Tricoperdium postiforme.

Leperdium litchii

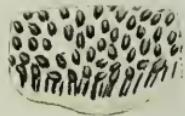
Onymia reticulata n. sp. affr. 18

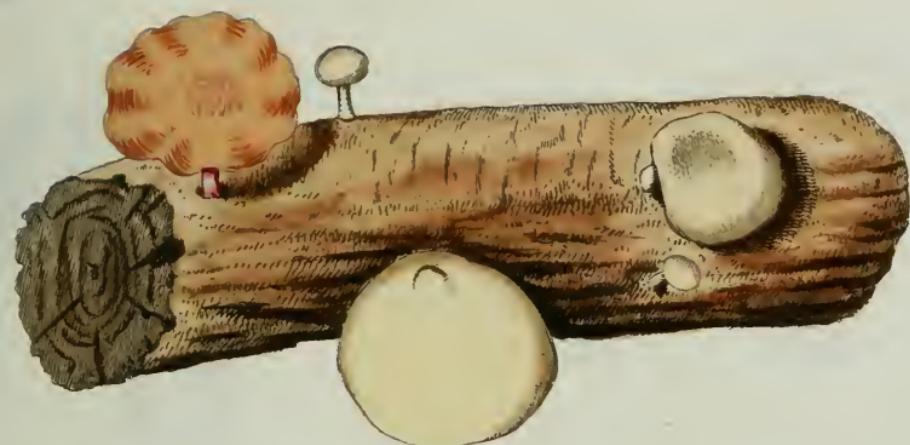
perizma cornuta

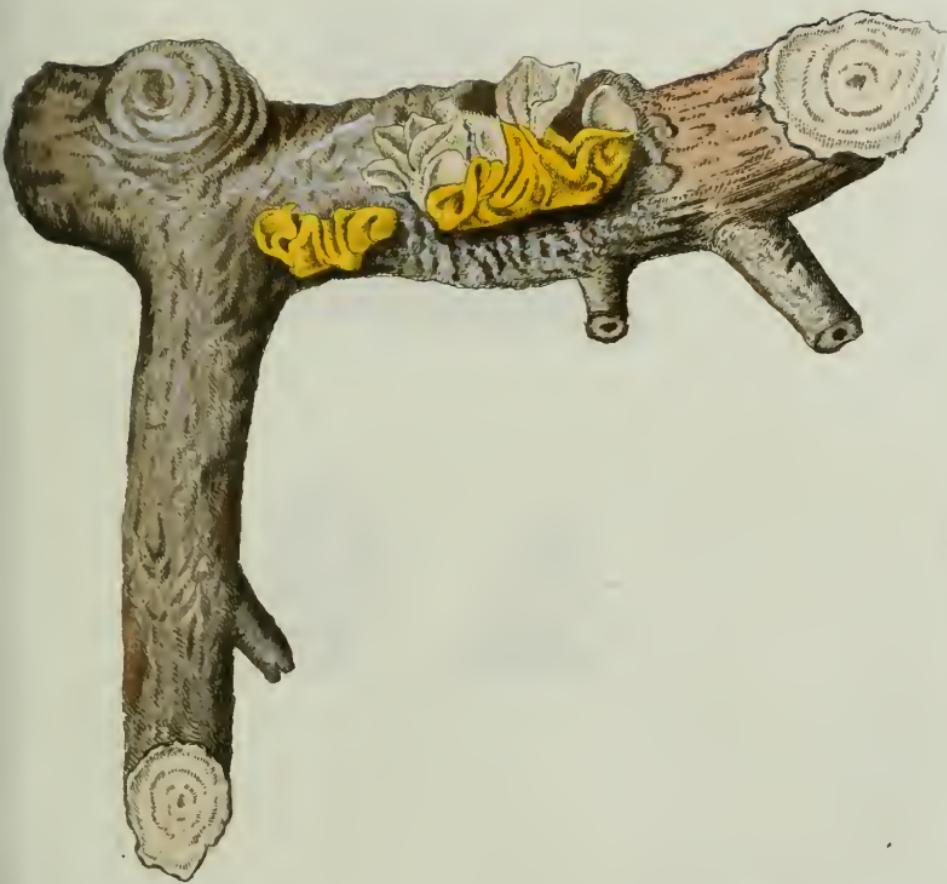
Boletus medulla parva.

Saccellus tectocephalus

Sorbus decolorata Lindl.

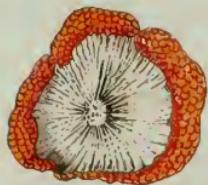

B. 100. 100.

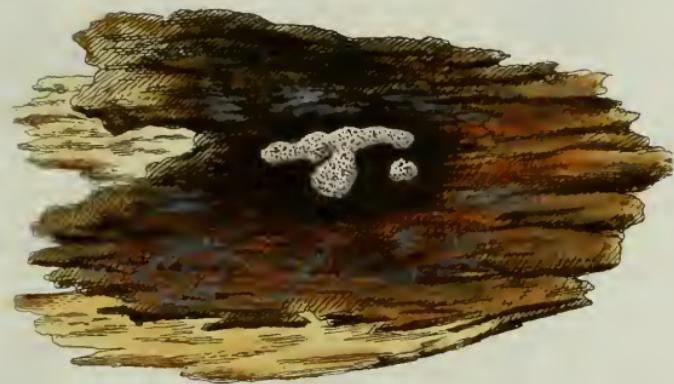
7.15

Tubularia crocina

T. 16.

frontella lippoides

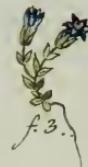

Cineraria uliginosa.

Cardamine Bellidifolia.

gortiana nana.

T. 19.

Pecten loricin

